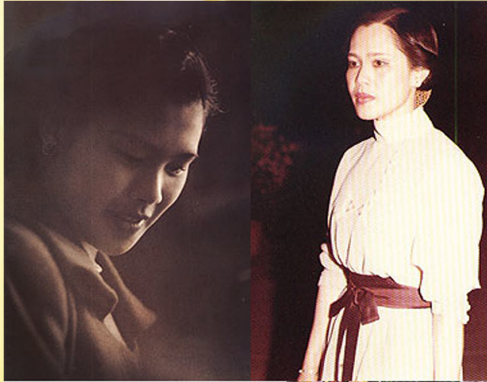

หนังสือแฉะ ๕๕

ISSN 0125-0957

รัฐสภาสาร

ปีที่ ๖๐ ฉบับที่ ๘ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

หนังสือแนะตัวไทยแพร์
สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

รัฐสภาสาร

รัฐสภาสาร

ISSN 0125-0957

ที่ปรึกษา

นายพิฑูร พุ่มหิรัญ

นายคัมภีร์ ดิษฐาภรณ์

บรรณาธิการ

นางสาวอัจฉราฉวี นิเมศิริ

ผู้จัดการ

นางสาวขวัญเรือน สังข์ประไพ

เหรียญฎีก

นางสาวสุพัตรา กบิลคามา

กองบรรณาธิการ

นางพรรณพร สิ้นสวัสดิ์

นางสาวอรทัย แสนบุตร

นางสาวจุฬีวรรณ เต็มผล

นางฟ้าดาว คงนคร

นางฐิติรัตน์ สมศิริวัฒนา

นางสาวทัศนีย์ สมมิตร

นายพรชัย แว่นแคว้น

ฝ่ายศิลปกรรม

นายมานะ เรืองสอน

นายนิธิทัศน์ องค์กรวิชัย

นางสาวทิพย์วิมล อ่อนกลิ่น

ฝ่ายธุรการ

นางสาวเสาวลักษณ์ ธนชัยอภิภัทร

นางสาวดลณี จุลนานนท์

นางสาวอาภรณ์ เนื่องเศรษฐ์

นายสุชานินทร์ อินทาปัจ

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตย และ
เพื่อเสนอข่าวสารวิชาการในวงงานรัฐสภา และอื่น ๆ
ทั้งภายในและต่างประเทศ

การส่งเรื่องลงรัฐสภาสาร

ส่งที่บรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร
สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐
โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๙๑ - ๕
โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๙๒
e-mail : rattasapasarn@yahoo.com

การสมัครเป็นสมาชิก

ค่าสมัครสมาชิก ปีละ ๕๐๐ บาท (๑๒ เล่ม)
ราคาจำหน่ายเล่มละ ๕๐ บาท (รวมค่าจัดส่ง)
กำหนดออกเดือนละ ๑ ฉบับ

การส่งบทความลงเผยแพร่ในวารสารรัฐสภาสารจะต้องเป็นบทความ
ที่ไม่เคยลงพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน การพิจารณาอนุมัติบทความที่
นำลงพิมพ์ดำเนินการโดยกองบรรณาธิการและคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
ทั้งนี้ บทความ ข้อความ ความคิดเห็น หรือข้อเขียนใดที่ปรากฏ
ในหนังสือเล่มนี้เป็นความเห็นส่วนตัว ไม่ผูกพันกับทางราชการ
แต่ประการใด

หนังสือพิมพ์
สำนักงานพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

แปดสิบพรรษามหาราชินยามังคลาติรวาท

(สัททุสวิกกีพิตฉันท์ ๑๙)

โอมทวยเทพสิริสรพรพระพรปรมัตถ์	
จำเรียงกวีวิวัจน์	วิบูล
เลิศลำนอภิเวทวิเศษจिरจรูญ	
สำนองพระบาททูล	บวร
บรรดาข้าวรพุทธเจ้าชุนนิกร	
พร้อมภักดีพระมารดร	ไพท
บรรจบบวาระมหาพระมังคลสมัย	
พร้อมกายวิจิใจ	ทวิ
น้อมเกล้าน้อมศิระกรานผสานกตขุสี	
แต่รัตนนารี	สวัสดิ์
พร้อมพิชุลานชนมายุคกาลศุภภาพิพัฒน์	
เคียงองค์พระทรงนัทร	สรามู
ทรงกอบเกื้อกรณียกิจพิพิธมาร	
บันดลพสกคาน-	ติสุข
ทกสิบสองฉนำกาลรำบาญสรวทุกซ์	
อวยราชฎร์สรามูรุก	คระลอง
(โคลงสี่สุภาพ)	
สิบสองสิ่งทมาสแพรว	พรรณราย
เบิกพระมงคลพราย	พรั่งหล้า
แสงทองส่องประกาย	ขลิบขอบ นภาแล
เทพพิสุทธิจตุพิฟ้า	สู่พื้นไพทสยาม

เพ็ญรามเลิศรัตน์ร้อย
งามศักดิ์เลิศปฐวีสนธิ์
พระปิ่นสุธาตล
“สิริกิติ์” สฤษฏีแก้ว
บันดาลพรหมเศพร้อม
พระปิ่นรัฐราชภรณ์อาณา
พระราชจริยวัตรตรา
พระกรณียกิจก้อง

รื่นฤทล
เพริศแพรว
สัตตมราช
พิสิฐพร่องภไชยขนาน
พระบุญญา
นิมิตพ้อง
ตรึงตลอด หล้าแล
เกริกไกลไกลสมาน

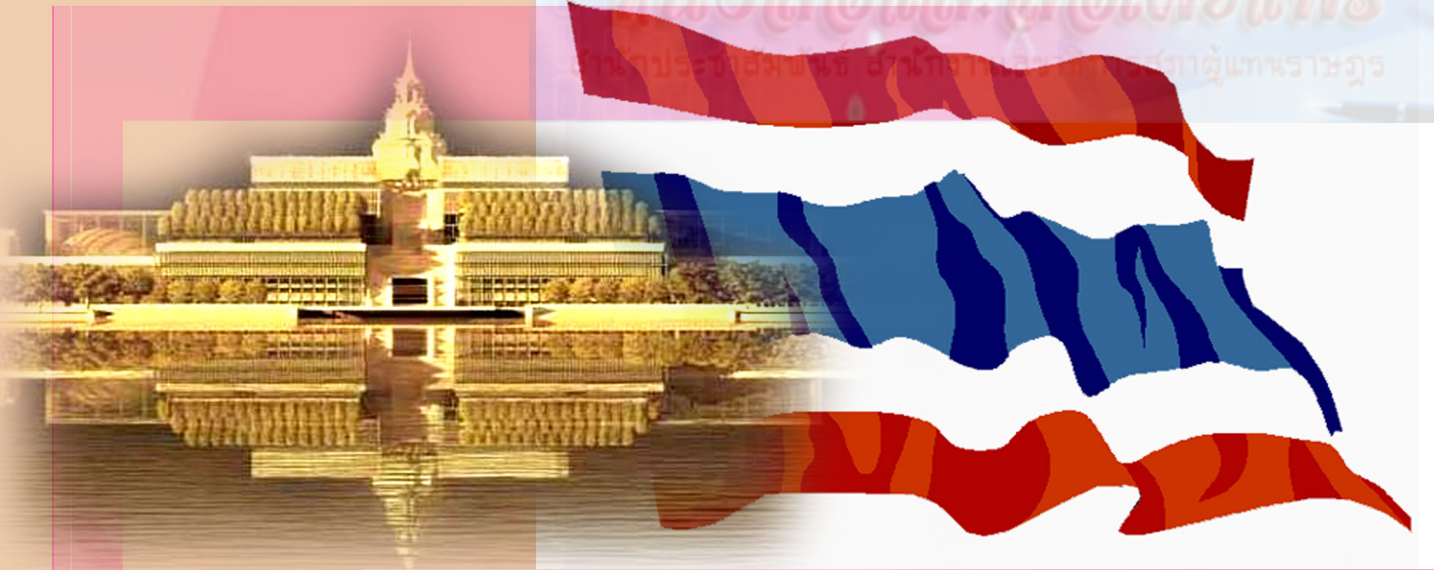
(วสันตดิถีฉัตร ๑๔)

เคียงมานพระราชพนมินทร์
สำนองสนิทธิพิพิจารณ
ทรงเปี่ยมประสิทธิปริชญาน
พินภุมิพิจานิมิตศิลป์
โครงการพระราชดำริพิพิ
แหก “ปาพิทักษ์ชลธาร
บุปผาตรการทุรพนา
นำพาพสกกสิพิชัย
โลกซึ่งพระศาสตร์ปฐมภ
โลกซึ่งอภายกิตติดำรง
แปดสิบพระชนมวสา
อัญเชิญพระตรัยรัตนปราย
จุงทรงดำรงสิริสราย
มิ่งขวัญประชาชนนิกร

ประลุสิ้นสฤษฏีสาร
ปณิธานพระจักรินท์
ปฏิภาณศิลป์
อมริกษ์ประจักษ์พิจารณ
๖ นิมิตประกอบกร
ถุนที่พิทักษ์ไพร
อภีพาพินิจพิชัย
“สิริกิติ์” กล้วยไม้ตง
วฒนธรรมอารังค
วิยเทริยญ “เซเรส” พราย
สิริสรรพประสิทธิฉาย
จตุพิธนิมิตพระพร
จิรกาลประภัสสร
ลิตีกาลปิ่นรัตนทร์เทอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า กองบรรณาธิการรัฐสภาสาร
(นายประยอม ช่องทอง ศิลปินแห่งชาติ ร้อยกรอง)

บทบรรณาธิการ

เหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองของไทย ที่มีมายาวนานตั้งแต่ปลายปี ๒๕๔๘ จนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีท่าทีจะยุติลง กลับยิ่งทวีความรุนแรงและพัฒนาเป็น ความขัดแย้งระหว่างสี่เสื่อ ทั้งเสื่อเหลือง เสื่อแดง และเสื่อหลากสี โดยไม่มีใครยอมใคร ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยมีความคิดแตกแยกออกเป็นหลายฝ่าย ประชาชนเกิดความสับสน วุ่นวาย และไม่มั่นใจในวิถีการดำเนินชีวิตของตน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ทำให้คิดว่า ประเทศไทยยังไม่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง แม้เราจะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยมา ๘๐ ปีแล้วก็ตาม แต่ พัฒนาการของเราเสมือนเป็นเพียงจุดเริ่มต้นเท่านั้นเอง ไม่มีการพัฒนาไปตามระยะเวลาที่ผ่านมา อย่างยาวนาน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะประชาชนในประเทศยังขาดสำนึกความเป็นพลเมือง ซึ่งสำนึก พลเมืองก็คือ การมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน มีอิสระ มีความรู้ มีเหตุผล มีส่วนร่วมในกิจการ ของส่วนรวมหรือกระบวนการนโยบาย ยอมรับความแตกต่าง และเคารพสิทธิของผู้อื่น เชื่อได้ว่า ถ้าประชาชนมีสำนึกพลเมืองมากพอ สังคมก็จะมีแต่ความสงบสุข ประชาธิปไตยก็จะพัฒนาต่อไปได้

บทความเรื่อง “จิตสาธารณะ” และ “สำนึกพลเมือง” ปฐมบทแห่งการเมืองภาคพลเมือง อาจช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี เนื่องจากได้อธิบายให้เห็นถึงการสร้างจิตสาธารณะของพลเมือง ด้วยการสร้างความคิดในเชิงบวก แล้วส่งเสริมให้มีการยึดหลักคุณความดีในการดำเนินชีวิต หลังจากนั้นจะเกิดพฤติกรรมที่แสดงออกมา ภายนอกที่กระทำต่อสาธารณชนและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่า ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อสังคมส่วนรวม ซึ่งจิตสาธารณะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สร้างความเป็นพลเมืองและการเมืองภาคพลเมือง แต่จิตสำนึกสาธารณะอย่างเดียวไม่สามารถก้าวไปถึงความเป็นพลเมืองและการเมืองภาคพลเมืองที่มี

คุณภาพได้ ถ้าประชาชนยังขาด “สำนึกพลเมือง” ซึ่งบทความเรื่องต่อมา “เร่งสร้าง “พลเมือง” เพื่อสร้างชาติ” ได้ให้ความหมายของคำว่าพลเมืองซึ่งแตกต่างจากประชาชน และราษฎร ที่ว่า พลเมือง จะทำหน้าที่เป็นกำลังสำคัญของรัฐในการมีสำนึกในสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และรัฐ เมื่อพลเมืองในประเทศตระหนักว่าตนเองเป็นพลเมืองของรัฐ ก็จะมีวิถีปฏิบัติของการเป็นพลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตยในมิติต่าง ๆ อาทิ มิติทางสังคมด้วยการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตัดสินใจด้วยเหตุผลมากกว่าอารมณ์ความรู้สึก ฯลฯ มิติทางเศรษฐกิจ จะรู้จักอดออม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศ ฯลฯ และมิติทางการเมือง ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด มีความอดทนต่อความขัดแย้ง เสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นต้น

“Alexis de Tocqueville กับชะตากรรมประชาธิปไตยไทย” Tocqueville เป็นผู้เขียนเรื่อง “Democracy in America” ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในยุโรป เป็นงานเขียนที่มองความเป็นประชาธิปไตยอย่างลึกซึ้ง โดยกล่าวว่า ประชาธิปไตยในอนาคตจะเผชิญกับภัยคุกคามจากเสียงข้างมากในรัฐบาล ภัยคุกคามจากสังคม (มติดมหาชน) ภัยคุกคามจากประชาชนที่เพิกเฉยกับเสรีภาพเพราะประชาชนมีแนวโน้มต้องการความเสมอภาคมากกว่าเสรีภาพ ซึ่งผู้เขียนได้นำคำทำนายนี้มองมายังสังคมการเมืองของไทยในปัจจุบันพบว่า ขณะนี้ประชาธิปไตยไทยก็กำลังเผชิญกับภัยคุกคามตามที่ Tocqueville ได้ทำนายไว้

“ปัญหาการจ่ายค่าตอบแทนนายความที่รัฐและสภาพนายความจัดหา” ที่ผู้เขียนมุ่งศึกษาวิเคราะห์การจ่ายค่าตอบแทนนายความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้รัฐกำหนดค่าตอบแทนที่เป็นมาตรฐานมีหลักเกณฑ์เดียวกัน เหมาะสม เพื่อจูงใจให้นายความที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ในการทำงาน ได้เข้าช่วยเหลือนายความผู้ทำงานด้วยความสุจริต และนายความที่ประสงค์จะช่วยเหลือสังคม รวมทั้งการคุ้มครองดูแลประชาชนในกรณีมีปัญหาข้อกฎหมายที่ต้องการความช่วยเหลือจากรัฐโดยให้ได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกัน

“พลวัตรของทฤษฎีสภาพไร้บรรทัดฐาน (Anomie Theory) : อาชญากรรมภายใต้ความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียม และความรู้สึกพร่อง คับข้องใจในสังคมบริโภคนิยม” เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับทฤษฎีสภาพไร้บรรทัดฐานซึ่งเป็นทฤษฎีอาชญาวิทยาที่ได้รับการยอมรับอย่างสูงในเชิงวิชาการและมีอิทธิพลในเชิงฐานคิดในการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อความสงบสุขของสังคมอเมริกาและในอีกหลาย ๆ สังคม และบทความเรื่องสุดท้าย “ธรรมสำหรับข้าราชการ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน” มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่ผู้เขียนได้คัดสรรเฉพาะหลักธรรมที่มีความเหมาะสมกับข้าราชการทุกคน เพื่อให้นำไปยึดถือเป็นเครื่องเตือนใจและเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ราชการที่ตนเองรับผิดชอบ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเอง ประชาชน และประเทศชาติอย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมาเป็นการสรุปให้เห็นเนื้อหาของบทความเท่านั้น ส่วนรายละเอียดสามารถติดตามอ่านได้ภายในเล่ม ซึ่งให้ความรู้และสาระที่เป็นประโยชน์มากมาย หวังว่าจะทำให้ผู้อ่านพอใจและติดตามอ่านวารสารรัฐสภาสารต่อไป

สารบัญ

ปีที่ ๖๐ ฉบับที่ ๘ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕
Vol. 60 No. 8 August 2012

“จิตสาธารณะ” และ “สำนึกพลเมือง” ปฐมบทแห่งการเมืองภาคพลเมือง วัชรรา ไชยสาร	๙
เร่งสร้าง “พลเมือง” เพื่อสร้างชาติ ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์	๒๘
Alexis de Tocqueville กับชะตากรรมประชาธิปไตยไทย รศ. วราภรณ์ จุลปานนท์	๓๓
ปัญหาการจ่ายค่าตอบแทนทนายความที่รัฐและสภาพทนายความจัดหา สิทธิกร ศักดิ์แสง อรรถัย อินต๊ะไชยวงศ์ สงกรานต์ ผกากรอง	๔๔
พลวัตของทฤษฎีสภาพไร้บรรทัดฐาน (Anomie Theory) : อาชญากรรมภายใต้ ความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียม และความรู้สึกพร่อง คับข้องใจในสังคมบริโภคนิยม จรัญ โฆษณานันท์	๗๐
ธรรมสำหรับข้าราชการ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ดร.วิเชษฐ์ จีระแพทย์	๙๑

“จิตสาธารณะ” และ “สำนึกพลเมือง” ปฐมบทแห่งการเมืองภาคพลเมือง

วัชรา ไชยสาร*

เกริ่นนำ

กาลเวลาทำหน้าที่เดินไปข้างหน้าอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บ้านเรือนที่เคยสร้างด้วยไม้ก็กลายเป็นปูน จากที่เคยแหงนหน้ามองท้องฟ้าได้เต็มตาก็กลายเป็นว่ามีตึกสูงเสียดฟ้ามาบดบัง ทรัพยากรธรรมชาติที่มีเริ่มไม่เพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน เพราะเราปฏิเสธไม่ได้ว่ามนุษย์มีความต้องการไม่สิ้นสุด ยิ่งจำนวนประชากรในแต่ละพื้นที่

* เจ้าหน้าที่คดีพิเศษชำนาญการพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ

เพิ่มมากขึ้นเท่าไรความต้องการในด้านต่าง ๆ ก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะปัจจัย ๔ ที่เป็นความจำเป็นพื้นฐานสำคัญที่ขาดไม่ได้สำหรับการใช้ชีวิตประจำวัน และปัจจัยที่ ๕ ปัจจัยที่ ๖ และอื่น ๆ อีกมากมาย ที่มนุษย์มีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุด ทำให้เกิดปัญหา ความขาดแคลน การต่อสู้แข่งขัน และความแตกต่างระหว่างชนชั้น สุดท้าย คือ การทำให้เกิดความเสื่อมโทรมและภัยทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เหล่านี้ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลง รวมถึงจิตใจของคนเราด้วย

“ยุคสมัยเปลี่ยน สังคมก็เปลี่ยน” ยังคงเป็นคำพูดที่ไม่มีวันเชยและตรงความจริงที่สุด ทุกวันนี้ไม่ว่าจะทำอะไรหรือหันหน้าไปทางไหน ก็มักจะได้ยินผู้เฒ่าผู้แก่บ่นพึมพำเสมอว่า “สมัยนี้ไม่ดีเหมือนสมัยก่อน” อาจเป็นเพราะคนเราเห็นแก่ตัวและฉกฉวยโอกาสกันมากขึ้น ทำให้สิ่งดีงามหลาย ๆ อย่างในสังคมเลือนหายไป ผู้คนในปัจจุบันเริ่มถามหาสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในวันวาน ทั้งการแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อ ความมีน้ำใจและการให้โดยไม่หวังผลตอบแทนที่ได้เหือดหายไปจากสังคม มีความพยายามที่จะเรียกร้องต้องการสิ่งดี ๆ เหล่านั้นกลับมา แต่น้อยคนนักที่จะลงมือสร้างด้วยตัวเอง

“จิตสาธารณะ” เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สร้างความเป็นสุขและมีความสำคัญต่อความเป็นพลเมืองและการเมืองภาคพลเมือง ซึ่งการเมืองภาคพลเมืองที่เข้มแข็งจำเป็นต้องมีประชาชนที่มีจิตสาธารณะ ซึ่งเมื่อสมาชิกในชุมชนหรือในสังคมมีจิตสาธารณะ ทุกคนในสังคมมีจิตสาธารณะที่จะทำความดีเพื่อส่วนรวม ก็จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน แต่จิตสาธารณะอย่างเดียวไม่สามารถก้าวไปถึงความเป็นพลเมืองและการเมืองภาคพลเมืองที่มีคุณภาพ ถ้าประชาชนยังขาด “สำนึกพลเมือง”

๑. ความหมายของคำว่า “จิตสาธารณะ”

“จิตสาธารณะ” เป็นคำใหม่ที่กล่าวถึงกันอย่างแพร่หลายในประเทศไทย เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันจะเห็นว่าหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชนได้รณรงค์ให้ประชาชนเกิดความเข้าใจถึงการมีจิตสาธารณะอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ คำว่า จิตสาธารณะ จะประกอบด้วย ๒ คำ คือคำว่า “จิต” กับคำว่า “สาธารณะ” หากเป็นคำที่แปลมาจากภาษา

อังกฤษอาจเรียกได้หลายคำ เช่น Public consciousness, Public mind, Public service, Service mind ซึ่งมีความหมายลักษณะเดียวกันกับคำว่า จิตสำนึกสาธารณะ จิตบริการ จิตอาสา และจิตสำนึกทางสังคม เป็นต้น

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึงความหมายของจิตไว้ ดังนี้^๑

จิต คือ ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ หรือธรรมชาติที่ทำหน้าที่ได้เห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้สีต่อการสัมผัสถูกต้องทางกาย และรู้สึกนึกคิดทางใจ จิตนี้ไม่ว่าจะเกิดแก่สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ เทวดา หรือพรหม ก็ตาม ย่อมมีการรู้อารมณ์เป็นลักษณะ เหมือนกันทั้งสิ้น

จิตเป็นธรรมชาติชนิดหนึ่งที่มีมองไม่เห็น สัมผัสด้วยกายไม่ได้ ไม่มีรูปร่างสีฐาน สีสัน วรรณะใด ๆ แต่เป็นธรรมชาติชนิดหนึ่งที่มีอยู่จริง ๆ เป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วดับไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งอำนาจของจิตมีอยู่มากมาย เช่น มีอำนาจในการกระทำ การพูด การคิด การสังสมกรรมดี กรรมชั่ว และสถานที่เกิดของจิตมีอยู่ด้วยกัน ๖ แห่งคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ กล่าวคือ

วิทย์พัฒนท สีหา (๒๕๕๑ : ๑๗ - ๑๘) ได้กล่าวถึงทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freudian Psychoanalytic Theory) ซึ่งสรุปว่าโครงสร้างของบุคลิกภาพของบุคคลมี ๓ องค์ประกอบ คือ อิด (ID) อีโก (EGO) และซูเปอร์อีโก (Superego)

(๑) **อิด (ID)** ตามความคิดของฟรอยด์ มนุษย์เกิดมาพร้อมด้วยสัญชาตญาณ ๒ ชนิด ได้แก่ สัญชาตญาณชีวิต (Life Instinct) เป็นสัญชาตญาณที่ผลักดันให้บุคคลกระทำในสิ่งที่ทำให้เกิดความสุข

(๒) **อีโก้ (EGO)** เป็นโครงสร้างสมองที่พัฒนาขึ้นจากการคิดเพื่อฝัน เป็นการคิดหาเหตุผลและการวางแผนเพื่อให้ได้มายังสิ่งที่ต้องการ ลักษณะสำคัญของอีโก้ คือ พัฒนาขึ้นมาเพื่อช่วยให้อิดได้รับการตอบสนองที่เป็นจริงไม่เพียงแต่คิดเพื่อฝันไปเท่านั้น อีโก้

^๑ อ้างใน วิศิษฐ์ ชัยสุวรรณ. ออนไลน์ www.buddhism-online.org, เข้าถึงข้อมูลเมื่อกัณยายน ๒๕๕๔.

จะใช้กระบวนการคิดทฤษฎีภูมิ คือ การคิดที่มีความจริงมากกว่าการเพ้อฝัน ถึงแม้ว่าอีโก้จะอิงความเป็นจริงมากกว่าอิด แต่พลังของอีโก้ก็จะทำไปเพื่อการตอบสนองความต้องการของอิด

(๓) **ซูเปอร์อีโก้ (Super EGO)** เป็นลักษณะโครงสร้างที่สำคัญของบุคลิกภาพ ซึ่งจะพัฒนาขึ้นมาจากหลักเกณฑ์ทางสังคมและค่านิยมต่าง ๆ ที่ได้รับการสั่งสอนและถ่ายทอดปลูกฝัง ซูเปอร์อีโก้แบ่งได้เป็น ๒ ส่วน คือ ๑) มโนสำนึกหรือมโนธรรม (The Conscience) ซึ่งเป็นข้อห้ามประพฤติกฎปฏิบัติ โดยเฉพาะในเรื่องการแสดงออกของความต้องการทางเพศและความก้าวร้าว ๒) ตนในอุดมคติ (The Ego Ideal) ซึ่งเป็นภาพพจน์ของบุคคลที่ควรเป็นและควรประพฤติปฏิบัติ จะเห็นได้ว่า ในส่วนแรกของซูเปอร์อีโก้เป็นข้อห้ามไม่ให้ประพฤติปฏิบัติ แต่ในส่วนที่สองเป็นข้อกำหนดให้ประพฤติปฏิบัติ

จากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud) จะมีความเชื่อว่า จริยธรรมของบุคคลนั้นเป็นแรงขับพื้นฐานของบุคคลในสัจใจได้สำนึก หรือส่วนที่เรียกว่า ซูเปอร์อีโก้ (Superego-self with Ethic) และจะคอยควบคุมพฤติกรรมภายนอกของบุคคลให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความหมายของคำว่า “จิต” “จากภาษาอังกฤษที่เรียกว่า **Mind ประกอบด้วย M + I + N + D หมายถึง จิต องค์ประกอบของจิต คือ**^๒

(๑) **M = Morality** ความถูกต้องด้วยศีลธรรม ศรัทธา ปัญญาวิวัฒน์ เน้นให้เห็นแก่ประโยชน์สุขของสังคมเป็นส่วนใหญ่ไม่บริโภคนิยมความจำเป็น มีความสันโดษพอใจที่จะมีกินมีอยู่มีใช้เท่าที่จำเป็น รู้จักเอื้อเฟื้อ มีความเมตตาอาทรต่อกัน เห็นแก่ผู้อื่นเสมือนเห็นแก่ตนเอง รู้จักปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้อง

(๒) **I = Innovate** การเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้สังคมไทยหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะรับเอาวัฒนธรรมและวิถีปฏิบัติจากสังคมโลก ซึ่งบางสิ่งบางอย่าง

^๒ www.mkarea1.go.th เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๔.

อาจกลายเป็นวิถีปฏิบัติประจำวันไปแล้ว ดังนั้นจะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อกลับไปสู่วิถีปฏิบัติในการสร้างจิตสาธารณะ การรักตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติ

(๓) **N = Nature** ธรรมชาติ การสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยฝึกพฤติกรรมหรือการดำรงชีวิตประจำวันที่เข้าใจเหตุผล รู้จักเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เกิดประโยชน์ หรือพัฒนาโดยปราศจากโทษหรือไม่ให้เกิดโทษต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม

(๔) **D = Divide** แบ่งปัน การแบ่งปันความรักให้กับคนอื่น ๆ สร้างภูมิคุ้มกันตนเอง ร่วมแบ่งปันบำเพ็ญประโยชน์และช่วยเหลือสังคมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนที่เป็นผลกำไร สร้างสรรค์สังคมไทยให้มีการแบ่งปันความสุขจากคนกลุ่มหนึ่งสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง เต็มเต็มสังคมไทยให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ และยกระดับจิตใจให้มีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคม มุ่งเน้นที่การเรียนรู้ เปิดใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ตลอดจนตระหนักถึงความปรารถนาดีของคนในสังคมในด้านที่ดี

สำหรับคำว่า “สาธารณะ” นับเป็นคำที่เกิดขึ้นและรู้จักกันมาหลายศตวรรษ เช่น สาธารณรัฐ สาธารณประโยชน์ สอนสาธารณะ หนี้สาธารณะ นโยบายสาธารณะ การคลังสาธารณะ บุคคลสาธารณะ เป็นต้น เมื่อ “สาธารณะ” ผสมกับคำใดในลักษณะใด ความหมายโดยรวมแล้วก็ยังเป็นที่เข้าใจกันว่า “สาธารณะ” หมายถึง ส่วนรวม ซึ่งหากพิจารณาจากภาษาอังกฤษที่เรียกว่า **Public** ประกอบด้วย **P+U+B+L+I+C** หมายถึง **สาธารณะ** องค์ประกอบของสาธารณะ คือ^๓

(๑) **P = Professional** การทำกิจกรรมแบบมืออาชีพ คิดใหม่ ทำใหม่ รู้ลึก ในหน้าที่ที่รับผิดชอบ รับผิดชอบในงานที่เกี่ยวข้อง ต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา และหาความรู้ใหม่เสมอ

(๒) **U = Unity** ความเป็นเอกภาพ ค่านิยมใหม่ต้องเป็นไปในทิศทางของความสามัคคีในหมู่คณะ ฝึกการทำกิจกรรมเป็นทีม เพราะการที่คนในองค์กรมีเอกภาพ จะช่วยให้

^๓ กันตธี เนืองศรี. ออนไลน์ www.mkarea1.go.th เข้าถึงข้อมูลเมื่อกันยายน ๒๕๕๔.

การขับเคลื่อนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ขณะเดียวกันในความเป็นเอกภาพก็มีความแตกต่างได้ แต่อย่าแตกแยก

(๓) **B = Believe** ความเชื่อ การทำกิจกรรมต้องทำงานด้วยความเชื่อ เชื่อคำสอนของพระพุทธเจ้า เชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง แล้วยึดให้มั่น เพราะถ้าขาดความเชื่อ การทำกิจกรรมก็จะขาดพลัง

(๔) **L = Locally** ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรเชื่อและศรัทธาในความเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ของภูมิปัญญาไทย (Local wisdom) ลดความเชื่อสมัยนิยม (Modernization) สร้างวิถีการเรียนรู้ร่วมกัน เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในสังคม

(๕) **I = Integrity** ความซื่อสัตย์ การยึดเอาความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม คิดดี ทำดี เพื่อชาติ

(๖) **C = Creative** การสร้างสรรค์ การคิดและทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ พัฒนานวัตกรรม (innovation) ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นกับสังคม ไม่หยุดนิ่ง ต้องมีความเป็นพลวัต

เมื่อนำความหมายของคำว่า “จิต” และ “สาธารณะ” มารวมกัน จึงเรียกว่า “จิตสาธารณะ” ซึ่งราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของ จิตสำนึกทางสังคม หรือ จิตสำนึกสาธารณะ คือ การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน ในขณะที่ ชัยสิทธิ์ เฉลิมมีประเสริฐ และคณะ (๒๕๕๐) ได้ให้ความหมาย จิตสำนึกสาธารณะ หรือจิตสำนึกส่วนรวม ไว้ว่า หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าหรือการให้คุณค่าแก่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมที่ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเจ้าของหรือเป็นสิ่งที่คนในสังคมเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้จากความรู้สึกนึกคิดหรือพฤติกรรมการกระทำที่แสดงออกมา

สรุปได้ว่า จิตสาธารณะ หมายถึง จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม จึงเป็นการแสดงออกเพื่อสังคมส่วนรวม ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นการบริการชุมชน ทำประโยชน์เพื่อสังคม การคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม การทำความดี การเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนร่วมมือกันกระทำเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหา ซึ่งไม่ขัดต่อกฎหมาย คุณธรรม จริยธรรม หรือศีลธรรมอันดี

2. การสร้างจิตสาธารณะในสังคมไทย

“จิตสาธารณะ” เป็นคำที่ง่ายแต่เป็นเรื่องยาก เพราะการที่บุคคลจะมีจิตสาธารณะที่แท้จริงนั้นมิใช่สร้างเพียงแค่หนึ่งนาที มิใช่การกระทำที่ปรากฏให้เห็น แต่กลับเป็นสิ่งที่อยู่กันเบื้องของจิตใจมนุษย์ บางกรณีเข้าใจง่ายและบางกรณีมีความซับซ้อน เช่นเดียวกับจิตมนุษย์ยากแท้หยั่งถึง บางกรณีก็อ้างตนเป็น “จิตอาสา” เข้ามาทำกิจกรรมเพื่อสังคมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ แจกข้าวของให้กับผู้ยากไร้ ช่วยเหลือผู้ทุกข์ยาก แต่เป็นเพียงการกระทำเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับตนเองเพื่อไต่บันไดไปสู่ตำแหน่งต่าง ๆ หรือสิ่งที่ไขว่คว้าอยากได้ มิได้มีจิตสาธารณะอย่างแท้จริง แล้วพอมีโอกาสก็หาประโยชน์จากชื่อเสียงหรือตำแหน่งที่ได้รับ เช่น กรณีรัฐมนตรีทุจริตคอร์รัปชัน กลายเป็นผลร้ายต่อสังคมไทย การกระทำเช่นนี้ส่งผลร้ายมากกว่าการขาด “จิตสาธารณะ” เสียอีก

ดังนั้น การปลูกฝังให้พลเมืองมีจิตสาธารณะจึงเป็นเรื่องที่ยาก ต้องมีการสั่งสอนอบรม กล่อมเกลา ซึ่งต้องใช้เวลาในการซึมซับอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสภาวะแวดล้อมของสังคมที่เอื้อต่อการสร้างจิตสาธารณะ การสร้างจิตสาธารณะเป็นแนวทางพัฒนาที่ยั่งยืนและถาวร แต่ก็เป็นความรับผิดชอบต่อตนเอง หากบุคคลนั้น ๆ ไม่ยอมรับจิตสาธารณะก็ไม่เกิดขึ้น ตัวบุคคลจึงมีความสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสาธารณะ ซึ่งสิ่งสำคัญอันดับแรกคือ การสร้างความคิดในเชิงบวก แล้วส่งเสริมให้มีการยึดหลักคุณความดีในการดำเนินชีวิต หลังจากนั้นจะเกิดพฤติกรรมที่แสดงออกมามากกว่าที่กระทำต่อสาธารณชน และสิ่งแวดล้อมทั้งหลายอย่างมีคุณค่า ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งกระบวนการสร้างจิตสาธารณะในแต่ละขั้นตอนไม่สามารถแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด แต่ทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงแนวทางในการสร้างจิตสาธารณะเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคมโดยส่วนรวม ดังนี้

(๑) **สร้างวินัยในตนเอง** ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม

(๒) **ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม** ตระหนักเสมอว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของสังคม ต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และสังคมโลก

(๓) **ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม** ถือว่าเป็นปัญหาของตนเอง อย่าหลีกเลี่ยง ต้องช่วยกันแก้ไข

(๔) **ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต** เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนาที่นับถือ สอนให้คนทำความดี ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้ตนเองและสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ทั้งนี้ การสร้างจิตสาธารณะในจิตใจ มิได้เกิดจากตัวบุคคลเท่านั้น แต่ต้องอาศัยสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ในการส่งเสริมและสนับสนุนด้วย เช่น **สถาบันครอบครัว** นับเป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาจิต (ID) ของตัวบุคคลให้เป็นซูเปอร์อีโก้ (Super EGO) ในทางที่ดีหรือร้ายได้ ตลอดจนสามารถเสริมสร้างให้บุคคลในสถาบันครอบครัวของตนมีซูเปอร์อีโก้ (Super EGO) ที่ดี ดังนั้น สถาบันครอบครัวจึงมีความสำคัญเป็นอันดับแรกในการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นภายในจิตใจบุคคลได้โดยแท้ เพราะความใกล้ชิดจะเป็นสื่อที่ทำให้เกิดความรัก ความเข้าใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ยังมี**สถาบันการศึกษา** นับเป็นรากฐานของการพัฒนาที่สืบเนื่องต่อจากสถาบันครอบครัว ซึ่งการพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลจะเป็นไปในรูปแบบใด การกำหนดเป้าหมายของการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด **สถาบันศาสนา** นับเป็นสถาบันที่แทรกซึมอยู่ในทุกกระบวนการ ซึ่งสามารถสร้างความอ่อนโยนของจิตใจคนได้ ขณะเดียวกันสถาบันศาสนาต้องเป็นผู้นำในการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้น โดยการโน้มนำประชาชนให้กลับไปสู่คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ทรงเน้นให้เห็นแก่ประโยชน์สุขของสังคมเป็นใหญ่ สถาบันทางศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อจิตใจของประชาชนในการพัฒนาจิตสำนึกให้เกิดขึ้นได้อย่างดีที่สุด และ**สื่อมวลชน** ซึ่งเป็นสถาบันที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งในการกระจายความคิด ความรู้ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งสู่การรับรู้ของประชาชน การสร้างความร่วมมือจากสื่อมวลชนจะช่วยสร้างความเข้าใจ ช่วยสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่คนในสังคม เนื่องจากสื่อมวลชน

นั้นมิมีบทบาทและอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างการรับรู้ที่จะสั่งสมกลายเป็นจิตสำนึกของคนในสังคม ช่วยให้คนในสังคมมีจิตสาธารณะที่จะนำไปสู่การก่อตัวของประชาสังคม

๓. “จิตสาธารณะ” กับ CSR และ SE

หลาย ๆ คนเข้าใจว่า “จิตสาธารณะ” คือ ความรับผิดชอบต่อสังคมของวิสาหกิจ (CSR: Corporate Social Responsibility) ซึ่งเป็นที่รู้จักในสังคมไทยมานานพอสมควร ที่เด่นชัดคือ บริษัทเอกชนบริจาคเงินเพื่อสาธารณประโยชน์ และ/หรือจัดทำโครงการเพื่อสังคม เช่น ปลูกป่า จัดค่ายเยาวชน ประกวดวรรณกรรม โครงการรณรงค์การอ่าน โครงการรักษสิ่งแวดล้อม ฯลฯ คือสิ่งที่เรียกว่า CSR ของบริษัทเอกชน โดยอยู่บนฐานความคิดว่าธุรกิจเอกชนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้น จำเป็นต้องตอบแทนสังคม หรือเรียกว่า “คืนกำไรให้สังคม” ด้วยการเสียสละเงินทอง ตอบแทนสิ่งดีงามคืนให้สังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ดี ไซ่ว่าทุกคนจะเห็นพ้อง นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลมีชื่อของโลก Milton Friedman บอกว่า ธุรกิจเอกชนไม่มีกิจการอะไรไปยุ่งกับการตอบแทนสังคมหน้าที่หลัก คือ สร้างกำไรตอบแทนให้ผู้ถือหุ้นตามบทบาทหลักของตนเอง การบริหารอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใสก็ถือว่าเป็น CSR งานที่ทำให้สังคมเป็นหน้าที่ขององค์กรอื่นซึ่งเขาทำหน้าที่กันอยู่แล้ว ปัจจุบันมีผู้เห็นคล้อยตาม Friedman น้อยลง โดยเฉพาะในสถานการณ์ Climate Change ดังปัจจุบัน ข้อถกเถียงก็คือ ทุกคนต้องรับผิดชอบต่อโลกและสังคม ธุรกิจเอกชนคือส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้น จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงงาน CSR ไปได้ (วารสารธรรม สามโกเศศ, ๒๕๕๒) แม้ว่า CSR จะดำเนินไปได้เป็นอย่างดีในหลายประเทศในโลก แต่ใน ๕-๖ ปีที่ผ่านมา คนจำนวนมากในยุโรปและอเมริกาเห็นว่ายังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมีรูปแบบใหม่ของ “การให้” จากภาคเอกชนที่มีประสิทธิภาพกว่า CSR นั่นก็คือ การจัดตั้ง Social Enterprise ขึ้น

Social Enterprise (SE) คือธุรกิจเอกชน ซึ่งทำมาค้าขายเหมือนธุรกิจทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ อย่างควบคู่กันไป คือ (๑) สร้างกำไร (๒) มุ่งสร้างสรรค์สังคม

(๓) สนับสนุนสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่า Triple Bottom Line ทั้งนี้ SE ไม่มุ่งกำไรสูงสุด หากมุ่งสร้างกำไรเพื่อนำมาใช้เพื่อประโยชน์ของสังคม SE คือ องค์กร “Not-For-Profit” เนื่องจากกำไรไม่ต้องแบ่งสรรคืนให้แก่เจ้าของทุน หากนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์หลัก คือ “การให้” สังคม

กล่าวโดยสรุป Social Enterprise (SE) เป็นธุรกิจเอกชนที่ผลิตหรือค้าขาย โดยแสวงหากำไร แต่กำไรนั้นเป็นไปเพื่อสังคม ถึงแม้ในบางทีก็อาจต้องจัดสรรกำไรให้ผู้ลงทุนบ้างก็ตาม ซึ่งต่างจาก Corporate Social Responsibility (CSR) ที่เป็นโครงการเพื่อสังคมของธุรกิจที่แสวงหากำไรสูงสุด ดังนั้น ทั้ง CSR และ Social Enterprise (SE) จึงไม่ได้มีความหมายเช่นเดียวกับ “จิตสาธารณะ” และอาจเป็นส่วนหนึ่งของจิตสาธารณะ

๔. ความแตกต่างของ “จิตสาธารณะ” “สำนึกพลเมือง” และ “ความเป็นพลเมือง”

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน หากประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของประเทศที่มีความแตกต่างหลากหลายภายใต้หลักสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาค ขาดความเป็นพลเมือง ซึ่งจะต้องมี “สำนึกพลเมือง” อยู่ในจิต การพัฒนาประชาธิปไตยโดยแท้จริงก็จะไม่ประสบความสำเร็จได้

ความเป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้

(๑) **มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้** การที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในประเทศ ประชาชนจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เป็นเจ้าของชีวิตและมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ทำนองเดียวกับเจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตน จึงทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพและทำให้ประชาชนมีอิสรภาพซึ่งนำไปเกิดภาวะ “ความเป็นพลเมือง” ที่เป็นอิสระ พึ่งตนเองและสามารถรับผิดชอบตนเองได้

(๒) **ความเห็นของคนเท่าเทียมกัน** ประชาชนทุกคนฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ มี “ความเป็นพลเมือง” ล้วนแต่เท่าเทียมกัน จึงต้องเคารพหลักความเสมอภาคและจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน

(๓) **การยอมรับความแตกต่าง** การที่ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ มีเสรีภาพประชาชนจึงต้องมีความแตกต่างและย่อมจะต้องยอมรับความหลากหลายของประชาชนด้วยกันเอง และเพื่อมิให้ความแตกต่างนำมาซึ่งความแตกแยกในสังคม “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้

(๔) **การเคารพสิทธิผู้อื่น** ในระบอบประชาธิปไตย ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ทุกคนจึงมีสิทธิ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเองหรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่นหรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นอนาธิปไตย เพราะทุกคนเอาแต่สิทธิของตนเองเป็นใหญ่ สุดท้ายประเทศชาติย่อมจะไปไม่รอด สิทธิในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขต ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น “ความเป็นพลเมือง” จึงต้องเคารพสิทธิผู้อื่นและจะต้องไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น

(๕) **ความรับผิดชอบต่อสังคม** นอกจากจะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพและรับผิดชอบต่อผู้อื่นแล้ว “ความเป็นพลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตนโดยรับผิดชอบต่อสังคมด้วย เนื่องจากสังคมหรือประเทศชาติดีขึ้นหรือแย่ลงก็ด้วยการกระทำของคนในสังคม “ความเป็นพลเมือง” จึงเป็นสำนึกของความเป็นเจ้าของประเทศ และเป็นเจ้าของสังคม “พลเมือง” จึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจแล้วทำให้สังคมเสื่อมลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม โดยมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและช่วยกันทำให้สังคมดีขึ้นกว่าที่ผ่านมา

(๖) **ความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม** การปกครองของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชนจะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อมีประชาชนในรัฐมี “ความเป็นพลเมือง” ที่เข้าใจหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามสมควร ทั้งในเรื่องหลักประชาธิปไตยหรือการปกครองโดยประชาชน และหลักนิติรัฐหรือการปกครองโดยกฎหมาย เข้าใจเรื่องการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง ติดตามความเป็นไปและมีส่วนร่วมในเรื่องการบ้านการเมืองทั้งระดับชาติ

และระดับท้องถิ่น และแสดงกิจกรรมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยตามครรลองประชาธิปไตย ซึ่งจะต้องยอมรับความแตกต่าง เคารพสิทธิและรู้จักที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น

ประชาชนของประเทศประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ จึงต้องฝึกฝนให้มีความสำนึกพลเมือง ซึ่งทำให้มี “ความเป็นพลเมือง” ที่ประกอบด้วยคุณลักษณะที่กล่าวแล้วข้างต้น ถ้าประชาชนเป็น “พลเมือง” จะเกิด “สังคมพลเมือง” (Civil Society) และประชาธิปไตยจะเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง ถ้าประชาชนเป็น “พลเมือง” ประชาธิปไตยถึงแม้จะเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน (Representative Democracy) คือ ประชาชนมิได้ใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรง แต่ใช้โดยผ่านการเลือกผู้แทน ก็ยังคงเป็นการปกครองโดยประชาชนมิใช่การปกครองโดยผู้แทนหรือปกครองโดยนักการเมืองหรือพรรคการเมือง เพราะประชาชนที่เป็น “พลเมือง” จะเป็นอิสระ ประชาธิปไตยของประเทศที่มีพลเมืองจึงยังเป็นประชาธิปไตยที่เป็นการปกครองโดยประชาชนมิใช่ปกครองโดยนักการเมืองเท่านั้น

การเมืองภาคพลเมืองที่จะมีได้ก็แต่ในระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนมี “ความเป็นพลเมือง” นั่นก็คือ ประชาชนมีสำนึกพลเมืองเท่านั้น เมื่อประชาชนในสังคมใดเป็น “พลเมือง” สังคมนั้นก็จะเป็น Civil Society หรือสังคมที่ประกอบด้วย “พลเมือง” ที่มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้น ที่มักจะแปลกันว่า “ประชาสังคม” (Civil Society) นั่นก็คือ สังคมที่ประกอบด้วยประชาชนที่มีสำนึกพลเมืองนั่นเอง

เมื่อเกิด “สังคมพลเมือง” ขึ้นมาแล้ว สังคมก็มีคุณภาพและมีความเข้มแข็งสามารถถ่วงดุลกับอำนาจทั้งอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองภาคพลเมืองประชาชนจะเข้มแข็ง การปกครองท้องถิ่นจะเข้มแข็ง ชุมชนจะเข้มแข็ง ผู้บริโภคจะเข้มแข็ง ประชาชนจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาศีลธรรม ปัญหาจรรยา หรือปัญหาอื่น ๆ ทั้งหมดก็จะคลี่คลายแก้ไขไปได้แทบทั้งหมดเพราะสังคมจะไม่รอคอยหรือเรียกร้องให้รัฐบาลหรือให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแก้ไขให้แต่อย่างเดียวยกต่อไป แต่จะช่วยกันแก้ไขทั้งสังคม ใครอยู่ชุมชนใด ใครอยู่ภาคส่วนไหนก็จะช่วยกันแก้ไขในส่วนของตนเอง

จากที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่า “สำนึกพลเมือง” และ “ความเป็นพลเมือง” ไม่ได้มีความหมายเช่นเดียวกับ “จิตสาธารณะ” แต่ “จิตสาธารณะ” เป็นส่วนหนึ่งของ “สำนึกพลเมือง” เนื่องจาก จิตสาธารณะมีได้มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับ “ความเป็นพลเมือง” แต่เป็นการทำงานเพื่อตอบประโยชน์ตัวเองเป็นหลัก และการจะพัฒนาให้จิตอาสาเติบโตเป็นจิตสำนึกพลเมืองได้นั้น จำเป็นต้องเชื่อมโยงให้อาสาสมัครเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง ส่วนตัวกับส่วนรวม และตระหนักว่าสาธารณะหรือส่วนรวม (หรือคนอื่น) สำคัญกว่าส่วนตัว อีกทั้งเมื่อส่วนรวมได้ประโยชน์ ส่วนตัวจึงจะได้ประโยชน์ตามมา

๕. “สำนึกพลเมือง” นำ “การเมืองภาคพลเมือง” สร้างสังคมประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ

(๑) ความหมายของ “การเมืองภาคพลเมือง”

การเมืองภาคพลเมือง (Civil or People Politics) เป็นการเคลื่อนไหวของประชาชนที่มีความเป็นพลเมืองโดยไม่ผ่านทางตัวแทนของพรรคการเมือง หรือหน่วยงานของรัฐ ประกอบด้วย การออกเสียงลงประชามติหรือการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจ และการถอดถอนโดยภาคประชาชน นอกจากการเลือกตั้ง เพราะประชาธิปไตยจะไม่มี ความหมายอันใดและการเลือกตั้งจะไม่มีประโยชน์อะไรเลย หากประชาชนไม่สามารถกำหนดนโยบายหรือตรวจสอบการใช้อำนาจ และไม่สามารถถอดถอนการใช้อำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ของนักการเมืองและข้าราชการระดับสูงที่มีชอบได้ ซึ่งประชาชนคนเล็กคนน้อยหรือที่ดูเหมือนว่าจะไร้การศึกษานั้นกลับเข้าใจและมีจิตสำนึกทางการเมืองมากกว่าชนชั้นกลาง เพราะคนเล็กคนน้อยเหล่านี้สามารถค้นคว้าสภาพปัญหาที่ตนเองเผชิญได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้ง รวมทั้งข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพราะเป็นผู้ประสบปัญหาเหล่านั้นด้วยตนเอง ซึ่งการเคลื่อนไหวของพลเมืองจะมีการดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างสันติ ต่อเมื่อไม่มีทางเลือกเป็นอื่นแล้วเท่านั้น จึงจะใช้วิธีการชุมนุมประท้วง

ดังนั้น การเมืองภาคพลเมือง จึงเป็นการเมืองที่ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม/เป็นองค์กรของภาคพลเมือง เมื่อมีการรวมตัวอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ประชาชนต้องมาร่วมกันคิดร่วมกันทำ ทั้งในการกำหนดนโยบาย การจัดทำแผนการพัฒนา การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การบริหารจัดการทรัพยากรทุกอย่างที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เป็นไปด้วยความยุติธรรม ด้วยความถูกต้อง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และประชาชนต้องได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน การเมืองภาคพลเมืองจึงเป็นหัวใจของประชาธิปไตยระดับชุมชน ที่จะส่งผลให้ประชาธิปไตยระดับชาติเกิดความเข้มแข็ง ยกกระดับก้าวสู่ความเป็นธรรมาภิบาล การเมืองภาคพลเมืองเป็นกิจกรรมของภาคประชาชนที่ทุกฝ่ายควรจะต้องส่งเสริมสนับสนุน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนด้วยสันติวิธี ขับเคลื่อนภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย ขับเคลื่อนด้วยการใช้ปัญญา

แต่การเมืองภาคพลเมืองต้องไม่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าไปแย่งอำนาจหรือแทนที่อำนาจของนักการเมือง ซึ่งต้องไม่ใช่พรรคการเมืองที่หวังชนะเลือกตั้งและเข้าไปมีอำนาจทางการเมือง แต่เป็นกระบวนการสาธารณะโดยประชาชน เพื่อประชาชน เพื่อประโยชน์สาธารณะที่ภาคพลเมืองมารวมตัวกันอย่างอิสระ มีศักดิ์ศรี ไม่เป็นเครื่องมือให้ใคร ไม่ได้รับจ้างผู้ใด โดยมีเป้าหมายเพื่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางนโยบายในการพัฒนา และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ การเมืองภาคพลเมืองที่เข้มแข็งจะช่วยปกป้องสถาบันประชาธิปไตยต่าง ๆ จากการถูกแทรกแซงด้วยอำนาจเงินทุน อำนาจนอกระบบ เช่น เสรีภาพของสื่อมวลชน ระบบตุลาการ องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

ทั้งนี้ การเมืองภาคพลเมืองต้องยึดมั่นในหลักคุณธรรมของความเป็นพลเมือง โดยพลเมืองไทยทุกคนนอกจากจะปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองตามที่กฎหมายกำหนดแล้วยังต้องมีในเรื่องคุณธรรมหรือจริยธรรมของความเป็นพลเมืองด้วย เช่น มีความซื่อสัตย์ มีวินัย เคารพกฎหมาย ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ภาคพลเมืองต้องเข้าใจในเรื่องสิ่งสำคัญ เช่น เรื่องสิทธิหน้าที่ตามกฎหมาย เป็นสิทธิตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ เช่น การเสียภาษี การเป็นทหาร การเลือกตั้ง ภาคพลเมืองต้องกระตุ้นให้นักการเมืองมีจิตสำนึกสาธารณะ คือจะต้องมีจิตใจที่มุ่งถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก นอกจากนั้น ภาคพลเมืองยังสามารถ

เลือกและตัดสินใจดำรงชีวิตของตนเอง เช่น ไม่ยอมรับในโครงการที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ยอมรับในโครงการที่มีผลกระทบในทางลบต่อวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชน ดังนั้น การเมืองภาคพลเมืองจึงเป็นเรื่องใกล้ตัว เป็นเรื่องของชาวบ้านทุกคนที่ต้องเรียนรู้ให้เข้าใจ ติดตามการเมืองทุกระดับอย่างต่อเนื่อง สามารถแสดงออกว่าต้องการอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคประชาชนน่าจะได้รับการเอาใจใส่มากที่สุด เพราะไร้ซึ่งอำนาจเศรษฐกิจ อำนาจทุน และการต่อรองใด ๆ การเมืองจึงควรเปิดโอกาสให้ภาคพลเมืองได้มีโอกาสแสดงความต้องการ และได้รับการสนองความต้องการที่เกิดขึ้นโดยชอบธรรม

(๒) “สำนึกพลเมือง” ปัจจัยสำคัญในการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ

กว่า ๗๙ ปีที่ผ่านมา การพัฒนาการเมืองไทยไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะโครงสร้างของประชาชนยังไม่มีความเป็นประชาธิปไตย ประชาชนยังไม่มีความเป็นพลเมือง ขาดสำนึกพลเมือง หรือเพราะประชาชนไม่มี “จิตสำนึกประชาธิปไตย” ไม่ให้ความสนใจเรื่องความเป็นพลเมืองกับโครงสร้างประชาธิปไตยกันอย่างจริงจัง โดยเพียงจะมีบทบาทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่เอื้อต่อการเมืองภาคพลเมืองอย่างเป็นรูปธรรม ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ (ฉบับที่ ๑๖)

แต่อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้นำรัฐบาลที่ไม่เคยยอมรับการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน หรือการเรียกร้องของภาคประชาชน แต่จะนำนโยบายประชานิยมมาใช้ทำให้การเมืองภาคพลเมืองอ่อนแอ สร้างนิสัยให้ประชาชนไม่รู้จักพึ่งตนเอง ซึ่งหากประชาชนมีคุณภาพตามองค์ประกอบของ “ความเป็นพลเมือง” ที่หมายถึง การมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน มีอิสระ มีความรู้ มีเหตุผล มีส่วนร่วมในกิจการของส่วนรวม หรือกระบวนการทางนโยบาย ยอมรับความแตกต่างและเคารพสิทธิของผู้อื่น ก็จะสามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง ซึ่งจะก่อให้เกิดประชาธิปไตยระดับชาติที่มีคุณภาพ และวิกฤตการณ์ทางการเมืองหมดไป ทำให้ประเทศตั้งต้นไปสู่ความเจริญอย่างแท้จริงได้ ดังนั้น ทุกภาคส่วนในสังคมจึงควรร่วมกันขับเคลื่อนให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีจิตสาธารณะ มีสำนึกพลเมือง เพื่อนำไปสู่ความเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของการเมืองภาคพลเมืองที่มีความเข้มแข็ง สามารถถ่วงดุลกับการเมืองของนักการเมืองไทยได้อย่างมีคุณภาพ

(๓) จริยธรรมแบบพลเมือง

นอกจากนี้ ท่ามกลางความต้องการการเมืองภาคประชาชนหรือภาคพลเมือง โดยพลเมืองไทยทุกคนนอกจากจะปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว ยังต้องมีในเรื่องคุณธรรมหรือ**จริยธรรมของความเป็นพลเมือง (Civic virtue)** ด้วย ซึ่งจริยธรรมแบบพลเมืองนี้ประกอบด้วย ๓ ด้าน ดังนี้

๑) **Citizenship** ความเป็นพลเมือง ได้แก่

- สิทธิหน้าที่ตามกฎหมาย เป็นสิทธิตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ
- สิทธิที่จะไม่เชื่อฟังรัฐ (Disobedience Right) ชุมชนสามารถเลือกและตัดสินใจดำรงชีวิตของตนเอง
- สำนึกสาธารณะ (Public Mind) คือ ต้องมีจิตใจที่มุ่งถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

๒) **Political virtue** คุณธรรมประจำของความเป็นการเมือง ได้แก่

- Ethics คือถ้าเราเป็นนักการเมืองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง จะต้องเข้าใจการเมือง ต้องเป็นเรื่องของคุณธรรมจรรยา การเมืองเป็นเรื่องของการพิทักษ์ปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม
- Professionalism นักการเมืองควรเป็นมืออาชีพหรือความเป็นวิชาชีพของนักการเมือง โดยอาชีพนี้ควรสงวนไว้สำหรับมืออาชีพเท่านั้น

๓) **Civil Society** ความเป็นประชาสังคม เป็นเรื่องของการเพิ่มพลังอำนาจให้กับภาคประชาชนที่ไร้การต่อรอง หรือไร้อำนาจด้วย

จะเห็นว่า การเมืองเป็นเรื่องของคนส่วนใหญ่ การเมืองเป็นเรื่องของจริยธรรมและการกระทำเพื่อคนส่วนใหญ่ไม่ใช่เป็นการเมืองของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีความมั่งคั่งร่ำรวยทางเศรษฐกิจ หากทำให้เกิดสำนึกพลเมือง เกิดความเป็นพลเมืองโดยมีจริยธรรมแบบพลเมืองร่วมด้วยแล้ว จะทำให้เกิดประชาธิปไตยที่มีคุณภาพตามมาอย่างแน่นอน

บทสรุป

“จิตสาธารณะ” นับเป็นศัพท์ใหม่ที่กำลังได้รับความสนใจจากแวดวงนักวิชาการอย่างกว้างขวาง เพราะจิตสาธารณะเป็นคำที่แสดงถึงความคิด ความรู้สึกที่อยู่ส่วนลึกของบุคคล อยู่ในจิตใจของบุคคลตลอดเวลา เป็นการตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมและจะสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม มีความเอื้ออาทรเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ความรู้สึกและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นด้วยจิตสาธารณะอย่างแท้จริงเป็นสิ่งที่คงทนและไม่เปลี่ยนแปลงโดยง่าย ซึ่งหากสังคมใดมีบุคคลที่มีจิตสาธารณะสูงสังคมนั้นย่อมมีความสงบสุข

จิตสาธารณะที่แท้จริงนั้นเกิดจากการถูกสั่งสอนปลูกฝังกลมกลืนให้บุคคลเป็นผู้ตระหนักรู้ในความดี ความชอบ ความเห็นอกเห็นใจ อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดีซึ่งเมื่อใดก็ตามที่บุคคลนั้นได้กระทำความผิดจากค่านิยมที่ตนได้รับการอบรมสั่งสอนก็จะรู้สึกผิด และละอายต่อการกระทำนั้น ที่ต้องมีการสั่งสอน อบรม และใช้เวลาในการซึมซับอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสภาวะแวดล้อมของสังคมที่เอื้อต่อการสร้างจิตสาธารณะที่ดีที่มีการสั่งสอน อบรม และใช้เวลาในการซึมซับอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสภาวะแวดล้อมของสังคมที่เอื้อต่อการสร้างจิตสาธารณะจะพัฒนาขึ้นมาจากหลักเกณฑ์ทางสังคมและค่านิยมต่าง ๆ ที่เด็กได้รับการสั่งสอนและถ่ายทอดปลูกฝังจากพ่อแม่และสังคม

การสร้างจิตสาธารณะในลักษณะดังกล่าวนับว่าเป็นแนวทางพัฒนาที่ยั่งยืนและถาวร อย่างไรก็ตาม การสร้างจิตสาธารณะมิได้เกิดจากตัวบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากหน่วยงาน องค์กร สถาบัน และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่สามารถกระตุ้นและชี้้นำให้บุคคลสามารถมีจิตสาธารณะที่ดีได้ ดังนั้น เมื่อจิตสาธารณะได้เกิดขึ้นกับบุคคลในสังคมแล้วย่อมนำมาซึ่งความสุขความเจริญทั้งต่อตนเองและสังคม ตลอดจนช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างประเมินค่ามิได้ จึงไม่มีวิบัติใด หรือทรัพย์สินใดสามารถเทียบค่าบุคคลผู้มีจิตสาธารณะได้เลย เพื่อความสุข ความสงบสุขทั้งปวง ได้ถึงเวลาแล้วที่ทุกคนควรเริ่มตระหนักและสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นในจิตโดยแท้ของตนเอง

จิตสาธารณะไม่ได้หมายถึง Social Enterprise (SE) ซึ่งเป็นธุรกิจเอกชนที่ผลิตหรือค้าขายโดยแสวงหากำไรเพื่อสังคม ถึงแม้ในบางทีก็อาจต้องจัดสรรกำไรให้ผู้ลงทุนบ้าง และมีได้หมายถึง Corporate Social Responsibility (CRS) ซึ่งเป็นโครงการเพื่อสังคมของธุรกิจที่แสวงหากำไรสูงสุด แต่ทั้ง CSR และ SE เป็นส่วนหนึ่งของจิตสาธารณะ และสำหรับ “สำนักพลเมือง” และ “ความเป็นพลเมือง” ก็ไม่ได้มีความหมายเช่นเดียวกับ “จิตสาธารณะ” แต่ “จิตสาธารณะ” เป็นส่วนหนึ่งของ “สำนักพลเมือง” เนื่องจากจิตสาธารณะมิได้มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับ “ความเป็นพลเมือง” แต่เป็นการทำงานเพื่อตอบสนองประโยชน์ตัวเองเป็นหลัก และการจะพัฒนาให้จิตอาสาเติบโตเป็นจิตสำนักพลเมืองได้นั้น จำเป็นต้องเชื่อมโยงให้อาสาสมัครเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนตัวอาสาสมัครกับส่วนรวม และตระหนักว่าสาธารณะหรือส่วนรวม (หรือคนอื่น) สำคัญกว่าส่วนตัว อีกทั้งเมื่อส่วนรวมได้ประโยชน์ ส่วนตัวจึงจะได้ประโยชน์ตามมา

สรุปได้ว่าทั้ง “จิตสาธารณะ” CSR และ SE เป็นการคิดบวกที่เป็นการทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นหรือประโยชน์ของส่วนรวม แต่มีนัยที่แตกต่างกัน และ “จิตสาธารณะ” ไม่ได้หมายถึง “สำนักพลเมือง” ที่จะนำไปสู่ความเป็นพลเมือง เนื่องจาก “จิตสาธารณะ” ไม่จำเป็นต้องมีองค์ประกอบเช่นเดียวกับ “ความเป็นพลเมือง” แต่ “จิตสาธารณะ” เป็นปฐมบทแห่งการเมืองภาคพลเมือง หากประชาชนไม่มีจิตสาธารณะก็ยากที่จะมีสำนักพลเมือง ทำให้ขาดปัจจัยที่จะสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและของการเมืองภาคพลเมือง ทำให้เกิดประชาธิปไตยที่ขาดเสถียรภาพ กลไกทางการเมืองการปกครองอ่อนแอ ส่งผลให้ชุมชนและสังคมไม่มีความเข้มแข็ง ดังนั้น ทุกภาคส่วนในสังคมจึงควรร่วมกันขับเคลื่อนให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีจิตสาธารณะ มีสำนักพลเมือง ตลอดจนจรรยาบรรณแบบพลเมืองที่จะนำไปสู่ความเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของการเมืองภาคพลเมืองที่มีความเข้มแข็ง สามารถถ่วงดุลกับการเมืองของนักการเมืองไทยได้อย่างมีคุณภาพ เพื่อประชาธิปไตยที่เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน โดยแท้จริง

บรรณานุกรม

- กัณฑ์ เนื่องศรี. (๒๕๕๓). ปลุกฝังคุณลักษณะฯ จิตสาธารณะ “จิตสาธารณะ (Public Mind) หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness)”. ค้นเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๔. เข้าถึงได้จาก <http://www.mkarea1.go.th/mkkm>.
- โครงการอาสาเพื่อในหลวง. คู่มือจิตอาสา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ประสานงานเครือข่ายจิตอาสา, มปป.
- _____. (๒๕๕๑). จิตสำนึกสาธารณะ, ค้นเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๔, เข้าถึงได้จาก <http://www.gotoknow.org/blog/articlerrpol/215483>.
- จันทิรา ธนสงวนวงศ์. (มปป.) ชีวิตและวัฒนธรรมไทย. ค้นเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๔. เข้าถึงได้จาก <http://mos.e-tech.ac.th/mdec/learning/s1301/unit08.html>.
- ชัยสิทธิ์ เฉลิมมีประเสริฐ และคณะ. (๒๕๔๐). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อจิตสำนึกและพฤติกรรมการรักษาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็น ทรัพย์สินส่วนรวม. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิทย์พัฒน์ สือหา. (๒๕๕๑). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับจิตสาธารณะของนิสิตระดับปริญญาตรี. วิทยานิพนธ์ (กศ.ม. การวิจัยการศึกษา), มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วีระพจน์ ผลจันทร์. (๒๕๕๔). มุลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN). ค้นเมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๔. เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net/blog/lpn/2011/03/21/entry-1>.
- วิศิษฐ์ ชัยสุวรรณ. (มปป.). จิตคืออะไร, อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ค้นเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๔. เข้าถึงได้จาก <http://www.buddhism-online.org/ContentSect02A.htm>,
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๕๒.

เรื่องสร้าง “พลเมือง” เพื่อสร้างชาติ

ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์*

ในฐานะ “คนในชาติ” เราสามารถบอกได้หรือไม่ว่า **เราอยู่ในฐานะอะไร?**

เราอาจตอบว่า ดิฉันเป็น “ประชากร” เพศหญิง มีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดสมุทรปราการ อาชีพรับราชการ หรือตอบว่า ผมคือ “ประชาชน” สัญชาติไทย มีสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และไม่ผิดที่จะบอกว่า เราเป็น “ราษฎร” เต็มขั้นคนหนึ่ง และอาจจะมีจำนวนหนึ่งบอกว่า เราคือ “พลเมืองไทย”

* นักวิชาการอาวุโส มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด, kriengsak@kriengsak.com, <http://www.kriengsak.com>

คำตอบเหล่านี้ ถูกต้องทั้งหมด ในฐานะคนในชาติ เราเป็น **ประชากร ประชาชน ราษฎร และพลเมือง** แต่หากตั้งคำถามต่อไปว่า เรามองเห็นถึงความแตกต่างของคำเหล่านี้หรือไม่? และตอบได้ชัดเจนหรือไม่ว่าเราควรเป็นใครในฐานะคนในชาติ? เพราะเหตุใด?

ประชากร หมายถึง กลุ่มสิ่งมีชีวิตเดียวกันที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หนึ่ง ๆ ให้นัยเชิง “การมีสังกัด” และจำนวนของคนที่อาศัยอยู่ในรัฐ ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เป็นประชากรประเภทหนึ่งในรัฐ เช่น เราอาจเป็นประชากรไทย เพศชาย สถานภาพ แต่งงานแล้ว มีภูมิลำเนาอยู่กรุงเทพมหานคร อายุ ๓๕ ปี เป็นต้น

ราษฎร หมายถึง ชาวเมือง, ไม่ใช่เจ้า^๑ เป็นสามัญชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในรัฐ ให้นัยเชิง “ผู้ถูกปกครอง” เช่น เราเป็นราษฎรคนหนึ่งภายใต้การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข เป็นต้น

ประชาชน หมายถึง คนของประเทศ บุคคลที่ถือสัญชาติและได้รับสิทธิเสรีภาพ และการคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ให้ความหมายนัยเชิง “การมีสิทธิ”

ส่วน **พลเมือง** แปลตามตัวอักษรภาษาไทย หมายถึง **กำลังของเมือง** หรือ **กำลังของประเทศ**

คำว่า พลเมือง หากพิจารณาตามศัพท์ภาษาอังกฤษ มาจากคำว่า citizen มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า civitas หมายถึง คนที่รวมกลุ่มกันอยู่ในเมืองหรือในชุมชน พัฒนาการและการขยายตัวของความเป็นพลเมืองเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับความเติบโตของเมือง และการถือกำเนิดของรัฐชาติ

^๑ American Heritage Dictionary [Online] Available : <http://www.answers.com/topic/population#ixzz1uFPVhIbx>

^๒ พจนานุกรมไทย ฉบับ อ.เปลื้อง ณ นคร

พลเมือง คือ คนที่อาศัยอยู่ในรัฐ ทำหน้าที่เป็น “กำลังสำคัญ” ของรัฐในด้านต่าง ๆ ให้นัยเชิง “การมีสำนึกในสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ” ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และรัฐ เช่น ถ้าเป็นเด็ก ก็รู้ว่าตนมีหน้าที่ต้องเรียนหนังสือ / ช่วยผู้ปกครองทำงานบ้าน และต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น ถ้าเป็นผู้ใหญ่ ก็รู้ว่าตนต้องทำงานรับผิดชอบตนเอง รู้ว่ามีหน้าที่พลเมือง เช่น หน้าที่เคารพกฎหมาย เสียภาษี เป็นทหาร ใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น และพลเมืองที่ดีทุกคนต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมร่วมกัน เช่น ช่วยกันดูแลทรัพย์สินสาธารณะ รักษาสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เป็นต้น

หากวิเคราะห์ตามความหมายที่กล่าวมาข้างต้นนี้ การเป็น “พลเมือง” ย่อมดีกว่าการเป็น “ประชาชน” การเป็น “ประชาชน” ย่อมดีกว่าการเป็น “ราษฎร” และการเป็น “ราษฎร” ย่อมดีกว่าการเป็น “ประชากร” เพราะการที่ประชาชนมี “สำนึกของความเป็นพลเมือง” ย่อมตระหนักว่า ตนเองเป็นกำลังแห่งรัฐ มีส่วนรับผิดชอบต่อประเทศชาติ ในฐานะเจ้าของประเทศ รู้จักสิทธิของตนเองและเคารพสิทธิของผู้อื่น ยอมรับว่าตนมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมร่วมกัน อาทิ หน้าที่ในการเสียภาษี หน้าที่ในการดูแลสมบัติสาธารณะ ร่วมมือฝึกกำลังสร้างสรรค์ความเจริญให้กับประเทศชาติ

อย่างไรก็ตาม ในภาษาไทย ให้ความหมายของคำเหล่านี้ไว้ไม่แตกต่างกัน เช่น ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายของคำว่า **ราษฎร** ไว้ว่า หมายถึง **พลเมืองของประเทศ** ให้ความหมายคำว่า **พลเมือง** ไว้ว่า หมายถึง **ประชาชน, ราษฎร, ชาวประเทศ**. ส่วนคำว่า **ประชากร** และ **ประชาชน** กลับไม่มีการให้ความหมายไว้ในพจนานุกรม มีเพียงคำว่า ประชา ซึ่งให้ความหมายสั้น ๆ ไว้ว่าหมายถึง หมู่คน ซึ่งการกำหนดนิยามของคำเหล่านี้อย่างคลุมเครือ ส่งผลให้คนทั่วไปจึงไม่สามารถแยกแยะความแตกต่างของนัยที่ซ่อนอยู่ในระหว่างคำเหล่านี้ได้

ผลการสำรวจของสถาบันพระปกเกล้าและมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต เรื่อง “ความเข้าใจต่อความเป็นพลเมือง” ในมหาวิทยาลัย ๔ แห่ง อันได้แก่ มหาวิทยาลัย

^๓ ณัฐพัทธ์ ทศนรุ่งเรือง, เปิดผลสำรวจคนไทยแยกไม่ออก ระหว่างคำว่า “ประชาชน-พลเมือง”, [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaireform.in.th/news-highlight/item/5664-2011-04-12-08-33-56.html?pop=1&tmpl=component&print=1>

ธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต และมหาวิทยาลัยศรีปทุม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ที่ผ่านมา พบว่า นักศึกษา คณาจารย์ พนักงาน และผู้ประกอบการร้านค้าในมหาวิทยาลัย มีการรับรู้และเข้าใจคำว่า “พลเมือง” ไม่แตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” โดยเมื่อพูดถึงพลเมือง คำตอบส่วนใหญ่มุ่งไปที่เรื่องของสถานภาพว่าเป็นประชาชน พลเมือง หรือคนทั่วไป มากกว่ามอง พลเมือง ในเรื่องสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบ อันเล็งให้เห็นถึงการขาดความรู้ความเข้าใจในมิติเชิงของการเป็นพลเมืองนั่นเอง

การที่คนในสังคมมีความคลุมเครือในตำแหน่งแห่งที่ของตนในฐานะ “คนในรัฐ” ส่งผลให้ขาด “สำนึกของความเป็นพลเมือง” ขาดความตระหนักว่า ตนเองเป็นกำลังสำคัญในการมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศชาติ ตัวชี้วัดง่าย ๆ ที่เห็นชัดเจนคือ คนส่วนใหญ่ไม่สนใจสิ่งที่เป็นของสาธารณะเท่ากับของส่วนตัว ผู้ประกอบการทำบัญชีสองบัญชีเพราะไม่ต้องการเสียภาษีเต็มจำนวน แม้รู้ว่าเงินภาษีนั่นจะนำไปพัฒนาประเทศ ประชาชนเรียกร้องสิทธิของตนอย่างกระตือรือร้น อยากได้รับสวัสดิการจากรัฐทุก ๆ เรื่อง แต่หลีกเลี่ยงหน้าที่ความรับผิดชอบ และเพิกเฉยต่อการเขาไปมีส่วนร่วมจัดการเรื่องที่จะเกิดประโยชน์ต่อภาพรวม เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม ประเทศใดที่พลเมืองตระหนักว่า ตนเองเป็น**พลเมืองของรัฐ** จะมีวิถีปฏิบัติของการเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในมิติต่าง ๆ อาทิ **มิติทางสังคม** ประชาชนจะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ความรู้สึก รักษากฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันของสังคม มีจิตอาสา จิตสาธารณะ ฯลฯ **มิติทางเศรษฐกิจ** ประชาชนจะรู้จักประหยัดอดออมในครอบครัว พัฒนาตนเองในงานอาชีพ ให้เจริญก้าวหน้า มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติสังคมส่วนรวม และเป็นผู้ผลิตที่มีคุณธรรมมีความซื่อสัตย์ ฯลฯ และ**มิติทางการเมือง** ประชาชนจะมีความรู้ในกฎหมายและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด มีความอดทนต่อความขัดแย้ง กล้าเสนอความคิดเห็นต่อส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น องค์กร ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ยินดีเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและผู้อื่น เป็นต้น

เมื่อเดือนเมษายนที่ผ่านมา สหประชาชาติ (ยูเอ็น) ได้เปิดเผยผลการจัดอันดับประเทศที่มีความสุขที่สุดในโลก^๔ ประเทศที่ได้อันดับหนึ่ง คือ เดนมาร์ก ตามด้วย ฟินแลนด์ นอร์เวย์ เนเธอร์แลนด์ และแคนาดา ตามลำดับ ส่วนประเทศไทย อยู่ในอันดับ ๕๒ สิ่งที่น่าเรียนรู้เกี่ยวกับเดนมาร์ก คือ คุณภาพของพลเมืองที่เรียกได้ว่า เป็น “กำลังของประเทศ” อย่างแท้จริง

เดนมาร์ก มีจำนวนประชากรทั้งประเทศประมาณ ๕.๔ ล้านคน ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย อันมีกษัตริย์เป็นประมุขคล้ายๆ ไทย แต่คนเดนมาร์กมีลักษณะของความเป็น “พลเมืองดี” อย่างชัดเจน อาทิ **รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค** ทุกคนทุกอาชีพเท่าเทียมกันหมด ระบบการทำงานใช้ความรู้ความสามารถ ไม่มีระบบเส้นสาย ทุกอาชีพสำคัญเท่ากันไม่แบ่งแยกอาชีพหรือชนชั้น ต่างคนต่างทำงานของตัวเองให้ดีที่สุด **ยินดีปฏิบัติหน้าที่พลเมือง** ทุกคนยินดีเสียภาษี แม้ต้องเสียในอัตราสูงมาก ประมาณ ๔๐-๖๐% ของรายได้ แต่ภาษีต่าง ๆ เหล่านี้จะนำไปใช้พัฒนาระบบสาธารณูปโภค รวมถึงสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับพลเมือง อาทิ จ่ายเงินเดือนให้กับคนตกงาน เด็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ คนชรา หรือเป็นเงินเดือนหลังเกษียณสำหรับคนทำงาน **รับผิดชอบต่อส่วนรวม** ประชาชนเดนมาร์กได้รับการศึกษาและเรียนรู้การเป็นพลเมืองที่ดีตั้งแต่ยังเด็ก ประชาชนมีการคิดแบบมีส่วนร่วม เน้นประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวม สิ่งแวดล้อม มากกว่าส่วนตัว ทำให้ทุกคนรู้ว่าอะไรดีไม่ดี อะไรคือหน้าที่ที่ต้องทำ อาทิ ความเป็นคนประหยัด ส่วนใหญ่จะทำอาหารรับประทานเอง ประหยัดพลังงาน ใช้พลังงานสะอาด ที่สำคัญ คนที่นี้รังเกียจการคอร์รัปชัน เจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมืองรัฐทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใสตรวจสอบได้ ยืนยันได้จากอันดับที่ได้จากดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๔^๕ เดนมาร์กได้อันดับ ๒ ด้วยคะแนน ๙.๔ ขณะที่ประเทศไทยได้อันดับที่ ๘๐ ด้วยคะแนน ๓.๔ จากทั้งหมด ๑๘๓ ประเทศ

^๔ *Where Are the World's Happiest Countries?* TimeNewsfeed, April 6, 2012 [Online] Available : <http://newsfeed.time.com/2012/04/06/where-are-the-worlds-happiest-countries/>

^๕ CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2011 [Online] Available : <http://cpi.transparency.org/cpi2011/results/>

นี่คือตัวอย่างประเทศที่คนในประเทศมี “ความเป็นพลเมือง” ที่เป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศ เรียกได้ว่า “คุณภาพคน คุณภาพสังคม” อย่างแท้จริง

ดังนั้น ถ้าประเทศไทย ประชากร ประชาชน ราษฎร ขยับมาเป็น “พลเมือง” ได้ ประเทศย่อมพัฒนาไปมากกว่านี้มาก สังคมไทยจึงจำเป็นต้องรีบเร่งทำให้คนในชาติเป็น “พลเมือง” หรือกำลังของชาติโดยเร็ว อาทิ

การศึกษาเพื่อสร้างคนรุ่นใหม่เป็น “พลเมือง” ต้องเป็นหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับที่เด็กไทยทุก ๆ คนต้องเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ตั้งแต่ระดับประถมจนจบมัธยม และเป็น “พลเมืองเต็มขั้น” มีสำนึกพลเมืองครบถ้วนและพร้อมสำหรับการเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศ และเมื่อเข้าสู่ระดับอุดมศึกษา หรือเข้าสู่ระบบแรงงานจะสามารถทำหน้าที่ความเป็นพลเมืองที่ดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การสร้างสำนึกคนในสังคมเป็น “คนของรัฐ” รัฐชาติเป็นประชาคมขั้นสูงสุดที่มนุษย์อยู่ร่วมกัน เพื่อรับประโยชน์จากการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ จากรัฐ แต่รัฐจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน คนในรัฐต้องไม่เป็นเพียง ผู้หาประโยชน์จากรัฐ แต่ต้องเป็นผู้ให้ประโยชน์แก่รัฐด้วย และต้องไม่เป็นเพียงส่วนหนึ่งในรัฐ แต่ต้องมีส่วนร่วมในรัฐด้วย ดังนั้น ทุกคนจึงควรอยู่ในรัฐ ในฐานะ “คนของรัฐ” ที่ยินดีมีส่วนร่วมสร้างรัฐ ยินดีร่วมรับผิดชอบต่อรัฐ และยินดีเสียสละเพื่อประโยชน์ของรัฐ

ประชาชนควรได้รับการส่งเสริมให้เข้าใจและยอมรับทุกมิติความเป็นคนในชาติอย่างถูกต้อง อย่างมีอำนาจอธิปไตย ยอมรับว่าเป็น “ประชากร” ที่มีสังกัด รู้ว่าตนเองสังกัดอยู่ในรัฐชาติใด ยินดีและเต็มใจในการเป็นประชากรของรัฐชาตินั้น ยอมรับว่าเป็น “ราษฎร” ที่ยินดีอยู่ภายใต้การปกครองของผู้ปกครอง ยอมรับว่าเป็น “ประชาชน” ที่รู้จักใช้สิทธิของตนเองโดยคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และที่สำคัญตระหนักว่าเป็น “พลเมือง” ที่มีจิตสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนที่มีต่อผู้อื่น สังคม และต่อรัฐ ไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทหน้าที่ใด อาทิ เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นนักการเมือง เป็นนักธุรกิจ หรือคนหาเช้ากินค่ำ ก็มีสำนึกพลเมืองที่ยินดีรับผิดชอบและทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม

การส่งเสริมความเข้มแข็งภาคประชาชน ด้วย “ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ” (deliberative democracy) เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) ที่ประชาชนมีส่วนร่วมเฉพาะการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ต้องสร้างกระบวนการปรึกษาหารือสาธารณะ เช่น การประเมินนโยบายของพรรคการเมือง โดยเปิดให้ถกเถียงปรึกษาหารือในหมู่ประชาชนทั่วไป ก่อนที่จะตัดสินใจลงคะแนนเสียงทางการเมือง การนำเสนอนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐบาล การให้ประชาชนในท้องถิ่นร่วมกันคิด และให้ความคิดเห็นในบางประเด็นที่เกี่ยวกับชุมชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ซึ่งการมีส่วนร่วมในทางการเมืองรูปแบบนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการพัฒนาศักยภาพของความเป็นพลเมือง เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง กลุ่ม และส่วนรวม แทนการมอบสิทธินั้นให้กับตัวแทน ซึ่งอาจดำเนินนโยบายที่ส่งผลเสียให้กับตนเองและส่วนรวมได้

ธิโอดอร์ รูสเวลต์ รัฐบุรุษของสหรัฐอเมริกา กล่าวไว้อย่างน่าฟังว่า “สิ่งสำคัญประการแรกของการเป็นพลเมืองดี คือ เขาจะต้องสามารถและตั้งใจที่จะดึงพลังในตัวของเขาออกมา”

ประเทศที่ประชาชนเป็น “พลเมือง” จำนวนมาก ประเทศนั้นจะเข้มแข็ง ประชาชนมีพลังในการถ่วงดุลกับอำนาจทางการเมือง การเมืองภาคประชาชนจะเข้มแข็ง การปกครองท้องถิ่นจะเข้มแข็ง ชุมชนจะเข้มแข็ง ผู้บริโภคจะเข้มแข็ง ประชาชนภาคส่วนต่าง ๆ จะเข้มแข็ง และจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยไม่เพียงแต่เรียกร้องให้รัฐบาลหรือให้ ส.ส. มาแก้ไขให้แต่อย่างเดียวยังอีกต่อไป ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ ประเทศชาติย่อมพัฒนาก้าวหน้าได้มากที่สุด

บรรณานุกรม

American Heritage Dictionary [Online] Available : <http://www.answers.com/topic/population#ixzz1uFPVhIbx>

Barbalet, J.M. (1988) *Citizenship: Rights, Struggle and Class Inequality*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Barbalet, J.M. (2010) *Citizenship in Max Weber* *Journal of Classical Sociology*, 10 (3): 201-16.

Corruption Perception Index 2011 [Online] Available : <http://cpi.transparency.org/cpi2011/results/>

Heater, D. (1999) *What is Citizenship?* London: Polity Press

Heater, D. (2004) *A Brief History of Citizenship*. NYU Press.

Turner, Bryan S. (1994). *Citizenship and Social Theory*. Sage.

Where Are the World's Happiest Countries? TimeNewsfeed, April 6, 2012 [Online] Available : <http://newsfeed.time.com/2012/04/06/where-are-the-worlds-happiest-countries/>

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (๒๕๔๑) *คลื่นลูกที่ ๕ - ปราชญ์สังคม : สังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ ๒๑* กรุงเทพฯ : บริษัทซัคเซสมิเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (๒๕๔๒) *สังคมพหุเอกานิยม : เอกภาพในความหลากหลาย* กรุงเทพฯ : บริษัทซัคเซสมิเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (๒๕๔๔) *ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย* กรุงเทพฯ : บริษัทซัคเซสมิเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (๒๕๕๕) *สยามอารยะ แมนนิเฟสโต : แดงการณีสยามอารยะ* กรุงเทพฯ : บริษัทซัคเซสมิเดีย.

วรการรณ์ สามโกเศศ. การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID =22721&Key=news_research
ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) : พัฒนาการเมืองไทย
โดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.fnfthailand.org/node/84>

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.

พจนานุกรมไทย ฉบับ อ.เปลื้อง ณ นคร.

ณัฐพัชร์ ทศนรุ่งเรือง. เปิดผลสำรวจคนไทยแยกไม่ออก ระหว่างคำว่า “ประชาชน-พลเมือง”,
[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaireform.in.th/news-highlight/item/5664-2011-04-12-08-33-56.html?pop=1&tmpl=component&print=1>

ALEXIS DE TOCQUEVILLE กับระบอบการปกครองประชาธิปไตยไทย

รศ. วราภรณ์ จุลปานนท์*

เมื่อ Alexis de Tocqueville เขียน “Democracy in America” (Volume 1) ใน ค.ศ. ๑๘๓๐ งานของเขาก็ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในยุโรป โดยเฉพาะในอังกฤษ ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ นักคิดอย่างวอลแตร์ หรือรุสโซ ก็ได้สร้างผลงานที่ส่งผลกระทบต่อสังคมยุโรปมาแล้ว แต่ชาวอังกฤษกลับสนใจ Democracy in America มากกว่า ซึ่งต่อมาอีก ๕ ปี

* อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Tocqueville ก็ได้คลอด Democracy in America (Volume II) ออกมา อันเป็นงานเขียนที่มองความเป็นไปของประชาธิปไตยอย่างลึกซึ้ง โดยกล่าวว่า ในที่สุดแล้วสังคมต่าง ๆ ก็อาจจะหลีกเลี่ยงประชาธิปไตยไปไม่ได้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ประชาธิปไตยก็คือโชคชะตา หรือสิ่งที่ถูกกำหนดมาแล้วสำหรับสังคมในอนาคตของมนุษย์ แม้กระนั้นก็ตามอย่าได้นิ่งนอนใจเพราะเมื่อสังคมการเมืองต่าง ๆ ได้รับเอาประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิตแล้ว แต่ละสังคมก็จักต้องเผชิญ “ภัยคุกคาม” ประชาธิปไตยนั้นด้วย ส่วนทางออกจะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับแต่ละสังคมนั้น **ที่จะใช้สติปัญญาแก้ไขตามสภาพเงื่อนไขหรือความเหมาะสมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา** ของสังคมนั้นเป็นสำคัญ หรือกล่าวง่าย ๆ ว่า เพราะแต่ละสังคมต่างมีประวัติความเป็นมา จารีตประเพณี ความเชื่อ การให้คุณค่าในสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน เรื่องทางออกเป็นเรื่องเฉพาะของสังคมแต่ละสังคมการเมืองหรือแต่ละประเทศและแต่ละวิสัยทัศน์ผู้นำ แต่ก่อนจะกล่าวถึงภัยคุกคามเช่นนั้น Tocqueville ซึ่งเป็นชนชั้นสูงชาวฝรั่งเศสได้ชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการประชาธิปไตยในยุโรปที่เรียกว่า “The Old Regimes” ไว้ว่า ก่อนที่ฝรั่งเศสจะพัฒนามาถึงศตวรรษที่ ๑๗ ฝรั่งเศสก็ผ่านการปกครองดั้งเดิม โดยเมื่อ ๗๐๐ ปีก่อนได้อยู่ภายใต้การปกครองตามตระกูลที่มีที่ดินเป็นปัจจัยสำคัญของอำนาจ ต่อมา มีพระเป็นชนชั้นใหม่ที่อยู่เหนือชนชั้นสูง และที่ดินหมดความสำคัญลง อำนาจและอิทธิพลก็มาจากทรัพย์สินส่วนตัว การค้าขาย และการผลิตทำให้คนมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น และช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนจึงแคบลง Tocqueville กล่าวว่า ในทุก ๆ รอบ ๕๐ ปี จากศตวรรษที่ ๑๑ เป็นต้นมา จะเห็นว่าชนชั้นสูงเริ่มค่อย ๆ ตกลงมา ส่วนคนจนก็ค่อย ๆ ใต้ขึ้นไปข้างบน และปรากฏการณ์เช่นนี้มีเกิดขึ้นทั่วไปในยุโรป นั่นก็หมายถึงว่าชาติต่าง ๆ ต่างมีพัฒนาที่มุ่งไปสู่หลักการประชาธิปไตยคือ **ความเสมอภาคแล้วทั้งสิ้น** แม้ว่าจะต่อต้านหรือสนับสนุนประชาธิปไตยก็ตาม ทั้งนี้ Tocqueville กล่าวว่า แม้จะมีผู้คัดค้านประชาธิปไตยเช่นใดก็ตาม แต่สภาพสังคมก็จะกำหนดเงื่อนไขไปสู่ประชาธิปไตยโดยธรรมชาติของมันเอง แม้ว่าจะไม่ให้พระเจ้ามากำหนดก็ตาม

นั่นก็หมายถึงว่าสังคมต่าง ๆ ก็ จะพัฒนาไปสู่จุดที่ทุกคนเท่าเทียมกันตามกฎหมาย แม้ไว้ในระยะแรก ๆ คนร่ำรวยอาจมีอำนาจเหนือคนจนในการออกกฎหมาย แต่ในที่สุดคนชั้นล่างก็จักสร้างตัวเอง และมีบทบาทในการเมืองมากขึ้น จนถึงเข้ามามีส่วนร่วมในสถาบันการเมือง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาธิปไตยหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ **พัฒนาการของสื่อสิ่งพิมพ์** ทำให้ความเห็นประชาชนขยายวงกว้างกลายเป็นอำนาจ Tocqueville กล่าวว่า แม้ในอังกฤษที่ดูว่าการเมืองใน House of Lords จะอยู่ภายใต้อำนาจชนชั้นสูง แต่ความ

ไม่พอใจของชนชั้นล่างก็ยังเป็นคลื่นใต้น้ำรอวันเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ Tocqueville ชี้ว่า ปัจจัยที่จะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นอยู่กับ **ทรัพย์สิน ปัญญา และอำนาจในการทำงานร่วมกัน** หรือ**การรวมกันเป็นหนึ่ง** ตลอดจนการตั้งกลุ่มในทัศนะของ Tocqueville สังคมที่จะพัฒนาไปสู่ความเท่าเทียมเพราะมี**เงื่อนไขของสังคมที่ปราศจากความเท่าเทียมกัน** เช่นในฝรั่งเศสเห็นได้ในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๑ และ ๑๔ ซึ่งความพยายามยึดอำนาจชนชั้นสูงและกษัตริย์ชั้นล่าง ก็นำไปสู่การปฏิวัติฝรั่งเศสในเวลาต่อมา ในปี ๑๗๘๐ Tocqueville เห็นสังคมอเมริกาขณะเดินทางไปที่นั่นและได้เขียนไว้ว่า สาเหตุหลักที่ทำให้เสรีภาพในอเมริกามีความมั่นคงเพราะชาวอเมริกันทำทุกอย่างในสังคมด้วยตนเอง หรือรวมตัวกันเป็นสมาคมเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม โดยไม่ต้องรอรัฐบาลและด้วยการร่วมมือกันทำกิจกรรมนั่นเอง จะทำให้ชาวอเมริกันเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการท้องถิ่น และประเทศนั้นก็คือ ชาวอเมริกันเรียนรู้จากชีวิตจริง ทำเพื่อตนเอง เพื่อครอบครัว สังคม และมีผลประโยชน์ผูกพันกับเพื่อนร่วมชาติ ชาวอเมริกันได้เรียนรู้ว่าความสุขของคนส่วนใหญ่ก็เป็นความสุขของตนเองด้วย นอกจากนี้ Tocqueville ได้อธิบายบทบาทขององค์กรภาคพลเมืองในอเมริกาว่าคนอเมริกันต่างเป็นสมาชิกสมาคม เป็น The Nation of joiner...

“คนอเมริกันทุกกลุ่มอายุทุกสถานภาพและทุกรูปแบบของอุปนิสัยจะรวมตัวกันเป็นสมาคมอยู่ตลอดเวลา ทั้งสมาคมการค้า สมาคมอุตสาหกรรม ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ หลากหลายพันชนิด เช่น สมาคมทางศาสนา จริยธรรม ทั้งจริงจังและเล่น ๆ ทั้งเปิดกว้างทั่วไป และจำกัด ทั้งเล็กและใหญ่ คนอเมริกันรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างโรงเรียน โบสถ์ เผยแพร่หนังสือ...ชาวอเมริกันต่างมีชีวิตสมาคมไปมาหาสู่กันเพื่อเผชิญชะตากรรมร่วมกัน...และเป็นวิถีทางที่คนอเมริกันจะเข้าใจได้เสมอว่านี่คือรูปแบบของประชาธิปไตยทั้งหมด”...

ที่สำคัญ Tocqueville ได้วิเคราะห์ประชาธิปไตยในอเมริกาโดยมองในแง่ดีว่า รัฐบาลที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยจะรุ่งเรืองกว่าการปกครองแบบอื่น เพราะเป็นระบอบที่เปิดโอกาสให้คนใช้สติปัญญาในการแสดงความคิดเห็นในปัญหาส่วนรวมที่เกิดจากปัจจัยด้านการศึกษา และคุณลักษณะของผู้ตั้งถิ่นฐานในทางตอนเหนือของอเมริกา นอกจากนี้ ระบอบประชาธิปไตยจะก่อให้เกิดกิจกรรมที่ต่อเนื่องทำให้เกิดพลังใหม่ ๆ เข้ามาทำหน้าที่นิติบัญญัติหรือบริหารประเทศ ก็อาจทำให้กฎหมายไม่เสถียร และงานการเมืองก็ไม่ใช่วิชาชีพ การเมืองในรัฐบาลอเมริกันยุคนั้นจึงไม่มีการศึกษาเฉพาะเจาะจงว่าจะเข้าไปทำงานการเมือง ดังนั้น รัฐบาลที่มีนโยบายดีซึ่งจึงเป็นรัฐบาลของชนชั้นสูง สมาชิกได้รับ

การอบรม เพื่อมาทำงานในรัฐบาลได้อย่างดี เช่น รัฐบาลในยุโรปหรือในโรมโบราณหรือที่เวนิส

สิ่งที่ Tocqueville มองเกี่ยวกับอนาคตของประชาธิปไตยอีก ก็ได้แก่ ประชาธิปไตยในอนาคตจะเผชิญกับภัยคุกคามบางประการ เช่น (๑) ภัยคุกคามจากเสียงข้างมากในรัฐบาลเอง (๒) ภัยคุกคามจากสังคมนิยมมหาชน (๓) ภัยคุกคามจากประชาชนที่เพิกเฉยกับเสรีภาพเพราะประชาชนมีแนวโน้มจะต้องการ**ความเสมอภาคมากกว่าเสรีภาพ** โดยเกรงว่าเมื่อใช้เสรีภาพในการแข่งขันมากไปอาจพ่ายแพ้ จึงขอเพียงเสมอภาค และด้วยเหตุนี้เองรัฐบาลที่ปกครองอยู่มีอำนาจมากกว่าที่ควรจะเป็นเพราะประชาชนเห็นว่าขอเพียงเสมอภาคเท่านั้น Tocqueville กล่าวว่าปัญหาของประชาธิปไตยนั้น เมื่อเราพูดถึงเสรีภาพและเสมอภาคนั้นประชาชนจะไฝฝืนใน ๒ สิ่งนี้ไม่เท่ากัน ในการนี้ประชาชนจะมี ๒ ทางเลือกคือ **ประการแรก** ความต้องการขึ้นไปเสมอภาคกับคนอื่น และ**ประการที่สอง** ต้องการดันคนชั้นล่างขึ้นไปให้เท่ากับคนข้างบน ทั้งนี้เพราะประชาชนมีความเห็นที่**ความเสมอภาคทำให้มีเสรีภาพ** แต่สิ่งที่ควรรักษาไว้คือ เสรีภาพโดยทำให้ผู้คนตระหนักถึงความสำคัญของเสรีภาพมาก ๆ Tocqueville กล่าวต่อไปว่าการที่ประชาธิปไตยในอนาคตจะเผชิญกับภัยคุกคามดังกล่าวเช่นนี้ ก็มีสาเหตุมาจากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่

(๑) **การเป็นปัจเจกชนนิยม (Individualism)** กล่าวคือ คนในสังคมหันมามองตนเอง คิดถึงตนเองมากขึ้นจนไม่คิดจะผูกพันกับจารีตประเพณีใด ๆ ในสังคมนอกจากตนเองหรือคิดเฉพาะตนเองและพัฒนาการทางวัตถุในสังคมก็เพิ่มการเป็นปัจเจกชนนิยมมากขึ้น

(๒) **การเป็นวัตถุนิยม (Materialism)** สังคมในอนาคตผู้คนจะหันหน้าเข้าหาวัตถุ แสวงหาวัตถุ จนไม่สนใจกับเรื่องอื่น ๆ ในสังคม ไม่สนใจการเมือง ความยุติธรรม เสรีภาพ หรือการต่อสู้เพื่อส่วนรวม จนยินดีจะแลกความเสมอภาคกับเสรีภาพ คือขอให้ตนเองได้รับวัตถุสนองความต้องการของตนเท่านั้น

(๓) **การเกิดขึ้นของผู้ประกอบการรูปแบบใหม่ (New Industry Aristocracy)** กล่าวคือ ในสังคมอนาคตจะมีคน ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ในสังคมชัดเจนได้แก่ คนกลุ่มใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการหรือเจ้าของกิจการ กับผู้ที่ใช้แรงงานหรือขายแรงงานหรือผู้ที่เป็นผู้ปกครองชนชั้นสูงกับชนชั้นล่าง และโดยที่ผู้ประกอบการเหล่านี้ต่างถูกครอบงำโดยความโลภ จึงต้องการแสวงหาวัตถุมากกว่าจะสนใจเสรีภาพ และ

(4) การรวมอำนาจสู่ส่วนกลาง (Centralization) เพราะเมื่อมีการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมาก ๆ ประชาชนก็จะร่วมกิจกรรมเพื่อส่วนรวมน้อยลง

ประชาชาติต่าง ๆ จะป้องกันปัญหานี้หรือหาทางออกจากภัยคุกคามนี้ โดยการแก้ไขที่หลักการในการให้การศึกษาแก่ประชาชนให้ต้องตระหนักถึง**เสรีภาพว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตย** มิฉะนั้นจะเป็นการเปิดทางให้สังคมเดินไปสู่ระบอบ “เผด็จการแบบใหม่” หรือ New Despotism นั่นก็คือ การปกครองที่อาจจะยับยั้ง**ความเสมอภาค**ให้กับประชาชน ขณะเดียวกันก็จำกัด**เสรีภาพในการแสดงออก การวิพากษ์วิจารณ์ การทำงานของรัฐบาล หรือการจำกัดจำนวนฝ่ายค้านในสภา** เช่นเดียวกับระบอบการเมืองการปกครองในสิงคโปร์ใกล้บ้านเรา ซึ่งประชาชนก็พอใจจะเป็นเช่นนั้นในบางครั้ง

และหากจะใช้การทำนายของ Tocqueville มองสังคมการเมืองไทยแล้วก็จะเห็นได้ว่า ขณะนี้ประชาธิปไตยไทยก็กำลังเผชิญกับภัยคุกคามสำคัญ ทั้งจากเสียงข้างมากจากมติมหาชนที่แบ่งแยกสังคมออกเป็นขั้วต่าง ๆ ชัดเจนหลากหลายสีต่าง ๆ จนสื่อต่างชาติลงความเห็นว่าเป็นประชาธิปไตยแยกสี เพราะสังคมประชาธิปไตยไทยก็เช่นเดียวกับประชาธิปไตยในส่วนต่าง ๆ ของโลกที่กำลังเผชิญปัญหาที่มาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี โดยเฉพาะด้านการสื่อสารคมนาคม กำลังอาวุธ และวิถีทางการบริโภคอาหารและสื่อ จนทำให้เกิดสภาพสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยและภัยคุกคามประชาธิปไตยด้วยในเวลาเดียวกัน เพราะประชาชนมีความเป็นปัจเจกชนมากขึ้น บางคนปฏิเสธที่จะรับรู้ปัญหาหรือความเป็นทางการเมืองว่าเป็นปัญหาสำคัญกับการดำรงชีวิตโดยรวม **รักเฉพาะตัวเองต้องการสนองตอบความต้องการส่วนตัวเท่านั้น** หรือเน้นวัตถุนิยม หรือความสุขความสะดวกสบายทางกายมากกว่าอย่างอื่น ตามแฟชั่นนวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ของโลก มีศักดิ์ศรีอยู่กับสินค้าแบรนด์เนม นอกจากนี้ยังมีการเกิดขึ้นอย่างดาดดาษในสังคมไทยของผู้ประกอบการใหม่ ๆ SMEs ต่าง ๆ ที่สรรสร้างผลิตภัณฑ์สนองตอบตลาดโลก ผู้ซึ่งมีความพยายามจะสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) ป้อนตลาด และแน่นอนว่าถ้าหากประชาชนสนใจเรื่องวัตถุความสุขทางกาย พร้อมกับความพยายามที่จะแสวงหาสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นก็มีแนวโน้มว่า**ประชาชนจะไม่สนใจหรือเพิกเฉยต่อปัญหาใหญ่ ๆ หรือประเด็นที่สำคัญต่อชาติโดยรวม** จนทำให้เจตนารมณ์ร่วม (general will) ตามแนวคิดของ Rousseau อ่อนลงหรือการใช้สิทธิหน้าที่พลเมืองที่ดีต่อสังคมไม่ได้รับการสนใจ และนี่ก็เป็นสิ่งซึ่ง Alexis De Tocqueville ได้เคยตั้งข้อสังเกตไว้เมื่อ ค.ศ. ๑๘๓๕ (ศตวรรษที่ ๑๙) เกี่ยวกับอนาคต

ประชาธิปไตย โดยดูรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสังคมประชาธิปไตยของอเมริกาหรือโลกใหม่ (New World) เมื่อเขาได้ไปเยือนอเมริกาครบ ๒ แต่ขณะนี้การพัฒนาและทางเดินของประชาธิปไตยก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ ๒๑ ประชาธิปไตยไทย และความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย คงไม่มีทางแยกมากมายไปจากอเมริกาแม่แบบ ยังมีคนที่ปรารถนาจะเท่ากับคนอื่นและต้องการความเสมอภาคทางวัตถุ และก็มีคนที่เต็มไปด้วยความทะเยอทะยานอยาก จนละเลยซึ่งเสรีภาพในการแข่งขันกับทั้งมีความเจริญรุ่งเรืองของชนชั้นพ่อค้า โดยเฉพาะเมื่ออเมริกา กำหนดรูปแบบการผลิต ระบบการปกครอง รูปแบบการค้า การใช้อาวุธของโลกให้เป็นรูปแบบเดียวกัน ดังนั้น ภัยคุกคามประชาธิปไตยที่กำลังเผชิญอยู่นี้คงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นอยู่ที่ว่าผู้ปกครองประเทศจะกำหนดแนวทางให้ตอบรับภัยเผชิญหน้าเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม สอดคล้อง โดยยึดส่วนใหญ่ หรือส่วนรวม เป็นที่ตั้งจริง ๆ ตามหลักการสำคัญของประชาธิปไตยจริง ๆ และถ้าฟัง Tocqueville ต่อไปก็จะกล่าวว่ประเด็นปัญหาใหญ่ ๆ เหล่านี้ของรัฐบาลประชาธิปไตยก็ต้องป้องกันมิให้กลุ่มที่แข็งแกร่งที่สุดได้ครองอำนาจเพียงกลุ่มเดียวพร้อมทั้งส่งเสริมอุดมการณ์ของระบบการปกครองให้มีพลัง ต้องสร้างความตระหนักที่ว่าทั้งเสมอภาคและเสรีภาพเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปไม่ได้ มิฉะนั้นอาจจะเป็นการเปิดทางให้เกิดการปกครองที่เป็นเผด็จการรูปแบบใหม่ขึ้นมามากแล้ว เพื่อขจัดปัญหาเผชิญหน้าเหล่านี้ออกไปให้หมด (เพราะไทยขณะนี้ก็มีทั้งปัญหาภัยคุกคามจากเสียงข้างมาก ภัยคุกคามจากมติมหาชน ภัยคุกคามจากคนที่เบื่อหน่าย เพิกเฉย ไม่สนใจปัญหาส่วนรวมของชาติ นอกจากผลประโยชน์ตนเอง ตลอดจนยังมีคนที่รำเริญร้องความเสมอภาคในสังคมมากกว่าเสรีภาพ) และนั่นก็อาจเป็นภารกิจสำคัญ หรือวาระแห่งชาติที่รัฐบาลไทยไม่อาจเพิกเฉยได้ ทางออกคือไทยจะทำอย่างไรให้คนตระหนักถึงเสมอภาคเท่า ๆ กับเสรีภาพ และเราก็ปฏิเสธการมองอนาคตประชาธิปไตยของมนุษยชาติด้วยความลึกลับซึ่งของ Alexis de Tocqueville ไปไม่ได้

อ้างอิง

จุมพล หนีมพานิช. กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทย : แนวเก่า แนวใหม่ และกรณีศึกษา.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

วันชัย วัฒนศัพท์ (แปล). การเมืองภาคพลเมือง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซ็ท,
๒๕๕๒.

สมบัติ จันทรวงศ์ (แปล). ประวัติปรัชญาการเมือง (เล่ม ๓). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
คบไฟ, ๒๕๕๑.

Tocqueville, Alexis de. Democracy in America. Vol I, New York : Vintage Books, 1958.

Tocqueville, Alexis de. The Old Regime and the French Revolution. Trans. Stuart
Gilbert. Garden City : Doubleday Anchor Books, 1955.

ปัญหาการจ่ายค่าตอบแทนทนายความที่รัฐและสภาพทนายความจัดหา

(Problem of compensation by the State Attorney and Lawyer supply)

สิทธิกร ศักดิ์แสง*
อรทัย อินตะไชยวงศ์**
สงกรานต์ ผนการอง***

ทนาย ความเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญในฐานะเป็นผู้นำเสนอข้อเท็จจริงและ
ข้อกฎหมายเพื่อให้ศาลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในทางกฎหมายอื่น ๆ ได้ตัดสินชี้ขาดปัญหา
ในทางกฎหมายซึ่งเกี่ยวเนื่องกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในสังคมที่ได้กำหนดไว้ใน

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ กรรมการและเลขานุการบริหารหลักสูตรนิติศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการให้ความรู้ทางด้าน
กฎหมายและการวิจัยแก่ประชาชน คณะนิติศาสตร์ วิทยาลัยตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

** อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

*** ทนายความประจำสำนักงานทนายความ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

รัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นต้น ทนายความจึงต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการฝึกอบรมในวิชาชีพ ในทางกฎหมายมาเป็นอย่างดีทั้งในด้านการใช้ความรู้ ใช้ความคิดอย่างละเอียดรอบคอบ^๑ กับการใช้กฎหมายและการตีความกฎหมาย ทนายความจึงถือเป็นวิชาชีพหนึ่งเหมือนกับ วิชาชีพอื่น ๆ^๒ คือ เป็นการประกอบกรงานในทางกฎหมายชั้นสูงที่เป็นศิลปศาสตร์เพื่อหา เลี้ยงชีพ แต่มีลักษณะพิเศษกว่าอาชีพอื่น เป็นการประกอบกรงาน ทำกิจการแทนผู้อื่นหรือ จัดการทรัพย์สินแทนผู้อื่น หรือมีอำนาจตัดสินใจแทนผู้อื่น สภาพของอาชีพทนายความจึง เป็นการผูกขาดเฉพาะผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในด้านกฎหมายเท่านั้น และกิจการในด้าน กฎหมายเป็นกิจการที่มีความจำเป็นแก่ประชาชนภายในรัฐ รัฐจะไม่มีกฎหมาย ไม่มีการ ปฏิบัติและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายไม่ได้ ดังนั้นรางวัลหรือค่าตอบแทนทนายความ จึงไม่มีเกณฑ์ที่แน่นอน อาจทำสัญญากำหนดค่าตอบแทนทนายความกันเองได้ด้วย ความ สัมครใจของทั้งสองฝ่าย เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวความและทนายความในฐานะเอกชน ขอเพียงแต่อย่าให้ข้อตกลงหรือสัญญานั้นไปขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยและ ศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่ในบางกรณีรัฐจำเป็นต้องจัดหาทนายความให้กับประชาชน เช่นนี้ตัวความกับทนายความจะตกลงค่าตอบแทนกันเองไม่ได้

กรณีที่รัฐจำเป็นต้องเข้าแทรกแซงในการจัดหาทนายความให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากพื้นฐานของฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ทำให้ไม่อาจเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน เป็นแนวคิดในการดำเนินคดีแบบระบบกล่าวหา ซึ่งคู่ความ ทั้งสองฝ่ายมีภาระในการหาพยานหลักฐานเสนอต่อศาลเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดคดี ดังนั้น

^๑ สงกรานต์ ผกากรอง, “ปัญหาการจ่ายค่าตอบแทนทนายความที่องค์กรของรัฐและ สภาทนายความจัดหา”, การศึกษาค้นคว้าอิสระหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมาย มหาชน คณะนิติศาสตร์ วิทยาลัยตาปี ปีการศึกษา ๒๕๕๓, หน้า ๑.

^๒ เปรียบเทียบได้กับวิชาชีพอื่น ๆ เช่น สถาปนิก แพทย์ วิศวกร นักบัญชี เป็นต้น และ ต้องผ่านการอบรมด้านจริยธรรมในวิชาชีพมาเป็นอย่างดีเช่นกันเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในทางที่ถูกต้อง สามารถควบคุมสภาวะจิตและพฤติกรรมของตนให้ปฏิบัติงานเป็นไปตามเจตนารมณ์ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรมในทางกฎหมาย

ปัญหาการจ่ายค่าตอบแทนนายความที่รัฐและสภาพนายความจัดหา

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

หากฝ่ายใดไม่มีความสามารถจัดหานายความได้เอง ย่อมเสียเปรียบในเชิงคดี รัฐจึงต้องจัดหานายความให้ เพื่อให้เกิดความเสมอภาค ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญของนานาอารยประเทศมักจะมีบทบัญญัติรับรองถึงสิทธิของบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวก รวดเร็ว เสมอภาค และในบางประเทศยังมุ่งถึงคุณภาพและประสิทธิภาพด้วย เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา หรือประเทศอังกฤษ เป็นต้น ในปัจจุบันประเทศไทยก็มีหลักการดังกล่าวบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ปรากฏในมาตรา ๔๐ การรับรองสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม มาตรา ๘๐ บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสม

จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตรา ๔๐ มาตรา ๘๑ เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะช่วยเหลือบุคคลผู้ได้รับเสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยและพยาน หรือบุคคลที่ไม่สามารถดำเนินคดีหรือต่อสู้คดีได้เพราะขาดปัจจัยและองค์ประกอบอื่น หรือมีความจำเป็นที่รัฐจะต้องเข้าช่วยเหลือบุคคลในทางกฎหมายในทางอื่น การที่รัฐให้หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าช่วยเหลือแก่ประชาชนเพียงทางเดียวจึงไม่เพียงพอ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมีจำนวนน้อย อีกทั้งจะต้องทำงานในหน้าที่ของตนเองและยังต้องมาทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนในทางกฎหมายควบคู่กันไปด้วย ประกอบกับถูกจำกัดโดยระเบียบ ข้อบังคับและข้อกฎหมาย จึงทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจเข้าช่วยเหลือได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ รัฐจึงมีความจำเป็นต้องให้ทนายความช่วยเหลือบุคคลผู้มีปัญหาในทางกฎหมาย ทั้งในคดีอาญาและคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาในทางแพ่งและอาญา และตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๒๙ ซึ่งกำหนดให้รัฐจ่ายค่าตอบแทนค่าทนายความในการดำเนินการแทนผู้เสียหายและจำเลยในคดีต่าง ๆ ด้วย โดยเฉพาะในคดีอาญาที่กฎหมายกำหนดให้ทนายความเข้าช่วยว่าความดำเนินคดีหรือแก้ต่างให้จำเลย เช่นในคดีที่เด็กอายุไม่เกิน ๑๘ ปี เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นต้น เพื่อการนี้รัฐต้องจัดหางบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนแก่ทนายความ แต่ค่าตอบแทนทนายความที่รัฐกำหนดมีบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ อีกทั้งมีสาระและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเพื่อกำหนดค่าตอบแทนทนายความที่มีความแตกต่างกัน และจำนวนค่าตอบแทนทนายความที่แตกต่างกันด้วย ทั้งนี้ปัญหาการให้ทนายความเข้ามาช่วยเหลือประชาชนนั้นเนื่องจากรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ มีบทบัญญัติกำหนดให้รัฐต้องเข้าช่วยเหลือประชาชนโดยรัฐเป็นผู้จัดหาทนายความให้ ซึ่งมี

หลักเกณฑ์ที่มาของปัญหาในทำนองเดียวกันและในขณะเดียวกันรัฐเป็นผู้จ่ายค่าตอบแทนให้กับทนายความโดยจัดสรรจากงบประมาณแผ่นดินทุก ๆ ปี ซึ่งในแต่ละปีจะมีการจัดตั้งงบประมาณไว้เพื่อจัดสรรให้เป็นค่าตอบแทนทนายความแต่ไม่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายเฉพาะเพียงฉบับเดียว หากแต่กำหนดไว้ในกฎหมายต่าง ๆ หลายฉบับ ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ในส่วนของสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.) ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๙

ดังนั้นบทความนี้ผู้เขียนมุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์การจ่ายค่าตอบแทนทนายความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้รัฐกำหนดค่าทนายความที่เป็นมาตรฐานมีหลักเกณฑ์เดียวกัน เหมาะสม เพื่อจูงใจให้ทนายความที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ในการทำงาน ได้เข้าช่วยเหลือทนายความผู้ทำงานด้วยความสุจริต และทนายความที่ประสงค์จะช่วยเหลือสังคม และต้องคำนึงถึงประชาชนให้ได้รับการคุ้มครองดูแลในกรณีที่มีปัญหาข้อกฎหมายต้องการความช่วยเหลือจากรัฐต้องได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่รัฐต้องเข้ามาจัดการดูแลเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมต่อไป

วิเคราะห์ปัญหาการจ่ายค่าตอบแทนแก่ทนายความที่รัฐและสภาทนายความจัดหา

ปัญหาที่จะนำมาวิเคราะห์เป็นปัญหาทั้งบทบัญญัติของกฎหมายแต่ละฉบับที่กำหนดให้มีการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยองค์กร และปัญหาในเรื่องระเบียบข้อบังคับการจ่ายค่าตอบแทนทนายความที่ออกโดยอาศัยอำนาจในบทบัญญัติต่าง ๆ ขององค์กรนั้น ๆ ตลอดจนถึงปัญหาในเรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดหาและจ่ายค่าตอบแทนทนายความที่ยังไม่มีความแน่นอน ชัดเจน และไม่ได้เป็นแบบมาตรฐานเดียวกันเป็นลักษณะต่างองค์กรต่างทำ ซึ่งแม้ว่าจะมีผลดีแก่ประชาชนในการที่มีช่องทางเลือกเพื่อให้ได้รับบริการช่วยเหลือทางกฎหมาย โดยขอให้รัฐจัดหาทนายความให้ได้ในหลายช่องทาง แต่ปัญหาประสิทธิภาพ การเอาใจใส่ และมาตรฐานของการให้บริการย่อมแตกต่างกันซึ่งมีที่มาจากกรณีไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องการจัดหาทนายความและการจ่ายค่าตอบแทนไว้ในรูปแบบเดียวกัน รวมถึงการกำหนดคุณสมบัติของทนายที่จะเข้ามาช่วยเหลือ

ประชาชนทางกฎหมาย แม้จะเป็นการปฏิบัติในเรื่องของการดำเนินคดีหรือว่าความแทนตัวความในเรื่องเดียวกันโดยขอให้องค์กรนั้น ๆ ช่วยจัดหาทนายความให้เหมือนกัน แต่หลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนทนายความก็ยังคงมีความแตกต่างกัน จึงมีปัญหาค่าที่ต้องวิเคราะห์ในหลักการของการจ่ายค่าตอบแทนแก่ทนายความแต่ละองค์กรตามกฎหมายแต่ละฉบับดังนี้

๑. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ทนายความที่รัฐจัดหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานอกจากทนายความที่รัฐจัดหาให้แก่จำเลยแล้วยังรวมถึงทนายความที่รัฐจัดหาให้แก่ผู้ต้องหาและผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

๑.๑ บทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์ให้รัฐจัดหาทนายความให้แก่ผู้เสียหาย

มีบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์ให้รัฐต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้เสียหายและผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในมาตราต่าง ๆ ตั้งแต่มาตรา ๔๔/๒ มาตรา ๑๓๔/๑ และมาตรา ๑๗๓ ซึ่งในแต่ละมาตรามีหลักเกณฑ์ในการกำหนดให้พนักงานสอบสวนหรือศาลต้องเป็นผู้จัดหาทนายความให้ และมีการกำหนดค่าตอบแทนทนายความไว้แตกต่างกันไปในแต่ละมาตรา ซึ่งมีรายละเอียดและหลักเกณฑ์ดังนี้

๑๑๑. ทนายความผู้เสียหายตามมาตรา ๔๔/๒

เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจตั้งทนายความให้แก่ผู้เสียหายในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาทุกประเภทที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ หากความปรากฏต่อศาลว่าผู้ยื่นคำร้องดังกล่าวเป็นคนยากจนไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง ตามมาตรา ๔๔/๒ โดยเฉพาะในวรรคท้ายที่บัญญัติว่า “ถ้าปรากฏต่อศาลว่าผู้ยื่นคำร้องตามมาตรา ๔๔/๑ เป็นคนยากจน ไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง ให้ศาลมีอำนาจตั้งทนายความให้ผู้นั้น โดยทนายความที่ได้รับแต่งตั้งมีสิทธิได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด” ซึ่งระเบียบดังกล่าวได้แก่ “ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๒ วรรคสอง พ.ศ. ๒๕๕๐” ซึ่งอาจแยกพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนทนายความออกเป็นสองกรณี คือ

๑.๑.๑.๑ เงินรางวัล

ข้อ ๓ กำหนดว่า “ให้ศาลชั้นต้นเป็นผู้กำหนดเงินรางวัลแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๒ วรรคสอง ตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควรแต่ไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

ในการกำหนดจำนวนเงินรางวัลตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลชั้นต้นพิจารณาถึงความยากง่ายของคดีในส่วนแพ่ง กับเทียบดูเวลาและงานที่ทนายความได้ปฏิบัติในการว่าความคดีนั้น โดยให้คำนึงถึงความเอาใจใส่ในการดำเนินคดี และค่าใช้จ่ายที่ทนายความได้เสียไปและพฤติการณ์ทั้งปวงในคดีของทนายความประกอบด้วย”

ข้อ ๔ กำหนดว่า “ให้ส่งจ่ายเงินรางวัล เมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งคดีในส่วนแพ่งแล้ว และในกรณีที่มีการดำเนินคดีในส่วนแพ่งในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาหรือชั้นบังคับคดี ให้ศาลชั้นต้นส่งจ่ายเงินรางวัลเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร เมื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาแล้ว หรือเมื่อการบังคับคดีได้เสร็จสิ้นลงแล้วแต่กรณี แต่ทั้งนี้เงินรางวัลทั้งหมดที่ส่งจ่ายในคดีนั้นต้องไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท”

๑.๑.๑.๒ ค่าใช้จ่าย

ข้อ ๕ กำหนดว่า “ค่าใช้จ่ายของทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๒ วรรคสอง ในกรณีที่มีการส่งประเด็นไปสืบที่ศาลอื่น ให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ โดยเทียบตำแหน่งทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้เสียหายกับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนเพื่อสิทธิในการเบิกจ่าย ดังนี้

(๑) ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วยังไม่ถึง ๕ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ ๕

(๒) ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไป แต่ไม่ถึง ๑๐ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ ๖

(๓) ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป แต่ไม่ถึง ๑๕ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ ๘

(๔) ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ ๙

ในการพิจารณาให้นายความของผู้เสียหายตามประเด็นไปว่าความที่ศาลอื่นศาลฟังอนุญาตเฉพาะกรณีตามประเด็นไปเพื่อว่าความคดีในส่วนแพ่ง ที่เกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายเท่านั้น”

ข้อ ๖ กำหนดว่า “นายความของผู้เสียหายมีสิทธิเบิกค่าใช้จ่ายตามข้อ ๕ เมื่อได้ปฏิบัติหน้าที่แล้วเสร็จในแต่ละครั้ง และให้ศาลชั้นต้นอนุมัติในการเบิกจ่าย”

ข้อ ๗ กำหนดว่า “ให้ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาจัดทำบัญชีรายชื่อนายความ ซึ่งได้แจ้งความประสงค์ต่อศาลว่าจะรับเป็นนายความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๒ วรรคสอง โดยให้มีข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ติดต่อรวมทั้งประสบการณ์หรือระยะเวลาการทำงานของนายความนั้นตามสมควร

ในการพิจารณาตั้งนายความให้ผู้เสียหาย ศาลควรพิจารณาก่อนว่าคดีมีความจำเป็นต้องตั้งนายความให้หรือไม่ ในกรณีที่เห็นสมควรตั้งให้ ศาลฟังค่านึงถึงความยากง่ายของคดีและประสบการณ์ของนายความที่จะแต่งตั้งประกอบด้วย”

๑.๑.๒ นายความผู้ต้องหาตามมาตรา ๑๓๔/๑

กรณีนี้เป็นเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน กล่าวคือ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกิน ๑๘ ปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่า มีนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้โดยไม่ต้องพิจารณาว่าผู้ต้องหาต้องการทนายความหรือไม่ ส่วนในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกจะมากน้อยเพียงใดก็ตาม ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่า มีนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความให้รัฐจัดหาทนายความให้ และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง ระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดก็คือ “ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่นายความที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๐” ซึ่งอาจแยกพิจารณาค่าตอบแทนนายความได้เป็นสองกรณี คือ

๑.๑.๒.๑ เงินรางวัล

ข้อ ๗ กำหนดว่า “ให้ผู้แทนกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติการเบิกจ่ายเงินรางวัลให้แก่ทนายความที่รัฐจัดหาให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา โดยให้เบิกจ่ายเป็นรายคดีในอัตราตามที่กำหนดไว้ในตารางท้ายระเบียบนี้”

อัตราตามที่กำหนดไว้ในตารางท้ายระเบียบดังกล่าวเป็นการกำหนดจ่ายเงินรางวัลแก่ทนายความตามประเภทของคดี

ประเภทที่ ๑ คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต จำนวน ๒,๐๐๐ บาท

ประเภทที่ ๒ คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป แต่ไม่ถึงประหารชีวิต จำนวน ๑,๕๐๐ บาท

ประเภทที่ ๓ คดีอื่นนอกจากคดีในประเภทที่ ๑ หรือประเภทที่ ๒ หรือคดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษในความผิดฐานครอบครองหรือเสพ จำนวน ๑,๐๐๐ บาท

ประเภทที่ ๔ คดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวงและผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ จำนวน ๕๐๐ บาท

ข้อ ๘ กำหนดว่า “การจ่ายเงินรางวัลตามข้อ ๗ ให้กระทำได้เมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือเมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้อง โดยให้ทนายความยื่นขอรับเงินรางวัลต่อผู้แทนกระทรวงยุติธรรมแห่งท้องที่ที่มีการสอบสวน...”

๑.๑.๒.๒ ค่าใช้จ่าย

ข้อ ๑๐ กำหนดว่า “ค่าใช้จ่ายของทนายความที่รัฐจัดหาให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา ในกรณีที่มีการสอบสวนนอกเขตอำเภออันเป็นที่ตั้งที่ทำการของพนักงานสอบสวนให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ ให้เบิกจ่ายในแต่ละครั้งที่ปฏิบัติหน้าที่ โดยเทียบตำแหน่งทนายความที่แต่งตั้งให้แก่ผู้ต้องหากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนเพื่อสิทธิในการเบิกจ่ายดังนี้

(๑) ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วยังไม่ถึง ๕ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนระดับ ๕

(๒) ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไป แต่ไม่ถึง ๑๐ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนระดับ ๖

(๓) ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป แต่ไม่ถึง ๑๕ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนระดับ ๘

(๔) ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนระดับ ๙”

ข้อ ๑๑ กำหนดว่า “ให้ผู้แทนกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายดังกล่าวข้างต้น และทนายความมีสิทธิเบิกค่าใช้จ่ายดังกล่าวเมื่อได้ปฏิบัติหน้าที่แล้วเสร็จในแต่ละครั้ง”

๑.๑.๓ นายความจำเลยตามมาตรา ๑๗๓

บทบัญญัติมาตรา ๑๗๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นกรณีการจัดหานายความให้จำเลยในชั้นพิจารณาของศาล มีหลักเกณฑ์พอสรุปได้ดังนี้ คือในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกิน ๑๘ ปี ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งนายความให้โดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยต้องการนายความหรือไม่ ส่วนในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีนายความหรือไม่ ถ้าไม่มี และจำเลยต้องการนายความ ก็ให้ศาลตั้งนายความให้ ส่วนเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายให้ศาลจ่ายให้โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดี และสภาวะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง ซึ่งระเบียบดังกล่าวก็คือ “ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่นายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๓ พ.ศ. ๒๕๔๘” ซึ่งอาจแยกพิจารณาค่าตอบแทนนายความเป็นสองกรณี คือ

๑.๑.๓.๑ เงินรางวัล

ข้อ ๔ กำหนดว่า “อัตราเงินรางวัลนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๓ ให้เป็นไปตามตาราง และอัตราขั้นต่ำชั้นสูงทำระเบียบนี้” อัตราดังกล่าวอาจแยกได้ตามประเภทของคดีดังนี้

ประเภทที่ ๑ คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต อัตราขั้นต่ำเรื่องละ ๘,๐๐๐ บาท อัตราชั้นสูงเรื่องละ ๕๐,๐๐๐ บาท

ประเภทที่ ๒ คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป แต่ไม่ถึงประหารชีวิต อัตราขั้นต่ำเรื่องละ ๖,๐๐๐ บาท อัตราชั้นสูงเรื่องละ ๔๐,๐๐๐ บาท

ประเภทที่ ๓ คดีอื่นนอกจากคดีในประเภทที่ ๑ หรือประเภทที่ ๒ หรือคดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษในความผิดฐานครอบครองหรือเสพ อัตราขั้นต่ำเรื่องละ ๔,๐๐๐ บาท อัตราชั้นสูงเรื่องละ ๓๐,๐๐๐ บาท

ข้อ ๕ กำหนดว่า “ให้ศาลชั้นต้นเป็นผู้กำหนดเงินรางวัลให้นายความโดยพิจารณาตามความยากง่ายของลักษณะคดี กับเทียบดูเวลาและงานที่นายความได้ปฏิบัติในการว่าคดีเรื่องนั้น ๆ แล้วกำหนดให้ตามที่เห็นสมควรว่าจะให้อัตราขั้นต่ำหรือชั้นสูง หรือระหว่างขั้นต่ำชั้นสูง”

ข้อ ๖ กำหนดว่า “การส่งจ่ายเงินรางวัลให้ดำเนินการดังนี้

(๑) ในกรณีที่ศาลตั้งทนายความให้ผู้ต้องหาในชั้นสืบพยานไว้ก่อนฟ้องคดีต่อศาล ให้ส่งจ่ายเงินรางวัลเมื่อทนายความได้ปฏิบัติหน้าที่เสร็จสิ้นแล้ว

(๒) ในกรณีอื่นให้ส่งจ่ายเมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว แต่ถ้าคดีใดศาลชั้นต้นกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนสืบพยาน ให้ศาลมีอำนาจส่งจ่ายเงินรางวัลบางส่วนให้แก่ทนายความตามที่เห็นสมควรหลังจากการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้นแล้วก็ได้ แต่ต้องไม่เกินร้อยละ ๒๕ ของอัตราขั้นต่ำที่กำหนดไว้สำหรับคดีนั้น

ในกรณีที่มีการดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา หากเงินรางวัลที่ศาลส่งจ่ายให้ทนายความไปแล้วมีจำนวนยังไม่ถึงอัตราขั้นสูงที่กำหนดไว้สำหรับประเภทคดีนั้น ให้ศาลชั้นต้นมีอำนาจส่งจ่ายเงินรางวัลเพิ่มเติมสำหรับการดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาให้ทนายความได้ตามที่เห็นสมควรเมื่อศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค หรือศาลฎีกา มีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว แต่ทั้งนี้เงินรางวัลทั้งหมดที่ทนายความจะได้รับต้องมีจำนวนไม่เกินอัตราขั้นสูงที่กำหนดไว้สำหรับประเภทคดีนั้น”

ข้อ ๗ กำหนดว่า “ในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพหรือคดีเสร็จไปโดยศาลชั้นต้นไม่ได้พิพากษา เช่น คดีที่โจทก์ถอนฟ้อง หรือยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย หรือจำเลยถึงแก่ความตาย เป็นต้น ให้ลดอัตราเงินรางวัลทนายความลงกึ่งหนึ่งของอัตราเงินรางวัลทนายความที่กำหนดไว้ในตารางท้ายระเบียบนี้”

๑.๑.๓.๒ ค่าใช้จ่าย

ข้อ ๘ กำหนดว่า “ค่าใช้จ่ายทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๓ ในกรณีที่มีการส่งประเด็นไปสืบที่ศาลอื่น ให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ พ.ศ. ๒๕๒๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยเทียบตำแหน่งทนายความที่ศาลตั้งให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยกับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนเพื่อสิทธิในการเบิกจ่าย ดังนี้

(๑) ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วยังไม่ถึง ๕ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ ๕

(๒) ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไป แต่ไม่ถึง ๑๐ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ ๖

(๓) ผู้ที่เป็นนายความมาแล้วตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป แต่ไม่ถึง ๑๕ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ ๘

(๔) ผู้ที่เป็นนายความมาแล้วตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป เทียบเท่ากับ ตำแหน่งข้าราชการพลเรือนระดับ ๙”

ข้อ ๙ กำหนดว่า “ทนายความมีสิทธิเบิกค่าใช้จ่ายตามข้อ ๘ เมื่อได้ ปฏิบัติหน้าที่ในคดีนั้น ๆ แล้วเสร็จในแต่ละครั้ง และให้ศาลชั้นต้นเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติ ในการเบิกจ่าย”

ข้อ ๑๐ กำหนดว่า “ให้ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา คดีอาญายกเว้นศาลเยาวชนและครอบครัวจัดทำบัญชีรายชื่อทนายความซึ่งได้แจ้งความ ประสงค์ต่อศาลว่าจะรับเป็นนายความตามมาตรา ๑๗๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา โดยให้มีข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ติดต่อรวมทั้งประสบการณ์หรือ ระยะเวลาการทำงานของทนายความนั้นตามสมควรในการพิจารณาตั้งทนายความให้แก่ ผู้ต้องหาหรือจำเลย ศาลพึงคำนึงถึงความยากง่ายของคดีและประสบการณ์ของ ทนายความประกอบด้วย แต่ถ้าได้มีการจัดหาทนายความให้แล้วในชั้นสอบสวนและ ทนายความนั้นเป็นผู้ที่มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อตามวรรคหนึ่ง เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยร้องขอ ศาลอาจมีคำสั่งตั้งทนายความผู้นั้นเป็นทนายความต่อไปในชั้นพิจารณาก็ได้ ทนายความ ที่ได้รับแต่งตั้งจะต้องไม่เรียกเอาผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือกระทำ การอย่างหนึ่งอย่างใดที่ไม่เหมาะสมอันเป็นการขัดต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความช่วย เหลือทางคดีแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย”

๑.๒ วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการจ่ายเงินและค่าใช้จ่ายตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจแยกวิเคราะห์เกี่ยวกับระเบียบการจ่ายเงินรางวัลและ ค่าใช้จ่าย ได้เป็น ๒ กรณี ดังนี้

๑.๒.๑ กรณีเงินรางวัล

กรณีทนายความผู้เสียหายตามมาตรา ๔๔/๒ วรรคสองนั้น ศาลชั้นต้น จะเป็นผู้กำหนดเงินรางวัลตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควรแต่ไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท โดยพิจารณาถึงความยากง่ายของคดีในส่วนแพ่ง กับเทียบดูเวลาและงานที่ทนายความ ได้ปฏิบัติในการว่าความคดีนั้น โดยให้คำนึงถึงความเอาใจใส่ในการดำเนินคดี และค่าใช้จ่าย

ที่ทนายความได้เสียไปและพฤติการณ์ทั้งปวงในคดีของทนายความประกอบด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการกำหนดเงินรางวัลอยู่ในดุลพินิจของศาล

กรณีทนายความผู้ต้องหาตามมาตรา ๑๓๔/๑ นั้น ผู้แทนกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติการเบิกจ่ายเงินรางวัลโดยให้เบิกจ่ายเป็นรายคดีในอัตราตามที่กำหนดไว้ในตารางท้ายระเบียบ ซึ่งแยกตามประเภทของคดีโดยกำหนดจำนวนเงินรางวัลลดหลั่นไปตามอัตราโทษ เช่น โทษประหารชีวิตจะได้รับเงินรางวัล ๒,๐๐๐ บาท โทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป จะได้รับเงินรางวัล ๑,๕๐๐ บาท เป็นต้น ไม่ได้พิจารณาถึงระยะเวลาและการเอาใจใส่และประสบการณ์ในการดำเนินคดี

กรณีทนายความผู้ต้องหาหรือจำเลยตามมาตรา ๑๗๓ ให้ศาลชั้นต้นเป็นผู้กำหนดเงินรางวัลให้ทนายความ โดยพิจารณาตามความยากง่ายของลักษณะคดีกับเทียบดูเวลาและงานที่ทนายความได้ปฏิบัติในการว่าคดีเรื่องนั้น ๆ แล้วกำหนดให้ตามความเห็นสมควรว่าจะให้อัตราขั้นต่ำ หรือขั้นสูง หรือระหว่างขั้นต่ำขั้นสูง ซึ่งแยกตามประเภทของคดีโดยกำหนดจำนวนเงินรางวัลลดหลั่นไปตามอัตราโทษในทำนองเดียวกับทนายความผู้ต้องหาตามมาตรา ๑๓๔/๑ เพียงแต่จำนวนเงินรางวัลจะสูงกว่า และมีอัตราขั้นสูงขั้นต่ำ เช่น คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต อัตราขั้นต่ำเรื่องละ ๘,๐๐๐ บาท อัตราขั้นสูงเรื่องละ ๕๐,๐๐๐ บาท ส่วนคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป แต่ไม่ถึงประหารชีวิต อัตราขั้นต่ำเรื่องละ ๖,๐๐๐ บาท อัตราขั้นสูงเรื่องละ ๔๐,๐๐๐ บาท

โดยสรุปแล้วจะเห็นว่าผู้ที่มีสิทธิกำหนดอัตราค่าตอบแทนทนายความแทนที่จะเป็นการกำหนดโดยองค์กรผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ กลับเป็นการกำหนดโดยองค์กรอื่น ซึ่งอาจประเมินความสำคัญของทนายความต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ส่วนจำนวนเงินรางวัลที่รัฐกำหนดให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในบางกรณีกำหนดจำนวนแน่นอนแต่ก็อยู่ในอัตราที่ต่ำมากโดยไม่คำนึงถึงระยะเวลาและการเอาใจใส่และประสบการณ์ในการดำเนินคดี เช่น กรณีทนายความผู้ต้องหาตามมาตรา ๑๓๔/๑ ส่วนเงินรางวัลในกรณีอื่นยังมีจำนวนไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลโดยพิจารณาจากความยากง่ายของคดี ระยะเวลาที่ใช้ไปในการดำเนินคดี โดยไม่ได้พิจารณาจากประสบการณ์ของทนายความ ซึ่งแต่ละศาลอาจกำหนดเงินรางวัลทนายความที่แตกต่างกันได้ เพราะไม่ได้กำหนดค่าตอบแทนการทำงานของทนายความเป็นรายชั่วโมง และไม่มีเจ้าหน้าที่องค์กรตรวจสอบการทำงานของทนายความว่ามีความถูกต้องเหมาะสม ได้มาตรฐาน

ตามที่ควรจะเป็นหรือไม่ นอกจากนี้ การจ่ายเงินรางวัลทนายความไม่ได้คำนึงถึงผลสำเร็จของงานในคดีเป็นหลัก ผลงานจึงไม่ค่อยมีประสิทธิผลสมประโยชน์แก่ผู้ให้บริการ

๑.๒.๒ กรณีค่าใช้จ่าย

กรณีค่าใช้จ่ายให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ ให้เบิกจ่ายในแต่ละครั้งที่ปฏิบัติหน้าที่ โดยเทียบตำแหน่งทนายความที่แต่งตั้งให้แก่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือจำเลย กับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน เช่น ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วยังไม่ถึง ๕ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ ๕ ผู้ที่เป็นทนายความมาแล้วตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไป แต่ไม่ถึง ๑๐ ปี เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการพลเรือน ระดับ ๖ เป็นต้น และทนายความมีสิทธิเบิกค่าใช้จ่ายดังกล่าวเมื่อได้ปฏิบัติหน้าที่แล้วเสร็จในแต่ละครั้ง ซึ่งเป็นการจ่ายแบบเหมาจ่ายและทนายความต้องทราบดีก่อนจ่ายเงินไปก่อน เช่น ค่าเดินทาง ค่าทำแผนที่ ค่าใช้จ่ายในการพบพยานและรวบรวมพยานบุคคลซึ่งรัฐไม่มีเงินสำรองจ่ายให้ทนายความ ซึ่งทำให้การทำงานของทนายความอาจมีปัญหาติดขัด

๒. พระราชบัญญัติสภาพทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘

นอกจากทนายความอาสาที่จัดตั้งโดยคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแล้ว ก็ยังมีทนายความอาสาของสำนักงานสิทธิมนุษยชนสภาพทนายความ ซึ่งการจ่ายค่าตอบแทนทนายความอาสาสมัครของคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย กำหนดไว้ในระเบียบว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทน ส่วนการจ่ายค่าตอบแทนทนายความอาสาของสำนักงานสิทธิมนุษยชนสภาพทนายความ เป็นไปตาม “ข้อบังคับว่าด้วยการดำเนินการของสำนักงานสิทธิมนุษยชนสภาพทนายความ พ.ศ. ๒๕๔๓” ดังนี้

๒.๑ บทบัญญัติของพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ เกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย โดยมีข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๒๙ ออกมากำหนดรายละเอียด และทนายความอาสาของสำนักงาน

สิทธิมนุษยชนสภาทนายความ โดย “ข้อบังคับว่าด้วยการดำเนินการของสำนักงานสิทธิมนุษยชนสภาทนายความ พ.ศ. ๒๕๔๓” ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

๒.๑.๑ ทนายความอาสาตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๒๙

ข้อ ๑๔ กำหนดว่า “ให้คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจัดให้มีทนายความอาสาสมัคร เพื่อทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายตามที่ได้รับการร้องขอหรือตามที่คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายมอบหมาย

คำตอบแทนสำหรับทนายความที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายกำหนดไว้ในระเบียบว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทน”

คำตอบแทนทนายความอาสาสมัครช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย จะได้รับค่าตอบแทนตามที่กำหนดไว้ในระเบียบว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทน ดังต่อไปนี้

- (๑) การไปว่าความที่ศาลแพ่งหรือศาลอาญา ครั้งละ ๕๐๐ บาท
- (๒) การไปว่าความที่ศาลแรงงาน ครั้งละ ๕๐๐ บาท
- (๓) การไปว่าความที่ศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญาธนบุรี หรือศาลแขวงธนบุรี ครั้งละ ๕๐๐ บาท
- (๔) การไปปฏิบัติหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายแก่ประชาชนประจำสถานีตำรวจนครบาลต่าง ๆ วันละ ๕๐๐ บาทต่อหนึ่งคน

๒.๑.๒ ทนายความอาสาของสำนักงานสิทธิมนุษยชนสภาทนายความ ตามข้อบังคับว่าด้วยการดำเนินการของสำนักงานสิทธิมนุษยชนสภาทนายความ พ.ศ. ๒๕๔๓

การจ่ายค่าตอบแทนทนายความอาสาของสำนักสิทธิมนุษยชนสภาทนายความ อาจแยกพิจารณาเป็น ๒ กรณี คือ

^๓ ข้อ ๗ แห่งข้อบังคับว่าด้วยการดำเนินการของสำนักงานสิทธิมนุษยชนสภาทนายความ พ.ศ. ๒๕๔๓.

๒.๑.๒.๑ การเบิกจ่ายค่าตอบแทนของทนายความอาสา กรุงเทพมหานคร^๓

๑. ในกรณีที่ทนายความอาสาเข้าเวรและได้ให้คำปรึกษาผู้ต้องหา และเข้าฟังการสอบปากคำในคดีอาญาในส่วนกรุงเทพมหานคร ให้เบิกจ่ายค่าเบี้ยเลี้ยงและค่าพาหนะเป็นการเหมาจ่ายสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละกะ หรือช่วงเวลา ดังนี้

๑) ต่อรายบุคคลตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ นาฬิกา ถึงเวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา ค่าเบี้ยเลี้ยง เป็นจำนวน ๖๐๐ บาท

๒) ต่อรายบุคคลตั้งแต่เวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา ถึงเวลา ๐๖.๐๐ นาฬิกา ค่าเบี้ยเลี้ยง เป็นจำนวน ๘๐๐ บาท

๒. ในกรณีที่ทนายความอาสาต่อรายบุคคลเข้าเวร แต่ไม่มีการให้คำปรึกษาให้เบิกจ่ายค่าเบี้ยเลี้ยงเป็นการเหมาจ่าย กะละหรือช่วงเวลาละ ๒๐๐ บาท

๒.๑.๒.๒ การเบิกจ่ายค่าตอบแทนของทนายความอาสาส่วนภูมิภาค^๔

๑. ค่าเบี้ยเลี้ยง

๑) ในกรณีที่ทนายความอาสาเข้าเวรและได้ให้คำปรึกษาผู้ต้องหาและเข้าฟังการสอบปากคำในคดีอาญาในส่วนภูมิภาคให้เบิกจ่ายค่าเบี้ยเลี้ยง ดังนี้

(๑) ต่อรายบุคคลตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ นาฬิกา ถึงเวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา ค่าเบี้ยเลี้ยง เป็นจำนวน ๖๐๐ บาท

(๒) ต่อรายบุคคลตั้งแต่เวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา ถึงเวลา ๐๖.๐๐ นาฬิกา ค่าเบี้ยเลี้ยง เป็นจำนวน ๘๐๐ บาท

๒) ในกรณีที่ทนายความอาสาต่อรายบุคคลเข้าเวร แต่ไม่มีการให้คำปรึกษา ให้เบิกจ่ายค่าเบี้ยเลี้ยงเป็นการเหมาจ่าย กะละหรือช่วงเวลาละ ๒๐๐ บาท

๒. ค่าพาหนะ

๑) เฉพาะทนายความอาสาที่มีเหตุจำเป็นต้องเดินทางไปให้คำปรึกษาต่างอำเภอจากสำนักงานทนายความของตน ที่ได้จัดแจ้งต่อสภาพทนายความสามารถเบิกค่าพาหนะเป็นการเหมาจ่ายได้

^๓ ข้อ ๘ แห่งข้อบังคับว่าด้วยการดำเนินการของสำนักงานสิทธิมนุษยชนสภาพทนายความ พ.ศ. ๒๕๔๓.

๒) การเบิกค่าพาหนะเป็นการเหมาจ่ายให้เบิกได้ตามระยะทางไป-กลับ ในอัตรากิโลเมตรละ ๑.๕๐ บาท (ต่อ ๑ เที่ยว)

๓) การเบิกค่าพาหนะอื่น อาทิเช่น ทางเรือให้ทนายความอาสาเบิกค่าพาหนะดังกล่าวได้ตามที่จ่ายจริง

๓. ค่าที่พัก เฉพาะทนายความอาสาที่มีเหตุจำเป็นต้องเดินทางไปให้คำปรึกษาต่างอำเภอจากสำนักงานทนายความของตนที่ได้จัดแจ้งต่อสภาทนายความ และมีความจำเป็นต้องหาที่พักเนื่องจากระยะทาง ประกอบกับจะต้องปฏิบัติงานระหว่างเวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา จนถึงเวลา ๐๖.๐๐ นาฬิกา ให้ทนายความอาสาเบิกค่าที่พักได้ตามหลักฐานที่จ่ายจริงและตามสมควรแก่เหตุ

๒.๒ วิเคราะห์ปัญหาจากบทบัญญัติของกฎหมายตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘

จากบทบัญญัติของกฎหมายตาม พ.ร.บ. สภาทนายความปี ๒๕๒๘ ในหลักการการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย มีปัญหาต้องวิเคราะห์ดังนี้

๒.๒.๑ ปัญหาในกรณีมาตรา ๗๔ และมาตรา ๗๖

มาตรา ๗๔ และมาตรา ๗๖ คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายซึ่งมีขั้นตอนตาม พ.ร.บ. ๒๕๒๘ ซึ่งมีขึ้นก่อนรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ เป็นบทกฎหมายหลักในเรื่องให้รัฐจัดหาทนายความให้แก่ประชาชน เป็นคณะกรรมการภายในสภาทนายความ ทำหน้าที่เพียงจัดหาทนายความไว้คอยช่วยเหลือประชาชนที่มาขอคำปรึกษาที่สภาทนายความและอาจรับว่าความให้ประชาชนตามที่คณะกรรมการฝ่ายช่วยเหลือประชาชนกำหนด และจ่ายค่าตอบแทนแก่ทนายความเพียงเล็กน้อย อำนาจหน้าที่ในการจัดการการช่วยเหลือประชาชนจึงเป็นเพียงงานอาสาสมัครที่ทำเพื่อช่วยเหลือสังคมและไม่ได้อยู่ในลักษณะของรัฐสวัสดิการเต็มรูปแบบ การทำงานของคณะกรรมการฝ่ายช่วยเหลือจึงเน้นหนักในเรื่องที่กระทบต่อสังคมส่วนรวมและเป็นที่สนใจของประชาชนส่วนใหญ่ แต่ประชาชนที่ยากไร้และอยู่ในต่างจังหวัดยังขาดโอกาสที่จะได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายจากสภาทนายความ

๒.๒.๒ ปัญหาในกรณีมาตรา ๗๗

ปัญหาในเรื่องข้อจำกัดในจำนวนเงินงบประมาณ ซึ่งในมาตรา ๗๗ กำหนดไว้เพียงไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ ของจำนวนเงินงบประมาณที่สภาจัดสรรให้และเงินอุดหนุนรัฐบาล ซึ่งในทางปฏิบัติรัฐบาลจัดสรรให้เป็นเงินอุดหนุนให้กับสภาพทนายความเป็นเงินช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายค่อนข้างจำกัด และไม่เพียงพอในการจ่ายเป็นค่าตอบแทนแก่ทนายความ เนื่องจากมีแนวคิดว่าการที่ทนายความเข้าช่วยเหลือประชาชนเป็นงานที่ทนายความให้ความช่วยเหลือเพื่อสังคมและเป็นการอนุเคราะห์แก่ประชาชนที่ยากไร้เพื่อการกุศล จึงไม่ได้คำนึงถึงการจ่ายค่าตอบแทนที่เหมาะสมและตามที่จ่ายจริง

๒.๒.๓ ปัญหาในกรณีมาตรา ๗๘

ปัญหาในกรณีมาตรา ๗๘ กำหนดหลักเกณฑ์คุณสมบัติของประชาชนผู้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายค่อนข้างจำกัด และไม่ชัดเจน กล่าวคือไม่มีหลักเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับออกมารับรองว่าผู้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจะต้องยากไร้หรือยากจนมีรายได้ไม่พอในการดำเนินคดี จำนวนมากน้อยแค่ไหนเพียงใด การขอความช่วยเหลือจากองค์กรอื่นแล้วหรือไม่เพื่อป้องกันปัญหาการขอรับการบริการซ้ำซ้อน

๒.๒.๔ ปัญหาในกรณีมาตรา ๗๙

ในกรณีมาตรา ๗๙ ไม่มีหลักเกณฑ์หรือระเบียบและข้อบังคับของคุณสมบัติของทนายความและกรอบเวลาในการทำงานในการจัดหาทนายความว่าต้องทำให้แล้วเสร็จภายในเวลาเท่าไร เพื่อให้เหมาะสมกับเวลาและในการแก้ปัญหาของประชาชนและข้อบังคับของสภาพทนายความว่าด้วยการจัดเก็บรักษาและการเบิกจ่ายเงินกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งออกตามความในมาตรา ๗๙ กำหนดค่าตอบแทนทนายความไว้ต่ำเมื่อเทียบกับสภาพการทำงานและภาระของทนายความอาสา

จากข้อจำกัดดังกล่าวจึงมีผลทำให้สภาพทนายความไม่สามารถจัดหาทนายความที่มีความรู้ ความสามารถ มาทำงานประจำที่สำนักงานช่วยเหลือประชาชนในทางกฎหมายที่สภาพทนายความและในส่วนสำนักงานช่วยเหลือประชาชนในภูมิภาคตามจังหวัดต่าง ๆ ได้ เนื่องจากไม่มีงบประมาณเพียงพอ และรัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง เป็นเหตุให้เกิดปัญหาแก่ประชาชนผู้ใช้บริการ ๔ ประการ

๑. ประชาชนได้รับบริการทางกฎหมายจากทนายความที่ไม่มีความรู้ และประสบการณ์น้อย

๒. ทนายความไม่เอาใจใส่เพราะค่าตอบแทนต่ำ และไม่มีหลักเกณฑ์ปฏิบัติในการทำงานอย่างชัดเจน

๓. ทำให้การทำงานล่าช้า เสียเวลา เนื่องจากมีทนายความอาสาเข้ามาทำงานน้อยและเป็นทนายความใหม่

๔. ทำให้ประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย พ.ร.บ. ทนายความปี ๒๕๒๘ และตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

ดังนั้นจึงควรแก้ไขกฎหมาย ข้อบังคับและหลักเกณฑ์ในการจัดหาทนายความ และการจ่ายค่าตอบแทนทนายความ ดังนี้

๑. รัฐและสภาทนายความต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการช่วยเหลือประชาชนตามสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นมากกว่า ๑๐% จากที่กำหนดไว้เดิมในมาตรา ๗๗ โดยดูจากสถิติในการขอความช่วยเหลือของประชาชนในแต่ละปีที่เพิ่มขึ้น

๒. การช่วยเหลือกฎหมายเป็นภารกิจและหน้าที่ที่สภาทนายความต้องปฏิบัติร่วมกับองค์กรอื่น ๆ เช่น กรมราชทัณฑ์ ศาล อัยการ พนักงานสอบสวน เพื่อให้ทนายความได้เข้าไปช่วยเหลือดูแล ให้คำปรึกษา รวมทั้งว่าความแก้ต่างในชั้นศาลได้ทันท่วงที แม้ในทางปฏิบัติสภาทนายความจะได้มีการหารือและประชุมร่วมกันกับองค์กรอื่น ๆ แต่ตาม พ.ร.บ. ทนายความไม่มีบทบัญญัติกฎหมายและหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนว่าขั้นตอนการเข้าช่วยเหลือดูแลของสภาทนายความในการบริการประชาชนจะจัดให้ทนายความเข้าช่วยเหลือบริการประชาชนในขั้นตอนไหนของกระบวนการยุติธรรมอย่างไร และแต่ละขั้นตอนควรจ่ายค่าตอบแทนอย่างไรเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและมาตรฐานการทำงานของทนายความโดยแท้จริง ซึ่งทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับกฎหมายอื่น ๆ เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น

๓. เนื่องจากสภาทนายความมีหน้าที่หลักในการควบคุมกำกับดูแลทนายความ สภาทนายความทั่วประเทศ จึงควรเป็นองค์กรหลักในการเป็นผู้กำหนดอัตราค่าตอบแทนทนายความให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงร่วมกับองค์กรอื่น ๆ เช่น ศาล อัยการ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

๔. ควรแก้ไขหลักเกณฑ์เพื่อให้องค์กรของรัฐ ได้แก่ ศาล อัยการ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และสภาทนายความ ร่วมกันกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดหาทนายความ และค่าตอบแทนแก่ทนายความโดยแบ่งเป็น ๓ ส่วนดังนี้

๑) การจัดหานายความเพื่อเข้าทำงานช่วยเหลือประชาชนในองค์กรต่าง ๆ นั้น

(๑) ควรกำหนดคุณสมบัติในเรื่องจริยธรรม ความรู้ และประสบการณ์ให้ชัดเจน เช่น เคยว่าความในคดีแพ่งมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒๐ คดี ในคดีอาญาไม่ต่ำกว่า ๒๐ คดี หรือเคยทำงานเป็นนายความและว่าความในศาลมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๕ ปี ไม่เคยถูกร้องเรียนว่าผิดมารยาททนายความ เป็นต้น

(๒) เป็นหน้าที่ของสภาพนายความในการคัดเลือกนายความเพื่อทำหน้าที่ในองค์กรต่าง ๆ เนื่องจากสภาพนายความเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงในการควบคุมกำกับ ดูแล ทนายความแล้วนำเสนอต่อองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ ศาล และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

๒) ค่าตอบแทนนายความให้สภาพนายความเป็นผู้จัดทำบัญชีอัตราค่าทนายความที่เข้าทำงานเพื่อช่วยเหลือประชาชนในองค์กรต่าง ๆ เสนอต่อกระทรวงยุติธรรมประจำปีก่อนมีการจัดทำร่าง พ.ร.บ. งบประมาณประจำปี เพื่อนำมาใช้เป็นค่าตอบแทนนายความในองค์กรต่าง ๆ เป็นหลักเกณฑ์เดียวกัน

๓) ให้มีคณะกรรมการร่วมกันระหว่างสภาพนายความ ศาล กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และองค์กรอัยการ ในการกำหนดหลักเกณฑ์ กำกับ ดูแล การทำงานของทนายความในระหว่างการทำหน้าที่เป็นทนายความช่วยเหลือประชาชนในองค์กรนั้น ๆ

๓. พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ในส่วนองค์กรอัยการสูงสุด

ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานอัยการสูงสุด พ.ศ. ๒๕๔๖ และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้กำหนดให้สำนักงานอัยการสูงสุดมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทั้งปวง ดำเนินคดีแพ่ง และให้คำปรึกษาด้านกฎหมายแก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการหรือสำนักงานอัยการสูงสุด รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับคุ้มครองสิทธิมนุษยชน คุ้มครองสิทธิ

เสรีภาพ และผลประโยชน์ของประชาชน ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน เผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนและความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน ซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.)

บุคลากรที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน การให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายในด้านคดีความจะมีทนายความอาสาเป็นผู้รับว่าความแก่ต่างซึ่งมีทนายความอาสา^๕ และทนายความอาวุโส^๖ ขึ้นทะเบียนไว้ โดยทนายความอาสาที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนจะไม่ได้รับเงินเดือนประจำและจะเรียกค่าบริการหรือค่าตอบแทนในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือจากประชาชนที่มาร้องขอรับความช่วยเหลือมิได้ จะได้รับเพียงค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อยจากทางราชการในการดำเนินคดีแต่ละครั้ง

๓.๑ บทบัญญัติพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ในส่วนองค์กรอัยการสูงสุดในการช่วยเหลือประชาชนโดยผ่านทางสำนักงานคุ้มครองสิทธิ และช่วยเหลือประชาชน

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานคุ้มครองสิทธิของทนายความอาสาและทนายความอาวุโสบทบัญญัติพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ในส่วนองค์กรอัยการสูงสุด ดังนี้^๗

๑. ค่าตอบแทนของทนายความอาสาและทนายความอาวุโสครั้งละ ๑,๒๐๐ บาท ในการเดินทาง ดังนี้

^๕ ทนายความอาสา หมายถึง ทนายความตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ ซึ่งได้อาสาสมัครเป็นผู้ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน และกรมอัยการหรือ สคช. จังหวัด ได้ลงทะเบียนรับไว้ เป็นทนายความอาสา

^๖ ทนายความอาสาอาวุโส หมายถึง บุคคลซึ่งได้อาสาสมัครเป็นผู้ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน และสำนักงานอัยการสูงสุดหรือ สคช. จังหวัด ได้ลงทะเบียนรับไว้ เป็นทนายความอาสาอาวุโส

^๗ สงกรานต์ ผกากรอง เฟิงอั่ง หน้า ๗๐.

- ๑) ไปดำเนินอรรถคดีที่ศาล
- ๒) ไปสอบข้อเท็จจริง
- ๓) ไปรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับคดีที่ได้รับคำร้องขอให้ช่วยเหลือ
- ๔) ไปดำเนินการประนอมข้อพิพาทในจังหวัดเดียวกับภูมิลำเนาของ
ทนายความอาสา

๒. ค่าพาหนะ ดังนี้

- ๑) ทนายความอาวุโสหรือข้าราชการบำนาญได้รับตามระดับตำแหน่ง
ครั้งสุดท้ายก่อนออกจากราชการ
- ๒) ทนายความอาสาได้รับเทียบเท่าข้าราชการพลเรือนระดับ ๕
๓. ค่าสมนาคุณที่มาให้คำปรึกษาและแนะนำช่วยเหลือทางกฎหมาย
 - ๑) ทนายความอาวุโสคนละ ๗๐๐ บาทต่อวัน
 - ๒) ทนายความอาสาคนละ ๕๐๐ บาทต่อวัน
๔. ค่าตอบแทนในการระงับข้อพิพาททางอรรถคดีในกรณีทนายความอาสา
ปฏิบัติหน้าที่จนมีการประนีประนอมยอมความสมประโยชน์ของคู่กรณีเรื่องละ ๑,๐๐๐ บาท
๕. ค่าตอบแทนวิชาชีพ กรณีทนายความอาสาได้ดำเนินอรรถคดีทางศาล
จนมีคำพิพากษาถึงที่สุด
 - ๑) ทนายความอาสา คดีละ ๒,๐๐๐ บาท
 - ๒) ทนายความอาวุโส คดีละ ๒,๐๐๐ บาท

๓.๒ วิเคราะห์ปัญหาจากพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ในส่วนองค์กรอัยการสูงสุดในการช่วยเหลือประชาชนโดยผ่านทางสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชน

สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชน (สคช.) ซึ่งเป็นส่วนราชการ
หนึ่งภายในองค์กรอัยการสูงสุด ที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน
ซึ่งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕
กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ พ.ศ. ๒๕๔๖ กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ (ฉบับที่ ๒)
พ.ศ. ๒๕๔๙ พระราชบัญญัติอัยการ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีปัญหาที่ควรวิเคราะห์ คือ ปัญหาในด้
นการให้ความช่วยเหลือของสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย
กับปัญหาในด้านค่าตอบแทนของทนายอาสาของสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือ
ประชาชนทางกฎหมาย

๓.๒.๑ ปัญหาอำนาจหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือประชาชน

ทนายความอาสาไม่สามารถให้ความช่วยเหลือในกรณีที่รัฐเป็นคู่ความในคดี ไม่ว่าจะมีส่วนเป็นโจทก์หรือจำเลย โดยเฉพาะในคดีอาญาซึ่งคดีส่วนใหญ่ที่ฟ้องร้องดำเนินคดีในศาลเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดี ทำให้ทนายความอาสาไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่มาร้องขอได้ จึงจำเป็นต้องส่งเรื่องให้สภาทนายความเป็นผู้รับไปดำเนินการให้ความช่วยเหลือแทน

นอกจากนั้นเมื่อวิเคราะห์ถึงบทบัญญัติ มาตรา ๔๖ ของพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม ปี ๒๕๔๕ กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานอัยการสูงสุด พ.ศ. ๒๕๔๖ และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๙ กำหนดว่า “ดำเนินการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน รวมทั้งให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย เผยแพร่ความรู้ทางด้านสิทธิมนุษยชนและความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน” ซึ่งพิจารณาตามกฎหมายแล้ว บทบัญญัติในกฎหมายและกฎกระทรวงรวมทั้ง พ.ร.บ. อัยการปี ๒๕๓๘ มาตรา ๑ ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ในกฎกระทรวง สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชน (สคช.) จึงไม่มีอำนาจหน้าที่จัดหาให้กับประชาชนโดยเหตุผล

๑. เนื่องจากไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้โดยเฉพาะ การที่มีกฎหมายระบุถึงเรื่องการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและช่วยเหลือประชาชนดังกล่าวข้างต้น จึงน่าจะเป็นเรื่องการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในเรื่องการเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมาย การประนีประนอมยอมความ คุ้มครองผู้บริโภค มนุษยธรรม หรือปรึกษากฎหมายหรือช่วยเหลือประชาชนในฐานะเป็นพนักงานอัยการที่มีสิทธิดำเนินคดีแทนประชาชน เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บางมาตรา เช่น มาตรา ๕๖๒ ห้ามมิให้ฟ้องบุพการี เป็นต้น จึงไม่น่ารวมถึงการจัดหาทนายความให้ทั้งในคดีแพ่งและอาญา เพราะนอกจากจะไม่มีกฎหมายรองรับแล้วยังขัดกับอำนาจหน้าที่โดยตรงของพนักงานอัยการตามมาตรา ๑๑ แห่ง พ.ร.บ. อัยการปี ๒๕๓๘ เนื่องจากพนักงานอัยการดำเนินคดีแพ่งและอาญาแทนรัฐ

๒. งานของอัยการในกระบวนการยุติธรรมในระบอบสากลในต่างประเทศ มี ๓ ขั้นตอน คือ^๕

^๕ ดร.โกเมน ภัทรภิรมย์. งานอัยการในกระบวนการยุติธรรม เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับอัยการสูงสุด, สำนักงานอัยการสูงสุด. หน้า ๗๖ - ๗๘.

- ๑) ในชั้นสอบสวนกระทำความผิดเป็นผู้มีอำนาจสอบสวน
- ๒) ในชั้นฟ้องคดีผู้กระทำความผิดต่อศาล
- ๓) ในชั้นศาลพิพากษาปฏิบัติตามคำพิพากษา

ซึ่งในปัจจุบันภาระหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีแพ่งและอาญามีอยู่เป็นจำนวนมาก และงานของอัยการในกระบวนการยุติธรรม เช่น ในการเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนในบางคดี เช่น คดีที่เด็กอายุ ๑๘ ปี เป็นผู้เสียหายหรือเป็นพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓๓ ทวิ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ตามที่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยตรง องค์การอัยการจึงไม่ควรเป็นองค์กรจัดหาทนายความให้ประชาชนเพราะไม่ใช่งานในกระบวนการยุติธรรมตามหลักสากลแล้ว ยังเพิ่มภาระหน้าที่ที่มีอยู่มากแล้วให้มากขึ้น

๓.๒.๒ ปัญหาในด้านค่าตอบแทนของทนายอาสา

ค่าตอบแทนของทนายความอาสาจะมาจากงบประมาณของรัฐที่ให้แก่อำนาจอัยการสูงสุด ซึ่งค่าตอบแทนดังกล่าวยังอยู่ในอัตราที่ต่ำ นอกจากนั้นเมื่อวิเคราะห์ถึงทนายความอาสาที่เข้าช่วยเหลือประชาชนนั้น องค์การอัยการไม่น่าจะมีสิทธิจ่ายเงินเป็นค่าตอบแทนแก่ทนายความ คือ

๑. ทนายความไม่มีฐานะเป็นลูกจ้างหรือเป็นคู่สัญญากับองค์กรอัยการ
๒. การที่องค์กรอัยการได้นำเงินงบประมาณแผ่นดินมาจ่ายให้แก่ทนายความโดยอ้างว่าเป็นการจ่ายตามข้อตกลงระหว่างองค์กรอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด และกระทรวงการคลัง

ในปัจจุบัน แม้จะมีการปรับค่าใช้จ่ายและค่าตอบแทนทนายความสูงขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๓๙^๙ ก็ตาม เนื่องจากงานจัดหาทนายความเป็นงานโครงการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน ความช่วยเหลือประชาชนแต่ละปี ซึ่งมีแผนงานการจ่ายเงินตามข้อตกลงระหว่างสำนักงานอัยการสูงสุดและกระทรวงการคลังจึงไม่เป็นภารกิจต่อเนื่องในการจัดหา

^๙ หนังสือที่ กค. ๐๕๒๖.๗/๕๗๔๔ ลงวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙ เรื่องการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน

และจ่ายค่าตอบแทน เนื่องจากข้อตกลงดังกล่าวไม่ใช่ข้อกฎหมายที่ให้อำนาจหน้าที่โดยตรง ในการเบิกจ่ายค่าตอบแทนแก่ทนายความได้

สรุป องค์การอัยการไม่มีอำนาจหน้าที่จัดหาทนายความและไม่มีอำนาจหน้าที่ จ่ายค่าตอบแทนแก่ทนายความ

๔. ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๙

ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม ที่เกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทนทนายความ มีสาระสำคัญและปัญหา ดังนี้^{๑๐}

๔.๑ ขอบวัตถุประสงค์ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม

กองทุนยุติธรรมจัดตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๔๙ มีอำนาจหน้าที่กระทำกิจการต่าง ๆ มีในขอบวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ^{๑๑}

- (๑) สนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยชั่วคราว
- (๒) สนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความในคดีอาญา คดีแพ่ง และคดีปกครอง
- (๓) สนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการชำระค่าธรรมเนียมขึ้นศาลในคดีแพ่ง และคดีปกครอง

งานในการจ้างทนายความเป็นงานหนึ่งของกองทุนยุติธรรม ซึ่งกองทุนยุติธรรมโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นผู้จัดหา และจัดทำสัญญาจ้างทนายความโดยการให้ทนายความเสนอค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายระหว่างคดีที่มีชื่อในทะเบียน กองทุนยุติธรรมโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จะทำสัญญาจ้างกับทนายความที่เสนอค่าทนายความและค่าใช้จ่ายต่ำสุด ทั้งนี้ในกลุ่ม

^{๑๐} สงกรานต์ ผกากรอง อ่างแล้ว หน้า ๑๒๕-๑๒๖

^{๑๑} สงกรานต์ ผกากรอง อ่างแล้ว หน้า ๑๒๗

นายความที่ขึ้นทะเบียนไว้กับกองทุนยุติธรรมจะรับว่าความได้เฉพาะ ๓ จังหวัดที่เสนอไว้ล่วงหน้าเท่านั้น

๔.๒ วิเคราะห์ปัญหาระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม

หลักเกณฑ์ในการให้นายความเข้าช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายจึงเป็นลักษณะคล้ายการเข้าประมูลงานของนายความที่ขึ้นทะเบียนไว้ในแต่ละกลุ่มจังหวัด ซึ่งยังไม่มีหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่านายความที่ชัดเจน ซึ่งเกิดปัญหาขึ้น ๒ ประการ ดังนี้

(๑) การให้ความช่วยเหลือประชาชนในการจัดจ้างนายความมีความล่าช้า เพราะต้องผ่านขั้นตอนการพิจารณาของคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ซึ่งเป็นระบบราชการ ทำให้การช่วยเหลือประชาชนไม่สามารถเข้าช่วยเหลือได้ทันเวลาที่ และคดีบางเรื่องต้องเสี่ยงกับการขาดอายุความ

(๒) การเสนอค่านายความของนายความไม่แตกต่างจากการเสนอราคาในการประมูลงานของทางราชการ จึงมีลักษณะเป็นการแข่งขันในการประมูลงาน ลักษณะการเสนอค่านายความที่เสนอราคาค่านายความจึงมีลักษณะการทำงานตามสัญญาจ้างในงานเอกชน ขาดจิตสำนึกในการเข้าช่วยเหลือประชาชนโดยแท้จริง

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าสมควรแก้ไขระเบียบของกองทุนยุติธรรมดังนี้ คือ

๑. ให้กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่านายความโดยใช้หลักเกณฑ์ค่าตอบแทนนายความตามประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งและความอาญา
๒. นายความที่เข้าว่าความให้เรียกตามลำดับที่ขึ้นทะเบียนไว้
๓. ให้คณะกรรมการกองทุนยุติธรรมจัดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบการทำงานของนายความในแต่ละเรื่อง

บทสรุป

กล่าวโดยรวมแล้วจะเห็นว่า ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมหรือระเบียบกระทรวงยุติธรรมที่ออกตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่นายความ เป็นระเบียบการจ่ายเงินที่มีความแตกต่างจากระเบียบการจ่ายค่าตอบแทนนายความตามพระราชบัญญัติสภาพนายความ และแตกต่างจากหลักเกณฑ์การจ่ายเงินค่านายความตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วย

กองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๙ และสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของสำนักงานอัยการ ซึ่งจะมีปัญหาในเรื่องการจ่ายค่าตอบแทนทนายความ โดยรัฐในเรื่องเดียวกันแต่จ่ายค่าตอบแทนทนายความเป็นจำนวนต่างกันและหลากหลาย หลักเกณฑ์หลายมาตรฐาน ซึ่งจะมีปัญหาในเรื่องการขอรับการสนับสนุนของประชาชน การช่วยเหลือให้มีทนายความในแต่ละเรื่อง ย่อมจะได้รับการบริการช่วยเหลือที่แตกต่างกัน และหลายมาตรฐาน ซึ่งอัตราในการจ่ายเงินรางวัลหรือค่าใช้จ่ายในปัจจุบัน จึงกล่าวได้ว่า ไม่ได้เป็นอัตราที่กำหนดให้โดยคิดจากพื้นฐานของการทำงานที่แท้จริง ไม่ได้คำนึงถึง ประสิทธิภาพและระยะเวลาในการทำงานของทนายความ แต่เป็นการกำหนดโดยอัตราโทษ หรือคิดเหมาจ่ายเป็นรายคดีหรือรายบุคคลซึ่งไม่ได้มีอัตราที่เป็นค่าตอบแทนการทำงาน ที่แท้จริงและเหมาะสม เช่น การว่าความอาจต้องดำเนินการถึงสิบวัน แต่ได้รับเงินรางวัล เพียงสามพันบาท เป็นต้น ดังนั้น การจ่ายเงินรางวัลในอัตราเหล่านี้ จะมีผลต่อความตั้งใจ หรือการทุ่มเทของทนายความที่จะดำเนินการให้แก่จำเลยหรือผู้ต้องหาอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่มากก็น้อย

ในการปรับปรุงระบบการให้ความช่วยเหลือแก่จำเลยและผู้ต้องหาด้าน ทนายความนั้น นอกเหนือจากการที่ต้องพิจารณาในเรื่องหลักเกณฑ์และประเภทคดี ที่จะต้องจัดทำให้ และความพร้อมและประสิทธิภาพของทนายความตามที่กล่าวมาแล้ว สิ่งสำคัญก็คือ ทนายความที่รัฐจัดให้จะต้องมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพในการให้การ ช่วยเหลือแก่จำเลยและผู้ต้องหาด้วย แนวทางในการจัดหาทนายความที่มีคุณภาพและ การเพิ่มประสิทธิภาพในการช่วยเหลือแก่จำเลยและผู้ต้องหา นี้ ทางหนึ่งคือ รัฐอาจใช้ งบประมาณสนับสนุนหน่วยงานที่ดำเนินการด้านการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

พลวัตของทฤษฎีสภาพไร้บรรทัดฐาน

(Anomie Theory) : อาชญากรรมภายใต้ความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียม
และความรู้สึกพร่อง คับข้องใจในสังคมบริโภคนิยม

จรัญ โฆษณานันท์*

คำกล่าวในเชิงความยากจนเป็นมารดาของอาชญากรรม มีมาแต่เนิ่นนานแล้ว นับแต่ยุคกรีกโบราณ และลวงสู่ยุคสมัยใหม่ สำนักอาชญาวิทยาฝ่ายสังคมนิยมมักมองความยากจนเป็นผลจากระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและการกดขี่ต่อชนชั้นแรงงานเป็นตัวผลักดันให้เกิดอาชญากรรม^๑ ทว่าผู้คนต่างล้วนประจักษ์เช่นกันว่า คนจนส่วนใหญ่หาได้เป็น

* คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

^๑ Edwin H.Sutherland & Donald R.Cressey, *Criminology*, J.B.Lippincott Company, 1974, p. 51.

อาชญากรรมไม่ เช่นเดียวกับที่อาชญากรรมจำนวนไม่น้อยปะปนอยู่ในหมู่ผู้มีฐานะซึ่งมิได้ยากจน แต่อย่างไรก็ตาม การประกอบอาชญากรรมตามที่เราคุ้นเคยกันมักมีแนวโน้มปกติของการเกิดในกลุ่มชนชั้นล่างเป็นส่วนใหญ่ขณะที่คนมั่งมีมักหลบลอดเงื้อมมือกฎหมาย เมื่อมีการกระทำผิด เบื้องหลังปรากฏการณ์ดังกล่าวได้รับการวิเคราะห์อธิบายโดยทฤษฎีอาชญาวิทยาหลาย ๆ สำนัก ทฤษฎีอาชญาวิทยาแนวสังคมนิยมหรืออาชญาวิทยาแนววิพากษ์ (Critical Criminology) ถือเป็นทฤษฎีที่โดดเด่นซึ่งทุ่มเทศความสนใจต่อรากเหง้าของอาชญากรรมในแง่ความยากจน การกดขี่เอารัดเอาเปรียบซึ่งโยงไปถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เป็นธรรมในระบบทุนนิยม ทว่าคำตอบ/ทางออกของปัญหาที่การปฏิวัติล้มล้างระบบทุนนิยมอย่างรุนแรงถอนรากถอนโคน ก็มักสร้างความชะงักงันในการยึดถือแนวคิดนี้เป็นสาระจริงจัง ในแง่นี้ ทฤษฎีอาชญาวิทยาแนวเสรีนิยมหลาย ๆ ทฤษฎีซึ่งศึกษาปัญหาอาชญากรรมในมิติของความยากจน-ความเหลื่อมล้ำทางสังคม จึงดูเหมือนจะได้รับความใส่ใจ-ยอมรับมากกว่าในสังคมนิยม และหนึ่งในจำนวนทฤษฎีอาชญาวิทยาอันหลากหลายดังกล่าวคือทฤษฎีสภาพไร้บรรทัดฐาน (Anomie Theory) ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างสูงในเชิงวิชาการและมีอิทธิพลอยู่ไม่น้อยเชิงฐานคิดในการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อความสงบสุขของสังคมในอเมริกาและหลาย ๆ สังคม

คุณค่าและความน่าสนใจของทฤษฎีสภาพไร้บรรทัดฐานอาจพิจารณาเป็นเบื้องต้นจากการพัฒนาเนื้อหาทฤษฎีซึ่งมีมาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ดี แม้จะเป็นหนึ่งในทฤษฎีที่มีอิทธิพลอยู่มากในอเมริกาแต่จุดกำเนิดของทฤษฎีกลับเริ่มต้นที่ฝรั่งเศสโดย Emile Durkheim (ค.ศ. ๑๘๕๘ - ๑๙๑๗) นักสังคมวิทยาผู้โดดเด่นในช่วงต้นศตวรรษที่ ๒๐ นอกเหนือจากประเด็นความคิดสำคัญเชิงสังคมวิทยาที่ Durkheim พยายามชี้ให้เห็นด้านบวกของอาชญากรรมในอีกมิติหนึ่งทั้งในแง่คุณประโยชน์สำหรับใช้ประเมินเปรียบเทียบคุณค่าของศีลธรรมและกฎหมาย และในแง่การมีบทบาทหน้าที่ (Functional) เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ไม่แข็งที่อหุตุหนึ่งซึ่งต้องยอมรับการเบี่ยงเบนของพฤติกรรมมนุษย์ทั้งด้านบวกและลบ ดัง Durkheim เชื่อว่าอาชญากรรมคือราคาหนึ่งที่เรต้องจ่ายเพื่อเสรีภาพ^๒ งานเขียนสำคัญของ Durkheim ในปี ค.ศ. ๑๘๙๓ : The Division of Labour in Society ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการอธิบายปรากฏการณ์อาชญากรรมภายใต้แนวคิดเรื่อง Anomie

^๒ Sue Titus Reid, *Crime and Criminology*, Boston, The McGraw-Hill, 2000, p.118.

ซึ่งมีที่มาจากคำในภาษากรีก : a nomos (a = without, nomos = law) ที่หมายถึงภาวะไร้กฎหมาย (Lawlessness) หรือสถานการณ์ซึ่งกฎเกณฑ์ทางสังคม/กฎหมายสูญเสียพลังการควบคุมสังคม^๓ Durkheim ใช้คำนี้เชื่อมโยงภาวะการที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากสังคมชนบทหรือสังคมก่อนอุตสาหกรรม (Pre - industrial Society) สู่สังคมอุตสาหกรรม อันนำไปสู่ความไร้ระเบียบ/เอกภาพของบรรทัดฐานที่ (เคย) มั่นคงหรือการสูญเสียมโนธรรมร่วมของสังคม โดยที่ปัจเจกบุคคลในภาวะดังกล่าวต้องเผชิญกับความเปลี่ยวเหงาโดดเดี่ยวมากขึ้น ผู้คนต่างคนต่างอยู่และสูญเสียอัตลักษณ์ของตน พร้อม ๆ กับที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเอาตัวรอดและสนองตอบความต้องการของตนภายใต้วัฒนธรรมบริโภคนิยม/วัตถุนิยม ในภาวะการณ์เช่นนี้เองที่บ่อยครั้งเกิดความไม่สมดุลระหว่างความต้องการทางวัตถุและการตอบสนอง จนทำให้บรรทัดฐานของสังคมรวมทั้งกฎหมายกลายเป็นสิ่งที่ไร้ความหมายหรือไร้พลังยึดเหนี่ยว เกิดเป็นสภาวะไร้บรรทัดฐาน (Anomie) ซึ่งกลายเป็นพื้นฐานในการเกิดแพร่หลายของอาชญากรรมและพฤติกรรมต่อต้านสังคมต่าง ๆ

เราคงปฏิเสธได้ยากว่า คำอธิบายเชิงปรัชญา-นามธรรมค่อนข้างสูงข้างต้นได้

สร้างจินตนาการชวนสับสนต่อชะตากรรมของปัจเจกบุคคลที่ต้องต่อสู้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยวอ้างว้างในสังคมอุตสาหกรรม/ทุนนิยมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันไร้น้ำใจต่อกัน จนทำให้กฎหมายหรือบรรทัดฐานอันถูกต้องของการกระทำในสังคมกลายเป็นสิ่งไร้คุณค่าไร้น้ำยากระทั่งเห็นในท้ายที่สุดว่า การประกอบอาชญากรรมในสังคมเยี่ยงนี้ไม่ใช่เป็นความผิดบาปอะไร แน่ละที่ความคิดและจินตนาการทางทฤษฎีดังกล่าวดูมีเสน่ห์ให้ชวนหลงใหลคล้อยตามอยู่ไม่น้อยเมื่อคำนึงถึงความเป็นจริงทางสังคมที่ปรากฏอยู่ต่อหน้า แต่หลังหยุดคิดทบทวนซ้ำ ๆ เราอาจมีคำถามสำคัญว่าหากยึดคล้อยตามทฤษฎีของ Durkheim แล้ว ภายใต้แรงบีบคั้นของสังคมแล้งน้ำใจเช่นว่า เราทุกคนมีต้องกลายเป็นอาชญากรกันหมดหรือ หรือมิฉะนั้นเราทุกคนล้วนต่างมีศักยภาพในการเป็นอาชญากรรกันหมดใช่หรือไม่ นี่อาจเป็นประเด็นความคิดอันโดดเด่นท้าทายและข้อจำกัดสำคัญที่ทฤษฎีของ Durkheim คุณจะไม่ได้ให้คำตอบชัดเจนพอ ๆ กับความคลุมเครือเชิงนามธรรมในตัวทฤษฎี การสะสางปัญหาสำคัญของทฤษฎี Anomie เช่นนี้ต้องรอเวลาเกือบกึ่งศตวรรษจึงปรากฏผลจากงานเขียนของ Robert K. Merton นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันและนักอาชญาวิทยาพร้อมสมัยอีกหลายคนถัดมา

^๓ Larry J.Siegel, *Criminology*, Belmont: Wadsworth, 2004, p.192.

ทฤษฎีความเครียด (Strain) / ความกดดันทางสังคมของ Merton

ทฤษฎี Anomie ภายใต้การตีความใหม่ของ Merton ซึ่งเน้นประเด็นเรื่องความเครียด-ความกดดันทางสังคมมุ่งชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของเงื่อนไขทางสังคมอันบกพร่องที่เป็นตัวก่ออาชญากรรม หาใช่บุคลิกภาพของปัจเจกบุคคล กล่าวได้ว่าทฤษฎีของ Merton มีอิทธิพลอย่างสูงยิ่งในอเมริกาต่อการกำหนดแนวทางการลดและควบคุมการกระทำความผิดในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ อีกทั้งยังเชื่อว่าเป็นทฤษฎีซึ่งสามารถนำไปใช้พยากรณ์ระดับการก่ออาชญากรรมในสังคมต่าง ๆ ได้ดี แม้จะมีการพัฒนาทฤษฎี Anomie ของเขาโดยนักอาชญาวิทยารุ่นหลัง ๆ แต่ความโดดเด่นในทฤษฎีของ Merton คงยังปรากฏไม่เสื่อมคลายทั้งที่ทฤษฎีนี้เผยแพร่ครั้งแรกในงานเขียนของ Merton เมื่อครั้งเขามีอายุเพียง ๒๘ ปี

Merton หรือชื่อเต็มคือ Robert King Merton (๑๙๑๐ - ๒๐๐๓) กำเนิดที่อเมริกา ในครอบครัวยิวซึ่งอพยพมาจากยุโรปตะวันออก พื้นเพครอบครัวเขามีได้มั่งคั่งแต่ชีวิตวัยเยาว์ของเขาก็ได้รับการศึกษาอย่างดี แม้วัยเด็กเขาจะเติบโตอยู่ในถิ่นคนยากจนแต่ก็เป็นพื้นที่ซึ่ง Merton ยืนยันว่าได้มอบประสบการณ์/สิ่งอันมีค่าซึ่งเป็น “ทุนสาธารณะ” อันหลากหลายแก่ชีวิตเขาไม่ว่าจะเป็นทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมหรือทุนมนุษย์

ในช่วงชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัย Merton จัดเป็นลูกศิษย์/ผู้รับคำปรึกษาจาก Talcott Parsons (๑๙๐๒ - ๑๙๗๙) นักสังคมวิทยาผู้โด่งดังเจ้าของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural Functionalism) ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัย Harvard ในปี ค.ศ. ๑๙๓๖ Merton มีโอกาสทำงานเป็นผู้ช่วยวิจัยของ Pitrim A. Sorokin นักสังคมวิทยาคนสำคัญอีกท่านหนึ่งในอเมริกา ช่วงชีวิตต่อจากนั้น Merton ได้งานสอนหนังสือในมหาวิทยาลัยหลาย ๆ แห่งในตำแหน่งศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยา เขาได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ก่อตั้งสังคมวิทยาทางวิทยาศาสตร์ (Sociology of Science อาทิ การศึกษาสาเหตุของการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์) ผลงานเขียนงานวิจัยจำนวนมากของเขานำมาซึ่งรางวัลเกียรติยศทางวิชาการหลากหลาย รวมทั้งปริญญาเกียรตินิยมจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มากกว่า ๓๐ แห่ง^๕

^๕ http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_K.Merton, 11/23/2009 ; Encyclopedia of world Biography on Robert K.Merton, <http://www.bookrags.com/biography/robert-k-merton/>

ทฤษฎี Anomie ของ Merton ปรากฏครั้งแรกในงานเขียนสำคัญ “Social Structure and Anomie” ซึ่งตีพิมพ์ในวารสาร American Sociological Review ในปีค.ศ. ๑๙๓๘ Merton พัฒนาทฤษฎี Anomie จากฐานคิดดั้งเดิมของ Durkheim โดยเชื่อมโยงทฤษฎีใหม่ที่ตนสร้างขึ้นกับกรณีศึกษาที่เป็นจริงในสังคมอเมริกัน ทฤษฎี Anomie ใหม่เริ่มต้นด้วยการโต้แย้งทฤษฎีสาเหตุอาชญากรรมเชิงชีววิทยาซึ่งเสนอว่าพฤติกรรมมนุษย์เป็นผลผลิตของลักษณะนิสัยที่ติดมาโดยกำเนิด คัดค้านทฤษฎีด้านจิตเวช (Psychiatric) โดยเฉพาะทฤษฎีตามแนวคิดของ Freud ซึ่งสนับสนุนความคิดที่ว่ามนุษย์ถูกกำหนดลักษณะนิสัยจากการต่อสู้/ขัดแย้งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ระหว่างความต้องการตามธรรมชาติ (สันดานดิบ) และการเหนี่ยวรั้งของสังคม (เชิงคุณธรรม) ปัญหาสำคัญสำหรับ Merton คือการค้นหว่าเหตุใดบุคคลที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกันจึงมีการแสดงออกแตกต่างกัน บทสรุปสำคัญของเขาก็คือโครงสร้างสังคมเป็นตัวสร้างแรงกดดันต่อบุคคลบางคนให้มีพฤติกรรมในลักษณะที่ขัดแย้งไม่คล้อยตามบรรทัดฐาน/กฎเกณฑ์ทางสังคม

ในการวิเคราะห์ของ Merton โครงสร้างสังคมทั้งหมดล้วนมีลักษณะร่วมสำคัญ ๒ ส่วน ในส่วนแรกคือโครงสร้างในส่วนที่เป็นการกำหนดจุดหมาย (Goal) แห่งชีวิต ซึ่งจักเป็นที่ปรารถนาต้องการของปัจเจกบุคคลทุกคนในสังคม จุดหมายเหล่านี้คือบรรดาสิ่งซึ่งมีคุณค่าในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาอันรวมถึงความสำเร็จ เงิน และวัตถุ ส่วนที่สองเป็นโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับวิธีการหรือเครื่องมือ (Means) อันมั่นคงที่ได้รับการยอมรับจากสังคม ในการบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตที่ปรากฏในโครงสร้างสังคมส่วนแรก ตัวอย่างสำคัญของ “เครื่องมือ” ดังกล่าวรวมถึง การเชื่อฟังกฎหมาย บรรทัดฐานทางสังคม การแสวงหาความรู้การศึกษา และการทำงานหนัก ในแง่ที่สังคมจะคงบรรทัดฐานความถูกต้องไว้ได้ จำต้องมีความสมดุลระหว่างจุดหมาย/สิ่งบันดาลใจและเครื่องมือในการบรรลุถึงแรงบันดาลใจ/ความใฝ่ฝันดังกล่าว^๕ ตราบใดที่บุคคลทุกคนยอมรับในจุดหมายและเครื่องมือที่ได้รับการยอมรับจากสังคม ทั้งหมดก็จักมีพฤติกรรมแบบปฏิบัติตามกัน ทว่าเมื่อใดที่จุดหมายถูกปฏิเสธหรือเครื่องมือในการบรรลุจุดหมายเหล่านั้นถูกปฏิเสธ พฤติกรรมแบบไม่ปฏิบัติตามกันจักเป็นผลลัพธ์ตามมา

^๕ สรุปความจาก Sue Titus Reid, *Crime and Criminology*, Op.cit., p.177, New World Encyclopedia, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Robert_K._Merton (4 August 2011)

จากการนำเอาสังคมอเมริกันเป็นต้นแบบศึกษา Merton เห็นว่าในวัฒนธรรมอเมริกันร่วมสมัย จุดเน้นหนักเบื้องต้นอยู่ที่เรื่อง “จุดหมาย” มากกว่า “วิธีการ” และจุดหมายหลักอยู่ที่เรื่องเงิน/ความมั่งคั่ง ความสำเร็จหรืออำนาจ เงินเป็นสัญลักษณ์ของความมีชื่อเสียงเกียรติยศ ใน “ความฝันแบบอเมริกัน” (American Dream) ไม่มีจุดสิ้นสุดของการแสวงหาเงิน ในแต่ละระดับของรายได้คนอเมริกันต้องการให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นอีก ๒๕ % ขณะเดียวกันคนอเมริกันก็เผชิญกับแรงกดดันให้เป็นคนมีความทะเยอทะยานสูง โดยเชื่อว่าจุดหมายที่สูงส่งของความมั่งคั่งร่ำรวยและอำนาจเปิดกว้างสำหรับทุกคน ถือว่าเป็นความเสมอภาคของโอกาส ขณะที่ทุกคนควรมีแรงบันดาลใจต่อจุดหมายนี้ คนที่ล้มเหลวแท้จริงในการบรรลุจุดหมายมีเพียงคนที่หยุดนิ่งหรือลดทอนความทะเยอทะยานของตนซึ่งถือเป็นความล้มเหลวส่วนบุคคลมากกว่าจะเป็นความบกพร่องในระบบสังคม อย่างไรก็ตาม ในบทสรุปที่น่าสังเกตว่ามีลักษณะเป็นความเชื่อหนึ่งที่ใช้ปกป้องระบบสังคมจากการวิพากษ์วิจารณ์มากกว่า ขณะที่ในความเป็นจริงไม่ใช่ทุกคนจักมีความเท่าเทียมในการเข้าถึงเครื่องมืออันชอบด้วยกฎหมายสำหรับการบรรลุจุดหมายเหล่านั้น

ความจำกัดของเครื่องมือในการบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตที่มั่งคั่งร่ำรวยนับเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างปัญหาสังคม Merton เชื่อว่าในสังคมอเมริกา เครื่องมืออันชอบด้วยกฎหมายในการเข้าถึงความมั่งคั่งถูกแบ่งแยกผ่านชนชั้นและสถานะในสังคม กลุ่มคนที่มีการศึกษาต่ำ มีฐานะทางเศรษฐกิจอ่อนแอ หรือกลุ่มคนผิวดำที่ถูกเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ (Racial Discrimination) จัดเป็นตัวอย่างกลุ่มคนที่เผชิญกับความยากลำบากในการบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตดังกล่าว นี่คือปรากฏการณ์ของความลึกลับขัดแย้งระหว่างจุดหมายและวิธีการอันเป็นโครงสร้างสังคมที่สำคัญสองส่วน ในภาวะที่แรงกดดันทางโครงสร้างสังคม (เชิงวัฒนธรรม) ส่งเสริมให้ทุกคนมีความทะเยอทะยานดิ้นรนสู่จุดหมายเดียวกันท่ามกลางความจำกัดบกพร่องของโครงสร้างสังคมในส่วนเกี่ยวข้องกับวิธีการอันชอบด้วยกฎหมาย ความไม่สมดุลง่ายย่อมส่งผลเป็นความเครียด ความคับข้องใจที่ผสมผสานกับสำนึกในความอยุติธรรม (Sense of Injustice) ทางสังคม อันท้ายสุดกดดันให้บุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งเสียเปรียบหรือด้อยโอกาสละทิ้งจากการยึดถือกฎหมายหรือการปฏิบัติตามกฎหมาย เกิดเป็นภาวะ Anomie หรือภาวะมีก็เหมือนไม่มีกฎหมาย ซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือการประกอบอาชญากรรมในท้ายสุดในฐานะเป็นวิถีทางสู่จุดหมายแห่งความมั่งคั่งร่ำรวยและหนทางหนีออกจากความเครียด-ความคับข้องใจของตน

สถานการณ์ดังกล่าวมักใช้อธิบายระดับอาชญากรรมที่เกิดสูงในถิ่นที่ยากจน อย่างไรก็ตาม Merton มุ่งชี้ประเด็นอันน่าสนใจยิ่งว่า ความยากจนไม่ได้เป็นสาเหตุของอาชญากรรมโดยตรง ทว่าเมื่อความยากจนและความเสียเปรียบด้วยโอกาสอันเกี่ยวข้องกับการแข่งขันเพื่อบรรลุค่านิยมทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับสำหรับสมาชิกทุกคนในสังคมถูกเชื่อมโยงเข้ากับการให้ความสำคัญทางวัฒนธรรมต่อความสำเร็จทางการเงินในฐานะเป็นจุดหมายที่โดดเด่น อัตราเกิดอาชญากรรมอย่างสูงย่อมเป็นผลลัพธ์ปกติที่จักเกิดขึ้น^๖

แม้ Merton จะชี้เหตุปัจจัยแห่งอาชญากรรมอันซับซ้อนทั้งในแง่ค่านิยม/วัฒนธรรม โครงสร้างแห่งโอกาส/เศรษฐกิจอันมีข้อจำกัดหรือไม่เป็นธรรม และการยึดมั่นถือมั่นต่อค่านิยมทางวัตถุอันเข้มข้นในสังคมทุนนิยม แต่ท้ายสุดก็หาใช่ว่ามนุษย์ทุกคนที่ตกอยู่ภายใต้เหตุปัจจัยดังกล่าวจะพลัดผันกลายเป็นอาชญากรกันถ้วนหน้า การ “ปรับตัว” ที่แตกต่างกันของบุคคลภายใต้สถานการณ์บีบคั้นนี้คือสิ่งที่ Merton นำมาตอบคำถามว่าเหตุใดผู้คนจำนวนมากที่ตกอยู่ภายใต้สิ่งที่คล้ายเป็นกับดักทางสังคมดังกล่าวจึงมิได้เป็นอาชญากร^๗ ดังกลุ่มคนส่วนใหญ่เลือกที่จะเป็นพลเมืองดีที่ปฏิบัติตามกฎหมาย (Conformity) พร้อมกับความอดทนต่อผู้เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมของสังคม บางกลุ่ม (ชนชั้นกลางระดับล่าง) ตัดสินใจละทิ้งเป้าหมายแห่งความสำเร็จทางวัตถุของสังคมเพื่อหลีกเลี่ยงความคับข้องใจจากความล้มเหลวขณะที่ยังคงปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมประหนึ่งเป็นระเบียบแบบแผนประเพณี (Ritualism) โดยไม่สนใจจุดหมายแท้จริง ขณะที่บางกลุ่มอาจปรับตัวในลักษณะถอยหนี (Retreatism) ประหนึ่งยอมแพ้ต่อชีวิตไม่ร่วมแข่งขันเพื่อช่วงชิงความสำเร็จทางวัตถุโดยอาจปรากฏในรูปคนที่มีปัญหาทางจิตประสาท พวกเขาจะจัดเร่ร่อน คนติดสุราเรื้อรังหรือพวกติดยาเสพติด รูปแบบการปรับตัวเหล่านี้ล้วนหลีกเลี่ยงการก่ออาชญากรรมซึ่งแท้จริง Merton มองว่าอาชญากรรมเป็นการปรับตัวแบบหนึ่งเช่นกัน แต่เป็นการปรับเปลี่ยนในลักษณะวิธีการ (Innovation) เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จทางวัตถุชนิดที่ไม่คำนึงถึงความชอบด้วยกฎหมายใด ๆ โดยเชื่อว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพรวดเร็วกว่าวิธีการอันชอบด้วยกฎหมาย พ้นจากนี้แล้ว Merton ยอมรับว่ายังมีรูปแบบ

^๖ Sui Titus Reid, *Crime and Criminology*, Op.cip., p.179.

^๗ รายละเอียดของรูปแบบการปรับตัว & ประการตามทฤษฎีของ Merton ปรากฏใน, Sue Titus Reid , *Crime and Criminology*, Op.cit. pp.177-180.

การปรับตัวประการสุดท้ายซึ่งคาบเกี่ยวกับอาชญากรรมปกติหากแตกต่างกันในแง่เป้าหมายและอุดมการณ์ กล่าวคือการปรับเปลี่ยนสู่การขบถหรือปฏิวัติสังคม (Rebellion) อันมีลักษณะของการปฏิเสธทั้งต่อจุดหมาย/ค่านิยมหลักสังคมและวิธีการอันชอบด้วยกฎหมายในการบรรลุจุดหมายของสังคม การปฏิวัติถือเป็นการปรับเปลี่ยนชนิดถอนรากถอนโคน (Radical Change) ซึ่งมุ่งสร้างทางเลือกใหม่ของชีวิต/สังคมทั้งในแง่จุดหมายและวิธีการ

ประเด็นการปรับตัวเช่นว่าดูเหมือนลึกลับ ๗ สะท้อนความจริงที่สำคัญเกี่ยวกับความซับซ้อนในจิตใจของมนุษย์ซึ่งมีปฏิกริยาแตกต่างกันต่อแรงกดดันที่เหมือนกัน เป็นความซับซ้อนอันยากจะอธิบายได้ชัดเจนว่าเหตุใดภายใต้แรงบีบคั้นของเศรษฐกิจ-วัฒนธรรมหลักในสังคม บางคนเลือกที่จะเป็นคนดี บางคนเลือกเป็นอาชญากร ขณะที่บางคนกลับชิงชังโกรธแค้นหรือเกิดอุดมการณ์แก้แค้นมุ่งมั่นต่อการปฏิวัติโค่นล้มสังคมธรรมดาในสายตาตน ความยากลำบากในการอธิบายความซับซ้อนของจิตใจเช่นนี้กลายเป็นปมปัญหาหนึ่งเช่นกันในทฤษฎี Anomie ของ Merton ซึ่งตกอยู่ใต้ข้อวิจารณ์หนึ่งว่าไม่สามารถอธิบายเหตุผลในการปรับตัวที่แตกต่างของบุคคล เช่นเดียวกับปัญหาการปรับตัวเป็นอาชญากรของชนชั้นกลางและชนชั้นสูงซึ่งมักถือว่ามีโอกาสเพียงพอในการเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิตในแบบที่สังคมกำหนด รวมทั้งข้อวิจารณ์ต่อปัญหาอาชญากรรมที่อาศัยความรุนแรงต่าง ๆ^๘ ทำนองเดียวกับสมมุติฐานเรื่องจุดหมายและค่านิยม “ความฝันแบบอเมริกัน” (American Dream) ของ Merton ในช่วงทศวรรษ ๑๙๓๐ (ช่วงที่งานเขียนของเขากำเนิดขึ้น) ก็มีผู้วิจารณ์ถึงความไม่เป็นจริงในต้นศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งมีลักษณะเป็นสังคมแบบหลังสมัยใหม่ (Postmodern) ที่สลับซับซ้อนและมีระบบคุณค่าแห่งชีวิตที่แข่งขันกันอยู่อย่างหลากหลายมากมาย^๙

กระนั้นก็ตาม ทฤษฎีอาชญาวิทยาเชิงโครงสร้าง-วัฒนธรรมของ Merton กลับยังมีอิทธิพลในระดับสำคัญต่อการกำเนิดโครงการสังคมหลาย ๆ แบบในอเมริกาช่วงทศวรรษ ๑๙๖๐ อาทิ โครงการ Affirmative Action and Equal Opportunity

^๘ John E. Conklin, *Criminology*, Boston, Peason, 2007, p. 159 ; Sui Titus Reid, *Crime and Criminology*, Op.cit., p. 180.

^๙ Eamonn Carrabine, Paul Iganski, Maggy Lee, Ken Plummer, Nigel South, *Criminology A Sociological Introduction*, Routledge, 2004, p. 58.

along Race and Gender หรือ โครงการ Mobilization for Youth ในสมัยรัฐบาล Kennedy^{๑๐} ขณะที่ในแวดวงวิชาการ แนวคิด Anomie ของ Merton ได้รับการยอมรับให้เป็นหนึ่งในทฤษฎีการกระทำผิดเชิงสังคมวิทยาที่ทรงอิทธิพลและยืนยงมากที่สุด^{๑๑}

บทสรุปดังกล่าวไม่น่าเป็นเรื่องเกินจริงนักเมื่อพิจารณาจากกระแสความสนใจต่อตัวเนื้อหาทฤษฎีและการพยายามนำเอาทฤษฎีมาปรับใช้เป็นนโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติด ในอีกด้านหนึ่งการให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องต่อทฤษฎี Anomie ยังปรากฏจากการพัฒนาเพิ่มเติมแนวคิดให้มีความหลากหลายครอบคลุมสภาพปัญหาที่เชื่อมโยงกับการกระทำผิดมากขึ้น ตัวอย่างโดดเด่นของทฤษฎี Anomie ซึ่งปรับปรุงใหม่อย่างน่าสนใจปัจจุบันปรากฏในทฤษฎีการบีบคั้นเชิงสัมพัทธ์/เปรียบเทียบ (Relative Deprivation Theory) ของ Judith Blau & Peter Blau ในปี ค.ศ. ๑๙๘๒^{๑๒} และทฤษฎีสภาพไร้บรรทัดฐานของสถาบัน (Institutional Anomie Theory) ของ Steven Messner & Richard Rosenfeld ซึ่งเผยแพร่ในปี ค.ศ. ๑๙๙๔^{๑๓}

ทฤษฎีการบีบคั้นเชิงสัมพัทธ์/เปรียบเทียบมองประเด็นความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมของรายได้เป็นรากเหง้าแห่งปัญหาใหญ่ในสังคม ดังความเหลื่อมล้ำดังกล่าวเป็นตัวเพิ่มความเครียด (Strain) และสัดส่วนของอาชญากรรมที่เพิ่มมากขึ้น การแบ่งแยกหรือความแตกต่างอันชัดเจนระหว่างคนรวยและคนจนนำไปสู่การเปรียบเทียบฐานะ และเป็นตัวสร้างบรรยากาศแห่งความอิจฉาริษยาและความไม่พอใจต่อกัน แรงจูงใจทางอาชญากรรมได้รับการเติมเชื้อทั้งจากความรู้สึกอับอายที่ด้อยกว่าและความรู้สึกว่าเป็นสิทธิอำนาจของตนที่จะสร้างความอับอายต่อเหยื่ออาชญากรรมในแบบแก้แค้นเอาคืน ทฤษฎีนี้มุ่งชี้ว่าภายใต้สังคมที่ความเหลื่อมล้ำของรายได้หรือความเหลื่อมล้ำขยายตัวมากขึ้นเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชนชั้นล่างของสังคมรู้สึกถึงความไร้ความหมายในชีวิตหรือถูกลบหลู่คุณค่าในตัวเอง

^{๑๐} New World Encyclopedia, Robert K. Merton, in, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Paul_Lazarsfeld

^{๑๑} Larry J. Siegel, *Criminology*, Op.cit., p. 194.

^{๑๒} Judith Blau & Peter Blau, “The Cost of Inequality : Metropoliton Structure and Violent Crime”, *American Sociological Review*, 147, (1982), pp.114-129.

^{๑๓} Steven Messner & Richard Rosenfeld, *Crime and the American Dream*, Belmont, Calif. : Wadsworth, 1994.

อันทำให้เกิดความรู้สึกบีบคั้นเชิงสัมพัทธ์/เปรียบเทียบ (Relative Deprivation) ซึ่งเป็นตัวนำสำคัญสู่ระดับอาชญากรรมที่สูงในสังคม ในแง่นี้ความไม่เท่าเทียมหรือความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและการเปรียบเทียบจึงจัดเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของปัญหา จากการเปรียบเทียบสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตของคนระดับล่างกับผู้ที่มั่งคั่งร่ำรวยกว่า พวกเขาจะรู้สึกถึงความบีบคั้นและความขมขื่น บรรดาผู้ที่รู้สึกบีบคั้นยากไร้ไม่ว่าจะเนื่องจากเชื้อชาติหรือชนชั้นทางเศรษฐกิจจะพัฒนาสำนึกของการไม่ได้รับความเป็นธรรม (Sense of Injustice) และความคับข้องใจไม่พอใจ ไม่เชื่อมั่นต่อสังคมที่พวกเขาเชื่อว่าส่งเสริม/ค้ำจุนความไม่เท่าเทียม และขาดขวางโอกาสแห่งความก้าวหน้าในชีวิตของพวกเขาโดยกลไกอันถูกต้องตามกฎหมายต่าง ๆ ความรู้สึกคับข้องใจอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นผลจากความรู้สึกพร่อง/ไม่เพียงพอ (Feeling of Inadequacy) เป็นตัวผลิตสร้างความก้าวร้าวที่อัดแน่นอยู่ภายในตลอดจนความรู้สึกเป็นศัตรู อันท้ายสุดนำไปสู่ภาวะ Anomie อันหมายถึงความรุนแรงและอาชญากรรม ข้อที่พียงสังเกตอย่างมากในทฤษฎีนี้คือ แม้ความยากไร้ขาดแคลนจะมีความสัมพันธ์กับอาชญากรรม แต่สิ่งสำคัญยิ่งกว่าคือความไม่เท่าเทียมหรือความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของการเปรียบเทียบ ความรู้สึกพร่องและสำนึกร่วมในความไม่เป็นธรรมทางสังคม ในกรณีนี้จึงคล้ายเป็นเรื่องชวนเยาะหยัน (Ironically) ที่เมื่อความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมทางรายได้มีการขยายตัวมากขึ้น ระดับแห่งอาชญากรรมจึงอาจพุ่งทะยานสูงขึ้นทั้ง ๆ ที่จำนวนประชาชนที่ยากจนจะลดน้อยลงก็ตาม^{๑๔}

น่าสนใจว่าแม้คำอธิบายของทฤษฎีการบีบคั้นเชิงเปรียบเทียบจะมุ่งเน้นสาเหตุแห่งอาชญากรรมของชนชั้นล่างเป็นหลัก แต่ประเด็นสำคัญของปัญหาในเรื่องความเหลื่อมล้ำ การเปรียบเทียบหรือการบีบคั้นเชิงสัมพัทธ์ จริง ๆ แล้วยังสามารถนำไปใช้อธิบายสาเหตุแห่งอาชญากรรมของกลุ่มชนชั้นสูงหรือเรื่องอาชญากรรมผู้ดี (White Collar Crime) ได้เช่นกัน อาชญากรรมชนิดนี้มีได้เกิดจากความยากจนแต่เกิดจากสภาพความรู้สึกของ “การบีบคั้นเชิงสัมพัทธ์” (Relative Deprivation) อันเนื่องจากการแข่งขันเปรียบเทียบฐานะหรือความมั่งคั่งระหว่างผู้มีสถานะสูงด้วยกัน กล่าวคือ แม้แต่ผู้มั่งคั่งมากที่สุดก็อาจรู้สึกถูกบีบคั้นถ้าพวกเขาไม่ประสบความสำเร็จในการบรรลุจุดหมายอันสูงส่งและไร้ขีดจำกัด

^{๑๔} Larry Siegel, *Criminology*, Op.cit., p. 195.

ขณะที่ผู้มั่งคั่งบางคนอาจมีความรู้สึกบีบคั้นเมื่อเขาเปรียบเทียบฐานะ/ความสำเร็จของเขากับกลุ่มชนชั้นสูงที่ประสบความสำเร็จมากกว่า กระทั่งอาจหันไปใช้วิธีการอันไม่ชอบด้วยกฎหมายในการตอบสนองจุดหมายแห่งความสำเร็จที่ไม่สมจริง/เกินจริงของตน^{๑๕}

มองจากกรอบทฤษฎีดังกล่าว ดูเหมือน “ทุก ๆ คน” ล้วนมีความเสี่ยงต่อการตกเป็นอาชญากรทั้งสิ้น หากปล่อยให้ความรู้สึกพร่อง ไม่เท่าเทียม เข้าครอบงำจิตใจอย่างแรงกล้า ในท่ามกลางสังคมที่มีความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และมีความเข้มข้นของการแข่งขันทางเศรษฐกิจและอำนาจดังที่เป็นอยู่ ที่สำคัญการเน้นความสำเร็จทางวัตถุที่บีบคั้นให้เกิดความรู้สึกพร่อง ไม่เพียงพอ ไม่เพียงเป็นวัฒนธรรมหรือค่านิยมที่ครอบงำปัจเจกบุคคลผู้โดดเดี่ยว หากยังดูเหมือนครอบงำต่อสถาบันหลักของสังคมทั้งทางด้านครอบครัว การศึกษาและศาสนาดังปรากฏในทฤษฎีสภาพไร้บรรทัดฐานของสถาบัน (Institutional Anomie Theory) ของ Steven Messner และ Richard Rosenfeld

ในการทำงานเดียวกับทฤษฎี Anomie ของ Merton ที่ให้ความสำคัญเริ่มต้นต่ออิทธิพลของวัฒนธรรม-ค่านิยมแบบวัตถุนิยมที่แพร่หลายในสังคมอเมริกา Messner และ Rosenfeld เรียกสิ่งนี้ว่าเป็น “ความฝันแบบอเมริกัน” ที่เน้นการสะสมความมั่งคั่งทางวัตถุผ่านการแข่งขันของปัจเจกบุคคลภายใต้ระบบทุนนิยม เงื่อนไขแห่ง Anomie หรือสภาพไร้บรรทัดฐานเกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการความสำเร็จชนิดที่ไม่คำนึงถึงวิธีการใดเป็นตัวผลักดันผู้คนให้แปลกแยกจากกัน บันทอนสำนึกร่วมแห่งชุมชน กระตุ้นความทะเยอทะยาน และจำกัดหรือละทิ้งความปรารถนาในการบรรลุความสำเร็จในสิ่งใด ๆ ซึ่งมีใช่ความมั่งคั่งทางวัตถุ การที่สภาพไร้บรรทัดฐานสามารถรุดล้ำเข้าครอบงำวัฒนธรรมอเมริกันได้เป็นเพราะสถาบันหลักในสังคม อาทิ สถาบันทางศาสนาหรือด้านการกุศล ซึ่งน่าจะทำหน้าที่จำกัดควบคุมไม่ให้เกิดการเน้นความสำเร็จทางการเงินอย่างเลเยิด กลับเสื่อมพลังอำนาจหรือกลายเป็นสิ่งล้าสมัยในสายตาของคนทั่วไป การที่สถาบันทางสังคมถูกกัดกร่อนพลังในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของมนุษย์ ตามนัยสำคัญแห่งทฤษฎีนี้เป็นเพราะเหตุผลสำคัญ ๓ ประการ ประการแรก เนื่องจากการสลายคุณค่าของบทบาท

^{๑๕} Ibid., p. 196, ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Hazel Croall, *Understanding White Collar Crime*, Buckingham, Open University Press, 2001, pp. 91-92.

และการทำงานในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ การทำหน้าที่ของสถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน หรือชุมชน ถูกลดระดับความสำคัญให้เหลือน้อยกว่าเป้าหมาย ด้านความสำเร็จทางการเงิน ประการที่สอง เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น (ในเป้าหมาย) บทบาทหน้าที่ซึ่งไม่เกี่ยวกับเศรษฐกิจจะตกเป็นเบี้ยล่างหรือถูกลดความสำคัญลง และต้องประนีประนอมกับบทบาทหน้าที่ทางเศรษฐกิจ ประการที่สาม ทั้งรูปแบบการใช้ภาษามาตรฐานและบรรทัดฐานในทางเศรษฐกิจ จะรุกล้ำเข้ามามีอิทธิพลต่ออาณาบริเวณชีวิต ที่มีเชื้อเรื่องเศรษฐกิจ ถ้อยคำสำนวนทางเศรษฐกิจกลายเป็นส่วนหนึ่งของภาษาทั่วไป ในท้องถื่น/ชุมชน อาทิเช่น ประชาชนต้องการเข้าถึงบรรทัดฐานขั้นต่ำ (Bottom Line) กลุ่มมรดกต่างมองตัวเองเป็น “หุ้นส่วน” ซึ่งร่วม “จัดการ” ครอบครัว ประชาชนที่เกษียณการทำงานกล่าวว่า พวกเขาต้องการ “ลดขนาด” (Downsize) ครอบครัวตน หรือผู้นำบริษัท ซึ่งเข้ามาบริหารกิจการสาธารณะ/ราชการให้คำมั่นสัญญาว่าพวกเขาจะ “ขับเคลื่อนการบริหารประเทศเหมือนเช่นธุรกิจอย่างหนึ่ง”^{๑๖}

ในความเห็นของ Messner และ Rosenfeld อัตราการเกิดอาชญากรรมที่สูงในอเมริกาสืบเนื่องจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสถาบันทางสังคม ดั่งนักวิชาการทั้งสองเชื่อว่ามีค่านิยมสำคัญ ๔ ประการที่เป็นต้นเหตุของอาชญากรรมในสังคมอเมริกัน นับแต่ค่านิยมต่อความสำเร็จ, ความเป็นปัจเจกชน, ความเสมอภาค และค่านิยมหลงบูชาในทรัพย์สินเงินทอง^{๑๗} แต่ในเวลาเดียวกันพวกเขากลับเห็นว่า “ความฝันแบบอเมริกัน” ที่ครอบงำผู้คนล้วนมีสภาพเป็นมายาการ ดังผู้คนจำนวนมากที่มุ่งไขว่คว้าว่าแท้จริง ๆ แล้ว ล้วนไม่สามารถได้รับการตอบสนองของความฝันนี้ได้ด้วยวิถีทางอันชอบด้วยกฎหมาย ในแง่นี้ ภาวะไร้บรรทัดฐานจึงกลับกลายเป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติปกติ และเครื่องมือที่มีลักษณะฝ่าฝืนกฎหมายในรูปอาชญากรรม กลายเป็นวิถีทางบรรลุความมั่งคั่งทางวัตถุของบรรดาผู้พลาดหวังทั้งหลาย เมื่อพิจารณาในระดับของสถาบัน ความหมกมุ่นอยู่แต่เรื่องเศรษฐกิจที่ครอบงำไปทั่วเป็นตัวสร้างความวุ่นวายก่อนแอต่อสถาบันที่ไม่เป็นทางการซึ่งเคยทำหน้าที่กำกับควบคุมสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว วัด/โบสถ์ และโรงเรียน (หรืออีกนัยหนึ่งคือ บ้าน-วัด-โรงเรียน/บวร) สถาบันเหล่านี้ต่างสูญเสียพลังในการกำกับ

^{๑๖} Larry J. Siegel, *Criminology*, Op.cit., pp. 194-195.

^{๑๗} พ.ต.อ. ดร. พรชัย ชันดี, *ทฤษฎีอาชญาวิทยา : หลักการ งานวิจัยและนโยบายประยุกต์*, กรุงเทพฯ, หจก.สเนตร์ฟิล์ม, ๒๕๕๓, หน้า ๒๐๕.

ควบคุมพฤติกรรมของผู้คน และตรงกันข้ามกลับกลายเป็นทางผ่านที่สนับสนุนส่งเสริมความสำเร็จทางวัตถุ ดังตัวอย่างการประเมินคุณค่าของโรงเรียน แทนที่จะเน้นเรื่อง การประสิทธิผลหรือความรู้ ก็กลับมาเน้นเรื่องความสามารถในการฝึกหัดนักศึกษา เพื่อให้ได้ “งานที่มีค่าตอบแทนสูง ๆ” การจัดหลักสูตรการเรียนที่ตอบสนองความต้องการทางธุรกิจหรือตลาด ขณะที่นักศึกษามีแนวโน้มที่จะกลายเป็น “ลูกค้า” ของสถานศึกษาต่าง ๆ มากขึ้น ทำนองเดียวกับสถาบันครอบครัวหรือศาสนาที่มุ่งเน้นแต่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ/วัตถุหรือเงินบริจจาคกรทุกสิ่งต่าง ๆ ในภาวะถดถอยของสถาบันทางสังคมดังกล่าว ท่ามกลางวัฒนธรรมการแข่งขันความมั่งคั่งเช่นนี้ การคิดถึงแต่ผลประโยชน์ส่วนตัวจึงแพร่ระบาดและกระตุ้นส่งเสริมความไร้ศีลธรรม การยอมรับต่อความไม่เท่าเทียม และการรังเกียจเหยียดหยันเล็ก ๆ ต่อคนยากจนหรือพวกที่มีทรัพย์สินน้อยกว่าตน ดังนั้นแล้วการแพร่ระบาดของอาชญากรรมจึงกลายเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในสภาวะสังคมเช่นที่กล่าว

จะอย่างไรก็ตาม งานวิจัยบางชิ้นยังยืนยันว่าแม้สัดส่วนของความยากจน จะมีความสัมพันธ์กับอาชญากรรม หากทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับพลังความเข้มแข็งของการควบคุม โดยสถาบันอื่นเป็นทางการ ดังปรากฏว่าในบางท้องถิ่นที่มีจำนวนผู้คนเข้าโบสถ์/วัดสูง มีสัดส่วนการหย่าร้างต่ำ หรือมีความตื่นตัวของผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งสูง ท้องถิ่นนั้น มักจะมีอัตราการเกิดของอาชญากรรมต่ำหรือน้อยกว่าโดยเปรียบเทียบ ความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคมทั้งครอบครัว โบสถ์/วัด โรงเรียน และการเมือง จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถต้านทานแรงบีบคั้นจากความยากไร้ทางเศรษฐกิจ ทว่าในท้ายสุดประเด็นคำถามสำคัญทางปฏิบัติย่อมอยู่ที่ว่าจริง ๆ แล้วสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็งเช่นนี้มีปรากฏการณ์น้อยเพียงใด และเราจะสร้างให้เกิดขึ้นหรือเกิดมากขึ้นได้อย่างไร แน่นนอนว่าคำตอบต่อโจทย์คำถามนี้ย่อมเป็นเรื่องยากยิ่งหนึ่งในสังคมทุน/บริโภคนิยมที่เป็นอยู่ แต่หากเราเชื่อมั่นในทฤษฎีสภาพไร้บรรทัดฐานของสถาบัน ความชัดเจนและมุ่งมั่นต่อโจทย์คำถามดังกล่าว ย่อมเป็นหลักหมายเบื้องต้นแห่งความสำเร็จหนึ่งในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมซึ่งมีความซับซ้อนของเหตุปัจจัยอยู่เบื้องหลัง ดังไม่เพียงความยากจนเป็นเงื่อนไขสำคัญหนึ่งของอาชญากรรม แต่แม้ความมั่งคั่งก็สามารถนำไปสู่อาชญากรรมได้ภายใต้การบีบคั้นของวัฒนธรรมวัตถุนิยม/บริโภคนิยมที่ล้วนครอบงำทั้งปัจเจกบุคคลผู้มั่งคั่งแต่ไม่เคยคิดหยุดนิ่งในการแข่งขันแสวงหาทรัพย์สิน หรือกระทั่งมีอิทธิพลต่อสถาบันสำคัญของสังคมที่ครั้งหนึ่งเคยแสดงบทบาทในการเหนี่ยวรั้ง/บ่มเพาะให้ผู้คนทำความดี

ภายใต้ระบบทุนนิยมที่เป็นอยู่ดูเหมือนว่าผู้คนจำนวนมากทั้งผู้ยากไร้-ชนชั้นกลาง และผู้มั่งคั่งต่างล้วนมีความเสมอภาคเท่าเทียมในรูปแบบหนึ่งที่ดูประหลาด ในแง่ที่คนทั้งหมดต่างล้วนมีชีวิตอยู่ภายใต้ความรู้สึกพร้อม ไม่เพียงพอ หรือดีกว่าผู้อื่นเหมือน ๆ กัน ทั้งที่แท้จริงแล้วความรู้สึกเช่นกล่าวล้วนเป็น “สิ่งปรุงแต่ง” ที่จิตมนุษย์ปลูกชนผลิตสร้างขึ้นเอง จากพื้นฐานแห่งความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน หากในขณะเดียวกันเงื่อนไขทางสังคม อันบกพร่องหรือไม่เป็นธรรมซึ่งก่อหรือขยายช่องว่างแห่งความแตกต่างของบุคคล ย่อมเป็น ปัจจัยเสริมอันสำคัญที่ทำให้มนุษย์โยนที่มาแห่งความรู้สึกพร้อมเข้าสู่สังคมแทนที่ การยอมรับต่อ “อวิชชา” หรือความไร้ปัญญาในตัวเอง และขณะเดียวกันก็ใช้เป็นเหตุผล แก่ตัวลึก ๆ ภายในใจตนสำหรับการละเมิดกฎหมายหรือการก่ออาชญากรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างอาชญากรรมและความรู้สึกพร้อม-การมีสถานะทางสังคม เศรษฐกิจที่ด้อยกว่าภายใต้ทฤษฎี Anomie ยังดูเหมือนมีคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์/ชีววิทยา สนับสนุนเช่นกัน จากการศึกษาเกี่ยวกับ “เซโรโทนิน” (Serotonin) ซึ่งเป็นสารเคมีหนึ่งในสมองที่ (เชื่อว่า) ทำให้เกิดบุคลิกภาพของมนุษย์ พบว่าคนที่มียาระดับเซโรโทนินในสมอง ต่ำผิดปกติ มีแนวโน้มจะขาดความยั้งคิด เช่นเดียวกับบุคคลก้าวร้าว ผู้ก่ออาชญากรรม ร้ายแรงหรือฆ่าตัวตายมักมีเซโรโทนินต่ำ ประเด็นที่น่าสนใจคือระดับของสารเซโรโทนิน ในสมองมิได้มีมาแต่กำเนิดหรือยึดหยุ่นไม่ได้ แต่เป็นผลจากสถานการณ์ทางสังคม ยิ่งมนุษย์มีความภูมิใจในตัวเองและมีระดับ/สถานะทางสังคมสูงเมื่อเทียบกับคนรอบข้างตัวเอง ก็ยิ่งมีระดับเซโรโทนินสูงและมีความก้าวร้าวต่ำ กล่าวอีกแบบคือ สารเคมีในสมอง/เซโรโทนิน ถูกกำหนดโดยสัญญาณทางสังคมที่ได้รับ ชีววิทยากำหนดพฤติกรรมขณะที่พฤติกรรมก็ ถูกกำหนดโดยสังคม/ระดับสถานะทางสังคม^{๑๘}

ท้ายสุดปัญหาขัดแย้งเรื่องความรู้สึกพร้อมและความภูมิใจในตน หรือความขัดแย้ง แห่งสถานะทางสังคมที่สูงและต่ำซึ่งโยงไปถึงปัญหาเรื่องความไม่เท่าเทียมของโอกาสหรือ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม ย่อมเป็นสาเหตุสำคัญของอาชญากรรมที่ผสมผสานทั้งมิติ ทางด้านวัฒนธรรม (บริโภคนิยม), เศรษฐกิจ (ความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียม), จิตวิทยา

^{๑๘} Matt Ridley, ปณต ไกรโรจนานันท์ (แปล), *ถอดรหัสจิตในมนุษย์*, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี, ๒๕๕๒, หน้า ๒๐๑, ๒๐๕-๖.

(การยึดถือตัวเองเป็นศูนย์กลาง การเปรียบเทียบ/ริษยาผู้อื่น) หรือกระทั่งชีววิทยา (กรณีเรื่อง เซโรโทนิน) หากทั้งนี้ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมดูก็มีความสำคัญที่ปรากฏประจักษ์หลักฐานอย่างสูงยิ่งดังปรากฏจากทฤษฎีการบีบคั้นเชิงเปรียบเทียบที่กล่าวผ่านมา และความข้อนี้ยังอาจยืนยันได้อีกทางหนึ่งจากงานเขียนอันโด่งดังร่วมสมัยของ Richard Wilkinson และ Kato Pickett :“The Spirit Level : Why More Equal Societies Almost Always Do Better” (2009) อันเป็นผลงานที่เขียนขึ้นจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัย ๓๐ ปี ของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก^{๑๔}

บทสรุปของผลงานอันโด่งดังที่มีผู้เปรียบเสมือนทฤษฎีครอบจักรวาลที่ใช้อธิบายปัญหาทุก ๆ เรื่อง (Theory of Everything) คือความเหลื่อมล้ำ (Inequality) ในสังคม โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจรายได้เป็นสาเหตุระดับรากเหง้า (Root Cause) ของความเจ็บป่วยทางสังคมทั้งหลายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพและปัญหาสังคม นับแต่เรื่องปัญหาสุขภาพ/จิต ปัญหายาเสพติด ความอ้วน ปัญหาความรุนแรง/อาชญากรรมหรือปัญหานักโทษล้นคุก ความเหลื่อมล้ำเป็นต้นเหตุสำคัญของการกีดกัน ความไวเนื้อเชื่อใจต่อกัน (Trust) เพิ่มความเครียด ความกังวลใจ-ความป่วยไข้ และกระตุ้นให้มีการบริโภคที่สิ้นเกิน (Excessive Consumption) ประเด็นที่สำคัญคือ Wilkinson และ Pickett เชื่อมมัน (คล้ายกับทฤษฎีการบีบคั้นเชิงเปรียบเทียบ) ว่า **ความเหลื่อมล้ำเป็นรากเหง้าแห่งปัญหาที่สำคัญมากกว่าความยากจน** มันไม่ใช่เรื่องสำคัญว่าระดับรายได้ของผู้คนจะต่ำมากหรือสูงมาก แต่ประเด็นใหญ่อยู่ที่เรื่อง “ช่องว่าง” (Gap) ระหว่างคนรวยและคนจน โดยเหตุนี้สังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูงเช่นอเมริกาหรืออังกฤษจึงต้องเผชิญกับปัญหาสังคมที่สำคัญ ๆ ดังกล่าวมาก่อนหน้า มากกว่าสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำต่ำมาก อาทิ ประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย อาทิ นอร์เวย์, สวีเดน หรือเดนมาร์ก ฟินแลนด์ รวมทั้งญี่ปุ่น แม้ว่ากลุ่มประเทศทั้งหมดดังกล่าวจะจัดอยู่ในประเทศที่ร่ำรวยเช่นเดียวกัน แต่จากปัญหา

^{๑๔} Richard G. Wilkinson & Kato Pickett, *The Spirit Level : Why More Equal Societies Almost Always Do Better*, Allen Lane, 2009 (Richard Wilkinson เป็นศาสตราจารย์ด้านระบาดวิทยาทางการแพทย์ที่มหาวิทยาลัย Nottingham และ Kate Pickett เป็นผู้บรรยายด้านระบาดวิทยาที่มหาวิทยาลัย York)

ความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มขึ้นในอังกฤษ ส่งผลให้จำนวนประชากรในเรือนจำเพิ่มขึ้นสองเท่านับแต่ปี ๑๙๙๐ ในขณะที่อเมริกามีนักโทษเพิ่มขึ้นถึง ๔ เท่านับแต่ปลายทศวรรษ ๑๙๗๐ รัฐในอเมริกาที่มีช่องว่างอย่างมากระหว่างคนรวยและคนจนมีแนวโน้มมากกว่าที่จะคงรักษาโทษประหารชีวิต และมีการลงโทษเป็นระยะเวลายาวนานแม้ต่ออาชญากรรมเล็กน้อย ดังตัวอย่างกรณีรัฐแคลิฟอร์เนียในปี ๒๐๐๔ ซึ่งมีจำเลย ๓๖๐ คนถูกลงโทษจำคุกตลอดชีวิตในความผิดฐานขโมยของในร้านค้า (Shoplifting) ดั่งนี้เองที่ทำให้ผู้เชี่ยวชาญทั้งสองเชื่อว่าหากสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในอังกฤษหรืออเมริกาให้เหลือน้อยใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยความเหลื่อมล้ำ (ที่น้อย) ของประเทศในยุโรปเหนือและญี่ปุ่น อาชญากรรมที่สูงมากในทั้งสองประเทศจะลดลงได้อย่างมากหรือสามารถลดจำนวนนักโทษในเรือนจำลงได้ถึงร้อยละ ๗๕ จนกระทั่งรัฐบาลอาจต้องปิดเรือนจำลง (บางส่วน) เพราะอาชญากรรมลดลงอย่างมาก^{๒๐}

น่าคิดเพิ่มเติมว่า เหตุใดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ/รายได้จึงเป็นรากเหง้าแห่งปัญหาสังคมสารพัด คำอธิบายสำคัญของ Wilkinson-Pickett ดูคล้ายคลึงอย่างมากกับทฤษฎี Anomie ในประเด็นเรื่องความเครียด คับข้องใจหรือความรู้สึกพร่องที่มีอยู่ในจิตใจคน ทั้งสองเชื่อมั่นว่าความเหลื่อมล้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเครียดในจิตใจของผู้คนทั่วไปในสังคมอย่างกว้างขวางโดยไม่จำกัดว่าเป็นคนรวยหรือคนจน มิใช่ความเครียดที่เกิดเฉพาะในหมู่คนที่ด้อยโอกาสหรือเสียเปรียบที่สุดเท่านั้น และความเครียดนี้เป็นปัจจัยนำไปสู่ปัญหาสังคมหรือปัญหาสุขภาพสารพัด ภายใต้อาณัติแห่งความเหลื่อมล้ำ ความเครียดทางจิตประสาทจะถูกกระตุ้นเร่งเร้าจากการสัมผัสรับรู้ที่ “คนอื่น” มีความสุขในชีวิตอันเนื่องมาจากสถานภาพที่สูงกว่าตัวเอง พร้อม ๆ กับที่การรับรู้นี้ได้กัดกร่อนความเคารพนับถือตัวเอง (Self-esteem) ของผู้ที่รู้สึกด้อยกว่า/มีน้อยกว่า ผู้คนเหล่านี้จะมี “ความทุกข์กังวลในสถานภาพ” (Status Anxiety) ที่ด้อยกว่ามองดูผู้ประสบความสำเร็จ

^{๒๐} อ้างความใน John Carey, “The Spirit Level : Why More Equal Societies Almost Always Do Better” by Richard Wilkinson and Kate P ickett”, http://entertainment.timesonline.co.uk/tol/art_and_entertainment/books/non-fiction/arti. (23/11/2552) ; ผาสุก พงศ์ไพจิตร, “ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งทางการเมืองอีกครั้ง”, *นสพ.มติชน*, พุศ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๒.

สำเร็จมากกว่าด้วยความรู้สึกขมขื่นและอับอายในตัวเอง แต่ในขณะเดียวกันแม้ในสังคมดังกล่าว คนที่ร่ำรวยก็มีความทุกข์/ความเครียดจากความหวาดกลัวต่อคนยากจนจนต้องสร้างระบบรักษาความปลอดภัยในบ้านตนเองอย่างสูงเพื่อข่มขู่/ป้องกันเหล่ามิชฉาชีพ หรือเครียดเพราะความรู้สึกด้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคนที่มีสถานภาพสูงกว่าตน และในสภาพการณ์ดังกล่าว แม้คนที่ร่ำรวยหรือมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (จำนวนหนึ่ง) ก็ตัดสินใจผิดพลาดหันไปกระทำความผิดในลักษณะ “อาชญากรรมผู้ดี” ดังที่นักอาชญาวิทยาเช่น J. Braithwaite เคยยืนยันมาก่อนหน้า (ค.ศ. ๑๙๙๒) ว่า ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงทั้งอาชญากรรมของคนยากจนและอาชญากรรมของพวกมั่งมี ซึ่งเล็ก ๆ เกี่ยวพันกับทั้งความต้องการอันจำเป็นในชีวิต (Needs) และความโลภ (Greed) ของมนุษย์ซึ่งล้วนถูกสร้างขึ้นโดยสังคม ความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมเป็นตัวผลิตทั้งอาชญากรรมแห่งความยากจน (Crime of Poverty) ของบรรดาผู้ยากไร้ซึ่งมีแรงจูงใจจากความต้องการอันจำเป็น (Needs) ในชีวิตต่อทรัพย์สินเพื่อการใช้ประโยชน์ (Goods for Use) และพร้อมกันนั้นก็ผลิตอาชญากรรมแห่งความมั่งคั่ง (Crime of Wealth) ซึ่งมีแรงผลักดันจากความโลภต่อทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อซื้อขาย/แลกเปลี่ยนต่อกัน (Goods for Exchange) (ไม่ใช่ทรัพย์สินอันจำเป็นต่อชีวิตซึ่งตนมีพร้อมแล้ว) ในแง่นี้อาชญากรรมของผู้มั่งคั่ง/อาชญากรรมผู้ดีจึงเกิดขึ้นเนื่องจากความทะยานอยากที่จะมั่งคั่งร่ำรวยเพิ่มมากขึ้น (ใกล้เคียงกับผู้มั่งคั่งมากกว่า) มีอุปสรรคขัดขวาง โดยมีความกลัวต่อความตกต่ำของสถานภาพ : (Fear of Falling) เป็นตัวกระตุ้นให้หันไปใช้ช่องทางที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในการแสวงหาความร่ำรวย^{๒๑}

รวมความที่สุดแล้วมิใช่เพียงคนจนเท่านั้นที่ต้องเจ็บปวดจากผลของความเหลื่อมล้ำแต่เป็นประชากรโดยรวมของสังคมที่ล้วนต้องเผชิญกับความเจ็บปวดของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ/สังคมซึ่งก่อให้เกิดความเครียดความกังวลในสถานภาพซึ่งเกิดจากการเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นที่เหนือกว่าตน นำสังเกตเพิ่มเติมว่างานวิจัยของ Wilkinson-Pickett ยังอ้างการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ต่อความเครียดจากความเหลื่อมล้ำโดยการตรวจวัด

^{๒๑} J. Braithwaite, “Poverty ,Power and White – collar Crime : Sutherland and the Paradoxes of Criminological Theory”, (1992), cited in, Hazel Croall, *Understanding White Collar Crime*, op.cit., p. 93.

คอร์ติซอล (Cortisol) หรือฮอร์โมนแห่งความเครียด (Stress Hormone Cortisol) ในน้ำลายหรือเลือดของบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อของความเหลื่อมล้ำในสังคม

จริงอยู่ว่าไม่ใช่ทุกคนในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำจะมีความเครียด ความรู้สึกพร่องหรือสูญเสียความเคารพนับถือตัวเอง จนต้องหันเหหาทางออกสู่การกระทำที่มีขอบต่าง ๆ รวมทั้งอาชญากรรมหรือความรุนแรง ขณะทำงานเขียนของ Wilkinson – Pickett ก็มีผู้ตั้งข้อสังเกตในแง่ความบกพร่องเชิงวิธีวิทยาหรือความเป็นแนวคิดรวบยอดแบบสังคมนิยม^{๒๒} แต่ท้ายสุดจากข้อมูลศึกษาหลาย ๆ แหล่งทั้งทางทฤษฎีและงานวิจัยต่างล้วนยอมรับถึงอิทธิพลของความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มีต่อจิตใจ-การกระทำของผู้คนจำนวนมากในสังคม จากกรณีศึกษาล่าสุดของประเทศที่เป็นผู้นำโลกด้านการเคารพยึดมั่นในหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ซึ่งมีอัตราเกิดของอาชญากรรมต่ำมาก ๆ อาทิ ประเทศสวีเดน, นอร์เวย์, เนเธอร์แลนด์^{๒๓} นำสังเกตอย่างยิ่งว่ากลุ่มประเทศเหล่านี้ต่างล้วนเป็นประเทศที่ยึดระบบรัฐสวัสดิการซึ่งมีความเหลื่อมล้ำทางสังคมน้อยที่สุด เป็นประเทศที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการปกครองด้วยกฎหมายที่เป็นธรรมอันรวมถึงความสำเร็จสำคัญในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม

แน่นอนว่าในด้านหนึ่งเราย่อมกล่าวได้ถึงความอ่อนแอ ความกลัว ความโง่เขลา หรือกระทั่งความทะเยอทะยานในจิตใจของมนุษย์ที่คับข้อง/เครียด เพราะไปหลงเปรียบเทียบสถานะกับผู้ที่ร่ำรวยกว่าตน แต่คงไม่ถูกต้องทีเดียวในการมุ่งกล่าวประณามหรือโยนความผิดบาปต่าง ๆ ให้แก่ปัจเจกบุคคลที่ดูอ่อนแอโง่เขลาแต่ถ่ายเดียว โดยไม่ใส่ใจจริงจังต่อความผิดพลาดบกพร่องสำคัญของระบบสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำหรือส่งเสริมวัฒนธรรมบริโภคนิยมอันเข้มข้น ไซ้หรือไม่ว่าจิตมนุษย์โดยทั่วไปมิได้เป็นอิสระจากสังคม ทว่าจิตและสังคมต่างมีความเชื่อมโยงในลักษณะเป็นปัจจัยแก่กันและกันอย่างซับซ้อน

^{๒๒} ดูอาทิใน *The Spirit Level : Why More Equal Societies Almost Always Do Better*, http://en.wikipedia.org/wiki/The_Spirit_Level:_Why_More_Equal_Societies_Almost_A... (26/09/2554)

^{๒๓} อ่านรายละเอียดใน The World Justice Project, *Rule of Law Index 2001*, [http://worldjusticeproject.org/\(11/8/2554\)](http://worldjusticeproject.org/(11/8/2554))

ดังกล่าวได้ว่า **คนกำหนดสังคมพร้อม ๆ กับที่สังคมกำหนดคนอย่างลึกซึ้ง** ดังนี้แล้ว ความบกพร่องสำคัญของสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำมาก ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อจิตใจและพฤติกรรมมนุษย์ในด้านลบต่าง ๆ ย่อมนับเป็นโจทย์ปัญหาใหญ่ของรัฐที่ต้องเร่งแก้ไขอย่างเป็นระบบจริงจัง

แต่ใช่หรือไม่ว่า การกำหนด/สร้างสังคมที่ไม่มีความเหลื่อมล้ำสูง เพื่อกำเนิดสังคมที่ลดปัญหาอาชญากรรมรุนแรง ย่อมเป็นภารกิจแสนยากที่ต้องเริ่มจากการมีจุดหมายและเจตจำนงทางสังคมที่แน่วแน่และชัดเจนทั้งทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกระทั่งมิติทางจิตวิญญาณ นับเนื่องแต่การขับเคลื่อนแนวทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรมซึ่งจะทำให้เกิดสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำต่ำมีสันติสุขเพิ่มขึ้น อันอาจกระทำผ่านนโยบายเศรษฐกิจที่เป็นธรรม, ระบบภาษีที่ก้าวหน้า, ระบบสวัสดิการสังคมอันเข้มแข็ง การขยายความเสมอภาคของโอกาสชีวิตด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะต่อกลุ่มคนชายขอบผู้ด้อยฐานะทั้งหลาย รวมทั้งการขยายอำนาจสร้างความเข้มแข็งแก่สังคม/กลุ่มประชาสังคมต่าง ๆ ขณะเดียวกันจุดหมายทางวัฒนธรรมที่ต้องรู้เท่าทันและก้าวข้ามลัทธิบริโภคนิยม-วัตถุนิยม ย่อมเป็นความสำคัญที่ต้องผลักดันเช่นเดียวกับความสำคัญท้ายสุดในการมีจุดหมายทางจิตวิญญาณที่เป็นอิสระ รู้เท่าทันสังคมและอวิชชาในตัวเองที่เป็นปัจจัยลึกซึ้งที่สุด ซึ่งมักชักนำไปสู่การเปรียบเทียบกับผู้อื่นที่มีสถานะเหนือกว่าตน กระทั่งเกิดความรู้สึกพร่องหรือด้อยค่าจนมักไกลลี้กลงสู่หนทางแห่งความเสื่อมของชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ อันรวมทั้งอาชญากรรมสารพัดแบบ^{๒๔}

^{๒๔} น่าสนใจอยู่มากต่อข้อมูลในงานวิจัยสมัยใหม่ของ Paul H. Ray ซึ่งสรุปว่าในสังคมอเมริกันซึ่งเป็นตัวแทนของเรื่อง American Dream หรือทฤษฎี Anomie ของ Merton คนอเมริกันจำนวน ๒๕% กำลังหันเหวิถีชีวิตเป็น “กลุ่มสร้างสรรค์วัฒนธรรม” ซึ่งหันมามองคุณค่าของเรื่องจิตและการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายแทน โดยที่ปรากฏการณ์ทำนองนี้กำลังเกิดขึ้นในกลุ่มประชากรยุโรปเช่นกัน, อ้างใน, นพ.วิธาน สุวานะวุฒม์, “อะไรง่าย ๆ กับจิตวิวัฒน์ ที่ ม. แม่ฟ้าหลวง”, นสพ.มติชน เสาร์ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๗

^{๒๕} ตัวเลขข้อมูลจาก ผาสุก พงษ์ไพจิตร, ใน “เปลี่ยนผ่านประเทศไทยต้องเปลี่ยนโครงสร้าง”, นสพ.มติชน พุธที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๒

แน่นอนที่การบรรลุมารกิจเหล่านี้ให้สมบูรณ์ย่อมเป็นเรื่องแสนยากลำบากในทุกสังคม แต่ท้ายสุดหากกล่าวเฉพาะสังคมไทยปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งรุนแรงทางการเมืองอย่างลึกล้ำพร้อม ๆ กับความรุนแรงในปัญหาอาชญากรรมและความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างสูงยิ่ง ดังปรากฏช่องว่างความไม่เท่าเทียมที่ห่างกันถึง ๑๓ - ๑๕ เท่า ระหว่าง ๒๐% ของคนที่รวยสุดกับ ๒๐% ของคนที่จนที่สุด^{๒๕} อันจัดเป็นช่องว่างความไม่เท่าเทียมอย่างรุนแรงระดับเดียวกับแอฟริกาใต้ช่วงที่มีสงครามกลางเมืองหรือกลุ่มประเทศละตินอเมริกาที่มีประชานิยม อีกทั้งเป็นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้นในขณะที่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในประเทศอื่นในภูมิภาคเดียวกับเรา อาทิ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ หรืออินโดนีเซีย มีแนวโน้มลดลงน่าคิดในเบื้องต้นว่า เราจะมีความหวังได้สักเพียงใดเพียงให้สังคมไทยมีความมุ่งมั่นทางการเมือง (Political Will) หรือจุดหมายทางสังคมที่ชัดเจนในระดับยุทธศาสตร์ชาติในการลดความเหลื่อมล้ำดังกล่าว ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงรากเหง้าสำคัญของสาเหตุอาชญากรรม หรือความทุกข์ความคับข้องใจในระดับปัจเจกบุคคล แต่ยังเกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมการเมืองไทยอันสำคัญยิ่งดังมีผู้เชื่อมั่นว่าปัญหาความล้มเหลวในการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยเป็นผลโดยตรงจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระดับสูงในสังคม^{๒๖} ขณะที่ลึกล้ำ ๆ แล้วความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยเกี่ยวข้องกับสาเหตุอันหลากหลายซับซ้อนซึ่งครอบคลุมถึงปัญหาระบบราชการรวมศูนย์ การเมืองคณาธิปไตย ทหารพาณิชย์ ประชาธิปไตยแต่ในนามอันเกี่ยวข้องกับการทำรัฐประหารบ่อยครั้งของกองทัพ รวมทั้งปัญหาความไร้ประสิทธิภาพของระบบภาษีของไทยซึ่งพึงพาภาษีทางอ้อมมากกว่าภาษีทางตรงหรือความอิหลักอิเหลื่อขาดความกล้าหาญจริงจังในการผลักดันให้มีภาษีทรัพย์สินและภาษีมรดก^{๒๗}

ใช่หรือไม่ว่า ปัญหาเหล่านี้ล้วนดำรงอยู่อย่างเข้มข้นในใจกลางแห่งวิกฤติสังคมไทยที่ยังไร้ทางออกอยู่ในปัจจุบัน

^{๒๕} สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, **ปาฐกถา ๑๔ ตุลาประจำปี ๒๕๕๓ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับประชาธิปไตย**, กรุงเทพฯ, มูลนิธิ ๑๔ ตุลา, ๒๕๕๓, หน้า ๑๔.

^{๒๖} ปาฐกถาของผาสุก พงษ์ไพจิตร, **สู่สังคมที่ยอมรับกันว่าแฟร์ (Fair) ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒**, [http : //www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/policy/20091106/85190/%EO%B8](http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/policy/20091106/85190/%EO%B8)

บรรณานุกรม

- Conklin, John E. ,**Criminology**, Boston, Pearson, 2007
- Croall, Hazel, **Understanding White Collar Crime**, Buckingham, Open University Press, 2001
- Carrabine, Eamonn; Iganski, Paul; Lee, Maggy ; Plummer, ken ; Nigel, South, **Criminology A Sociological Introduction**, London, Routledge, 2004
- Reid, Sue Titus, **Crime and Criminology**, Boston, The McGraw Hill, 2000
- Siegel, Larry J., **Criminology**, Belmont: Wadsworth, 2004
- Sutherland, Edwin H. & Cressey, Donald R., **Criminology**, J.B.Lippincott Company, 1974
- http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_K_Merton
- New World Encyclopedia, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Robert_K._Merton
- Encyclopedia of World Biography on Robert K.Merton, <http://www.bookrags.com/biography/robert-k-merton>
- http://entertainment.timesonline.co.uk/tol/art_and_entertainment/books/non-fiction/art.
- The World Justice Project, Rule of Law Index 2001, <http://worldjusticeproject.org>
- Matt Ridley (เขียน), ปณต ไกรโรจนานันท์ (แปล), **ถอดรหัสจิตในมนุษย์**, กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์สารคดี, ๒๕๕๒.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งทางการเมืองอีกครั้ง”, **นสพ.มติชน**, พุศ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๒
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร, **ผู้สังคมที่ยอมรับกันว่าแฟร์ (Fair)**, <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/policy/20091106/85190/%EO%B8>
- พ.ต.อ. ดร.พรชัย ชันดี, **ทฤษฎีอาชญาวิทยา : หลักการงานวิจัยและนโยบายประยุกต์**, กรุงเทพฯ, หจก.สุนทรพิล์ม, ๒๕๕๓.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, **ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับประชาธิปไตย**, กรุงเทพฯ, มูลนิธิ ๑๔ ตุลา ๒๕๕๓

ธรรมสำหรับข้าราชการ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

ดร.วิรัช จีระแพทย์*

ในชีวิตแวดวงความเป็นข้าราชการ ซึ่งแม้มีวินัย กฎ ระเบียบ ชีตวงศ์กรอบไว้ก็ตาม แต่ข้าราชการก็มักพบเห็นสิ่งเข้ายวน หรือบางครั้งต้องอดทน อดกลั้น ต่อผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนประชาชนที่มาขอรับบริการ บางครั้งข้าราชการเองก็ประสบความอคติ ลำเอียง ไม่เป็นธรรม หรือข้าราชการเองก็ใช้อำนาจหน้าที่ที่มีไป

* น.บ. (เกียรตินิยมอันดับ ๒) (จุฬา), น.บ.ท., น.ม. (จุฬา), น.ด. (Doctor of Laws มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) รางวัลสมาวิจัยแห่งชาติ : วิทยานิพนธ์ระดับดีเยี่ยม ปี ๒๕๕๐, นักปกครองระดับสูง กรมการปกครอง รุ่นที่ ๒๒, วปอ. ๓๕๕, ปปร. ๑ สถาบันพระปกเกล้า, บ.ย.ส. รุ่น ๙ สำนักงานศาลยุติธรรม, นักบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ ๔ สำนักงานอัยการสูงสุด, วตท. รุ่นที่ ๗ วิทยาลัยตลาดทุน, อยู่ระหว่างอบรม พตส. ๓ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง อธิบดีอัยการ สำนักงานวิชาการ สำนักงานอัยการสูงสุด

ในทางที่ทุจริต คิดมิชอบ บทความนี้ขอนำมาเป็นเครื่องเตือนใจ ข้อปฏิบัติ สำหรับผู้ที่เป็นข้าราชการอยู่แล้ว หรือคนรุ่นใหม่ที่กำลังจะก้าวเข้ามาในแวดวงราชการ ขอให้ระลึกถึงว่า บาบุญคุณโทษ และเวรกรรมมีจริง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เพียงแต่จะส่งผลเร็วติดจรวด หรือช้า จนคิดว่าเวรกรรมไม่มี ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผลบุญหรือผลกรรมที่บุคคลนั้นสร้างสมมา

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้น ได้เกิดขึ้นบนโลกใบนี้ยาวนานมากกว่า ๒๕๐๐ ปีแล้ว หลักธรรมต่าง ๆ ล้วนเป็นหลักธรรม ที่สอนให้ทุกคนเป็นคนดี มีศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่มีความถูกต้อง ชอบธรรม เหมาะสม อย่างยิ่ง หากประชาชนทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนเชื้อชาติใด ชายหรือหญิง ไม่ว่าจะเป็นคน ยากดีมีเงิน ก็สามารถนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อใช้เป็น แนวทางในการดำรงชีวิต ทั้งการใช้ชีวิตประจำวัน ชีวิตครอบครัว การอยู่ร่วมกันในสังคม การประกอบอาชีพ เป็นต้น เพราะหลักธรรมต่าง ๆ ที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สั่งสอน มนุษย์โลกไว้นั้น ล้วนแล้วแต่ทำให้ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักคำสอน ได้ชื่อว่าเป็นคนดี มีศีลธรรม และได้รับความเคารพยกย่องสรรเสริญจากผู้อื่นอย่างจริงแท้แน่นอน

ในที่นี้จะกล่าวถึงหลักธรรมที่สำคัญบางประการเท่านั้น โดยหลักธรรมดังที่จะกล่าว เป็นหลักธรรมที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับข้าราชการผู้ซึ่งปฏิบัติงานรับใช้เบื้อง พระยุคลบาทขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งก็คือในหลวงของปวงชนชาวไทย ในการ ที่จะทำงานให้แก่ประเทศชาติ และประชาชนของพระองค์ แทนพระองค์ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะ เป็น ข้าราชการด้านใด หรือสายงานใด สังกัดกระทรวง ทบวง กรม ใด ก็ควรจะนำหลักธรรม ที่จะกล่าวต่อไปนี้ ไปยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ ทั้งการใช้ชีวิตส่วนตัว ชีวิตครอบครัว การอยู่ร่วมกันในสังคม และที่สำคัญคือการปฏิบัติหน้าที่ราชการที่ตนเองรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเอง ประชาชน และประเทศชาติอย่างแท้จริง

ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการที่ตนเองรับผิดชอบนั้น หลักธรรมที่ควรยึดถือเป็น แนวทางปฏิบัติที่สำคัญมีดังต่อไปนี้^๑

^๑ นวโกวาท พระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, อายุ วัฒนมะมงคล ๘๓ ปี สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม, ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓, พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ธรรมอันมีอุปการะมาก ๒ ประการ

- ๑. สติ คือ ความระลึกได้
- ๒. สัมปชัญญะ คือ ความรู้ตัว

การมีสติและสัมปชัญญะ ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่ข้าราชการทุกคนควรจะต้องยึดถือเป็นหลักปฏิบัติควบคู่กันไป การปฏิบัติหน้าที่ราชการทุก ๆ ครั้งก่อนที่จะลงมือดำเนินการ จะต้องใช้สตินึกคิดก่อนเสมอว่า ตนเองจะทำอะไร สิ่งที่จะทำนั้นคืออะไร มีขั้นตอนแบบใด และต้องระลึกอยู่เสมอว่า ตนเองมีหน้าที่และความรับผิดชอบเท่าใดเพียงใด ไม่ควรก้าวล่วงงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของผู้อื่น หากทำได้แล้วก็จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของตนนั้นออกมาดีที่สุดในและเป็นผลงานที่มีคุณภาพ

ในการทำหน้าที่ที่จะต้องมีการติดต่อ การสนทนา หรือจะต้องมีการใช้วิวิทาะในการทำงานนั้น การนึกคิดถึงสิ่งที่ตนเองจะพูดออกมา ฟังระลึกเสมอว่า สิ่งที่ตนเองจะพูดนั้นคือเรื่องอะไร มีขอบเขตเท่าไร อย่างไร สิ่งใดควรจะพูด สิ่งใดไม่ควรจะพูด หากทำได้แล้วจะทำให้ผลงานออกมามีความผิดพลาดน้อย หรืออาจจะไม่มีความผิดพลาดเกิดขึ้นเลยก็ได้

ดังนั้น ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการทุกครั้ง ถ้ามีการใช้สติและสัมปชัญญะแล้ว จะทำให้งานที่ทำนั้นมีคุณภาพ ไม่มีความผิดพลาด และมีคุณค่า อีกทั้งยังทำให้ประชาชนที่มาติดต่อราชการ ผู้ร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา รักใคร่ ชื่นชม ยกย่องสรรเสริญอีกด้วย

ธรรมเป็นโลกบาล

คือ หลักธรรมที่ช่วยคุ้มครองโลก ๒ ประการ

- ๑. หิริ คือ ความละอายแก่ใจ
- ๒. โอตตปปะ คือ ความเกรงกลัว

การมีหิริและโอตตปปะนั้น ข้าราชการทุกคนควรจะต้องมีหลักธรรม ๒ ประการนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวอยู่ภายในจิตใจ เพราะจะทำให้ตนเองมีความละอายแก่ใจ หากจะทำในสิ่งที่ไม่ดีก็จะเกิดความละอาย คือละอายใจต่อสิ่งไม่ดี ไม่สมควร ไม่ถูกต้อง หรือไม่เหมาะสม ในสิ่งที่ตนเองได้กระทำลงไป หรือทำให้เกิดความละอายแก่ใจหากว่าจะต้องกระทำการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ เช่น การละทิ้งหน้าที่ราชการ ไม่เอาใจใส่ต่อหน้าที่ที่ตนเองมีอยู่ ทำงานแบบไม่มีความมุ่งมั่น ไม่ทุ่มเทให้กับราชการ ทำงานแบบเช้าชามเย็นชาม หรือเรียกทรัพย์สิน เงิน ทอง จากผู้อื่น ก็เพราะว่าตนเองมีตำแหน่งหน้าที่ราชการที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้รับความสะดวกกว่าปกติ หรือหลีกเลี่ยงกฎหมาย หรืออาจจะรับทรัพย์สิน เงิน ทอง

จากผู้อื่นที่ขอความช่วยเหลือ เพราะว่าตนเองให้คุณให้โทษแก่เขาได้ อาจจะโดยใช้อิทธิพล ช่มชู้ผู้ใต้บังคับบัญชาของตนให้ทำตามสิ่งที่ตนเองต้องการ ซึ่งสิ่งที่ให้ทำนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรืออาจเป็นการกระทำที่เป็นการคุกคามทางเพศผู้ใต้บังคับบัญชา หรือประชาชนที่มาติดต่อราชการ เป็นต้น

ถึงแม้ว่าจะมีความละเอียดรอบคอบใจของตนเองแล้ว สิ่งที่ดีควรจะมีควบคู่กันไปก็คือ จะต้องมีความเกรงกลัวกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาในภายหลัง ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ตนเองได้กระทำในสิ่งที่ไม่ดี ไม่สมควร ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรือกระทำการทุจริต ว่าผลจากการที่ได้กระทำไปนั้น อาจจะถูกตำหนิ ถูกดูหมิ่น ถูกเกลียดชัง หรือได้รับโทษตามกฎหมาย ซึ่งอาจจะทำให้สูญเสียอิสรภาพ เงินทอง หน้าที่การงาน ครอบครัว และทำให้ประเทศชาติเกิดความเสียหาย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นบ่อเกิดของความเสียหายทั้งต่อตัวของผู้กระทำผิดนั่นเอง ต่อครอบครัว ประชาชน และประเทศชาติ

หากข้าราชการผู้ใดมีหิริและโอตตบปะแล้ว จะทำให้ไม่กล้าที่จะคิด ไม่กล้าที่จะทำในสิ่งที่ไม่ดี ในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ในสิ่งที่ผิดกฎหมาย และในสิ่งที่ผิดต่อศีลธรรม ถ้าปฏิบัติตามหลักธรรมข้อนี้ได้แล้ว ผลที่ตามมาจะทำให้ผู้ที่ปฏิบัติตามได้ชื่อว่าเป็นข้าราชการที่ดี มีความซื่อสัตย์ เป็นที่รักใคร่ของผู้คน ไม่ว่าจะประชาชน เพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา

ธรรมอันทำให้งาม ๒ ประการ

๑. **ขันติ** คือ ความอดทน

๒. **โสรัจจะ** คือ ความสงบเสงี่ยม

การมีขันติ หรือการมีความอดทนนั้น จะทำให้ข้าราชการผู้ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมข้อนี้ เป็นผู้ที่มีความอดทน มีความเข้มแข็ง มีความมั่นคงไม่หวั่นไหว ไม่ย่อท้อต่อสิ่งใด ๆ ก็ตามที่ตนเองจะต้องเจอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปฏิบัติงาน เช่นว่า งานที่ตนเองรับผิดชอบนั้น มีมากมาย หรือมีความยาก หรือจะเป็นกรณีที่ตนเองจะต้องถูกต่อว่า ถูกนิินทา ถูกข่มขู่ อาจจะมาจากเพื่อนร่วมงาน ประชาชนที่มาติดต่อราชการ หรือผู้บังคับบัญชา หากว่าเรามีความอดทนสูงแล้ว สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ไม่สามารถทำให้ตนเองเกิดความย่อท้อ ท้อถอยได้เลย กลับกันยิ่งจะทำให้มีแต่ความมุ่งมั่น ความเพียรพยายาม ความมุ่งมั่น ปฏิบัติงานที่ตนเองจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

นอกจากการมีขันติ หรือมีความอดทนแล้ว สิ่งที่จะต้องมีความคู่กันไปอีกอย่างหนึ่งก็คือ โสรัจจะ คือการมีความสงบเสงี่ยม กล่าวคือจะต้องมีความสุภาพอ่อนโยน จะต้องมีความเรียบร้อย จะต้องเป็นผู้ที่มีความสุขุม และจะต้องมีความอ่อนหวาน ทั้งกาย วาจา และใจ ไม่เป็นคนที่พูดจាក้าวร้าว หรือถ้อยคำที่ไม่สุภาพต่อประชาชน เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใต้บังคับบัญชา แม้ว่าตนเองจะต้องเจอสถานการณ์ที่จะต้องมีการกระทบกระทั่ง หรือมีความเห็นที่แตกต่างไม่ตรงกัน การที่มีความสงบเสงี่ยมก็จะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหา หรือแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ดีอีกด้วย

การมีหลักธรรมทั้ง ๒ หลักนี้ นอกจากจะทำให้ผู้ที่ปฏิบัติตามได้ เป็นคนที่มีความอดทน และมีความสงบเสงี่ยมแล้ว ยังทำให้เป็นคนที่มีความสุขุม รอบคอบ ควบคุมสภาวะของอารมณ์ของตนเองได้ดีอีกด้วย หากสามารถปฏิบัติได้ทั้งสองหลักนี้แล้ว ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุคคลงาม คือมีความงามพร้อมทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

บุคคลหาได้ยาก ๒ ประการ

- ๑. **บุพการี** คือ บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน
- ๒. **กตัญญูตเวที** คือ บุคคลผู้รู้อุปการะที่ท่าน

การเป็นบุคคลผู้ทำอุปการะก่อน หรือบุพการีนั้น คือบุคคลผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตใจที่โอบอ้อมอารี มีความปรารถนาดี หวังแต่จะให้ผู้อื่นมีความสุข มีความเจริญ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ จากสิ่งที่ตนเองได้กระทำไป หลักธรรมที่ข้าราชการควรจะมีในข้อนี้ คือจะต้องเป็นผู้ให้มากกว่าที่จะเป็นผู้รับ เช่น การปฏิบัติงานที่ตนเองจะต้องรับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถ การให้บริการและการให้ความรู้แก่ประชาชนด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ มุ่งหวังให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม โดยไม่ย่อถ้อ ไม่ทอดถอย และไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ เพื่อประโยชน์ของประชาชน และประเทศชาติของตนเอง

นอกจากการเป็นผู้ทำอุปการะก่อนแล้ว ความกตัญญูตเวที หรือการรู้อุปการะที่ท่านนั้น ก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอีกเช่นกัน การรู้คุณของผู้ที่ให้นั้น ได้ชื่อว่าเป็นคนที่มีความกตัญญูตเวที เพราะเงินเดือนที่ข้าราชการได้รับนั้นมาจากภาษีของประชาชน ต้องไม่ลืมว่า การที่ตนเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ราชการนั้น ก็เพื่อที่จะมาทำหน้าที่ให้บริการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน รับผิดชอบต่อประเทศชาติ ดังนั้น ควรที่จะทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด เพื่อเป็นการตอบแทนประชาชน และตอบแทนบุญคุณของแผ่นดินที่ตนเองอยู่

การเป็นผู้ทำอุปกระก่อน และเป็นผู้รู้อุปกระผู้ที่ทำการอุปกระนั้น หลักธรรมดังกล่าวจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจที่คิดแต่จะให้อื่น และคิดที่จะทำประโยชน์ให้แก่ประชาชน และแก่ประเทศชาติ ทั้งยังจะทำให้จิตใจของผู้ที่ปฏิบัติตามได้นั้น ไม่เกิดความคิดที่จะทุจริต ไม่คิดที่จะกระทำความชั่วอย่างแน่แท้

สุจริต

คือ ความประพฤติชอบ ๓ ประการ ดังนี้

๑. ประพฤติชอบด้วยกาย เรียก “กายสุจริต” มี ๓ ประการ คือ

- ๑.๑ เว้นจากการฆ่าสัตว์
- ๑.๒ เว้นจากการลักทรัพย์
- ๑.๓ เว้นจากการประพฤตินิन्दในกาม

การประพฤติชอบด้วยกายนั้น หากปฏิบัติตามได้แล้ว จะทำให้ไม่เกิดความคิดที่จะปองร้าย หรือต้องการที่จะทำร้ายผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย และยังทำให้ไม่เกิดความคิดที่จะต้องการได้ของผู้อื่น หรือคิดที่จะล่วงเกินหรือล่วงละเมิดทางเพศผู้อื่น ไม่คิดในลักษณะเป็นชู้กับผู้อื่น เพราะว่าการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการนั้น บางครั้งบางครั้งอาจเกิดการกระทบกระทั่งกันบ้าง กับประชาชนที่มาติดต่อราชการ เพื่อนร่วมงาน หรือผู้บังคับบัญชา จึงควรที่จะต้องมีความยับยั้งชั่งใจ ควบคุมร่างกาย และอารมณ์ของตนเอง ไม่ให้คิดฟุ้งซ่านเกิดความโกรธ ความเกลียด ความอาฆาต เพราะอาจจะทำให้เกิดความคิดที่จะไปทำร้ายเขา คิดที่จะไปฆ่าเขา และจะต้องควบคุมจิตใจไม่ให้เกิดความคิดที่ต้องการได้ของที่เป็นของคนอื่น จะต้องพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ใช้ชีวิตแบบพอเพียง เพราะไม่เช่นนั้นแล้ว ก็ทำให้คิดที่จะไปลักขโมยของที่เป็นของคนอื่น และสิ่งสุดท้ายคือ ไม่ควรประพฤตินิन्दในกาม เช่น อาจจะใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ราชการที่ตนมีตำแหน่งสูงกว่าไปบังคับผู้ใต้บังคับบัญชาต้องยอมให้ตนล่วงละเมิดทางเพศ หรือยอมให้ตนมีเพศสัมพันธ์ด้วย หรือประพฤตินิन्दในกาม ในลักษณะในทำนองคบชู้กัน

๒. ประพฤติชอบด้วยวาจา เรียก “วจีสุจริต” มี ๔ ประการ ดังนี้

- ๒.๑ เว้นจากการพูดเท็จ
- ๒.๒ เว้นจากการพูดส่อเสียด
- ๒.๓ เว้นจากการพูดคำหยาบ
- ๒.๔ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

การประพาดิชอบด้วยวาจาหรือการใช้คำพูดนั้น คำพูดถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ หากได้พูดออกมาแล้วย้อมถอนคืนไม่ได้ การพูดที่ดีก็เป็นผลดีแก่ผู้พูดนั้นเอง แต่ถ้าในการปฏิบัติหน้าที่เกิดความคิดแต่จะพูดหลอกลวงหรือโกหกผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่ไม่จริง พูดจาส่อเสียด หรือพูดคำหยาบ ไม่สุภาพ ไม่อ่อนหวาน หรือพูดในสิ่งที่เกินไปกว่าความเป็นจริง หรือสิ่งที่เป็นไปไม่ได้กับประชาชน เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใต้บังคับบัญชา อาจจะเป็นเพราะตนเองไม่พอใจ ไม่ชอบใจ หรือเกิดความอิจฉา จึงพูดออกไปหรือเพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์ หรือหวังให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงตัวตนที่แท้จริงของผู้ที่ประพาดิชอบด้วยวาจา อาจจะทำให้ประชาชน เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใต้บังคับบัญชา รังเกียจ ไม่ชื่นชม ไม่เชื่อถือ และดูถูกเหยียดหยามได้ แต่หากปฏิบัติได้แล้วก็จะทำให้มีแต่คนรักใคร่ ให้ความเคารพนับถือ และเป็นคนที่มีความน่าเชื่อถือ

๓. ประพาดิชอบด้วยใจ เรียกว่า “มโนสุจริต” มี ๓ ประการ ดังนี้

- ๓.๑ ไม่โลภ
- ๓.๒ ไม่พยาบาท
- ๓.๓ มีความเห็นถูกต้อง

การประพาดิชอบด้วยใจนั้น คือความพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ความพอเพียงในชีวิต การไม่คิดพยาบาท อาฆาตมาดร้ายผู้อื่น มีความคิดความเห็นแต่ในสิ่งที่ถูกที่ควร สิ่งใดผิดก็ว่าผิด สิ่งใดถูกก็ว่าถูก หลักธรรมข้อนี้สำหรับข้าราชการที่นำไปปฏิบัติจะทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของตนเองมีแต่ความสุข และมีความเจริญทั้งในด้านการงาน การเงิน และทางจิตใจ ทำให้เป็นคนที่มีความพอเพียงในชีวิต ดำรงชีวิตด้วยความสุขไม่ก่อให้เกิดความคิดที่จะกระทำการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ และหากว่ามีผู้ใดมายั่วยุ ก่อความรำคาญ มารบกวน หรือเป็นคนที่ไม่ชอบ หรือมีความเกลียดชัง ก็ไม่คิดที่จะพยาบาท อาฆาตมาดร้ายต่อผู้นั้น ซึ่งจะทำให้จิตใจมีแต่ความสุข และความสงบ สามารถทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานได้อย่างเต็มที่ และยังทำให้เป็นคนที่ไม่หลงผิด เห็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และเมื่อเห็นว่าการกระทำใดเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องแล้ว ก็จะไม่เกิดความกลัว ไม่เกิดความหวั่นไหว หรือหวั่นเกรง ต่อสิ่งที่ตนเองเห็นว่าไม่ถูกต้อง และกระทำการต่อต้านต่อสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่ควรนั้น

อกุศลมูล ๓ ประการ ดังนี้

๑. **โลภะ** ความอยากได้ คือต้องการได้ของคนอื่นมาเป็นของตน ต้องการให้ตนมีเหมือนคนอื่น หรือมีมากกว่าผู้อื่น

๒. **โทสะ** คิดประทุษร้ายเขา คือความคิดประทุษร้าย

๓. **โมหะ** หลงไม่รู้จริง คือความหลงไม่รู้จริง

อกุศลมูล ๓ ประการนี้ หากข้าราชการผู้ใดมีแล้ว อาจจะทำให้เกิดความเสียหายให้แก่ตัวเขาเอง ประชาชน เพื่อนร่วมงาน และประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าเกิดความคิดในจิตใจที่ต้องการได้ของคนอื่นมาเป็นของตนเอง โดยที่ตนเองไม่มีสิทธิ หรือต้องการมีเหมือนคนอื่น หรือต้องการมีมากกว่าผู้อื่น ทั้งที่ตนเองไม่มีเงินทองที่จะซื้อหามาเป็นของตนเองได้ จะทำให้เกิดความคิดที่จะต้องการได้ ต้องการมี ของคนอื่นเขา จึงคิดกระทำการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ เพราะความต้องการที่มีสูงเกิน

หากเกิดความคิดที่ต้องการจะทำร้ายหรือฆ่าคนอื่น อาจเป็นเพราะว่าตนเองไม่ชอบ ไม่พอใจ ประชาชนที่มาติดต่อราชการ เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใต้บังคับบัญชา อาจเป็นเพราะว่าบุคคลเหล่านั้น ก่อกรรม ยั่วยุ ต่อว่า หรือนินทา ถ้าควบคุมจิตใจในส่วนนี้ไม่ได้แล้ว นอกจากจะทำให้ผู้อื่นได้รับอันตราย หรือถึงแก่ความตายแล้ว ผลที่ตามมาจะทำให้ตนเองได้รับโทษตามกฎหมาย ต้องติดคุกติดตะรางทำให้สูญเสียอิสรภาพได้

ความหลงไม่รู้จริง หากการปฏิบัติหน้าที่ราชการนั้น การปฏิบัติหน้าที่ที่ตนเองไม่มีความรู้จริง ๆ ในเรื่องนั้น ๆ หรือไม่มีความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ เลย แล้วยังคงกระทำลง ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ ไม่เข้าใจ ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่อันตราย และมีความเสี่ยง ที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้ันเอง ต่อหน้าที่การงาน และต่อประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง จึงควรต้องทำการศึกษา หาความรู้ หรือปรึกษาผู้ที่รู้จริง ก่อนที่จะลงมือทำในสิ่งที่ตนเองไม่รู้

กุศลมูล ๓ ประการ ดังนี้

๑. **อโลภะ** ไม่อยากได้ คือความเป็นผู้ไม่มีความทะเยอทะยานต้องการได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน เป็นผู้มีสติระลึกรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่ว่าจะกระทำสิ่งใด ๆ มีแต่ความยินดีและพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่

๒. **อโทสะ** ไม่คิดประทุษร้ายเขา คือไม่คิดประทุษร้าย ไม่โกรธ ไม่พยาบาท

๓. **อโมหะ** ไม่หลง คือความไม่หลงงมงาย เป็นผู้มีสติปัญญามั่นคง ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง โดยยึดหลักเหตุผล

กุศลมูล ๓ ประการนี้ เป็นหลักธรรมคำสอนที่ตรงกันข้ามกับอกุศลมูล ๓ ประการ ตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ แต่กุศลมูล ๓ ประการ เป็นสิ่งที่ข้าราชการ ควรนำไปเป็นหลักปฏิบัติ เพราะจะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ราชการของผู้นั้นไม่เกิดความเสียหายทั้งแก่ตัวเขาเอง ประชาชน เพื่อนร่วมงาน และประเทศชาติ เนื่องจากมีความคิด ที่ไม่ต้องการจะได้ของคนอื่นมาเป็นของตนโดยที่ตนเองไม่มีสิทธิ พึงพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง

ไม่มีความคิดที่จะทำร้ายหรือฆ่าผู้อื่น แม้ว่าตนเองจะไม่ชอบ ไม่พอใจ ประชาชน ที่มาติดต่อราชการ เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะว่าคุณคนเหล่านั้น ทำการก่อคุณ ยั่วยุ ต่อว่า นินทา ก็สามารถควบคุมอารมณ์ ควบคุมจิตใจไว้ได้ และยังทำให้ เป็นคนที่รู้จักวางเฉย รู้จักให้อภัย

เป็นผู้ที่รู้จักจริง เป็นผู้ที่มีสติปัญญามั่นคง ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองโดยยึดหลัก เหตุผล ไม่หลง มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ตนปฏิบัติหน้าที่ หากเรื่องใดที่ตนเองได้รับมอบหมาย เป็นเรื่องที่ตนเองไม่มีความรู้แล้ว ก็จะศึกษาหาความรู้ หรือปรึกษาผู้ที่รู้จัก ก่อนลงมือ กระทำทุกครั้ง

หากข้าราชการผู้ใดปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวได้แล้ว ย่อมก่อให้เกิด ประโยชน์แก่ตนเอง ประชาชน และประเทศชาติอย่างแน่แท้

คติ ๔ ประการ ดังนี้

๑. ลำเอียงเพราะรักใคร่ เรียก “ฉันทาคติ”

การลำเอียงเพราะรักใคร่นั้น อาจเกิดขึ้นได้ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ โดยตนเอง เป็นผู้กระทำให้เกิดความลำเอียง เพราะว่ามีความรักใคร่กัน มีความหลงใหลกัน อาจเพราะ เป็นญาติ เป็นเพื่อน เป็นคนรัก เป็นคนรู้จัก แล้วปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวดีกว่าบุคคลทั่วไป หรือให้ความสำคัญมากกว่า แต่กลับปฏิบัติต่อผู้อื่นไม่ดี ไม่เต็มใจ ไม่เต็มความสามารถ เช่น มีญาติมาติดต่อราชการ อาจจะทำกิจการให้ก่อนประชาชนที่มาติดต่อราชการทั่ว ๆ ไป โดยปล่อยให้ผู้ที่มาติดต่อก่อนรอคอย ถ้าเกิดมีฉันทาคติแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้อื่นต่อว่า ไม่ชื่นชม รังเกียจ หรืออาจจะถูกร้องเรียน หรือฟ้องร้องได้ เพราะได้ชื่อว่าเป็นคนลำเอียง เพราะมี ฉันทาคติ

๒. ลำเอียงเพราะไม่ชอบ เรียก “โทษาคติ”

การปฏิบัติหน้าที่ราชการเพราะมีความลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน อาจเป็น

เพราะเคยมีเรื่องบาดหมางกันมาก่อน เคยทะเลาะเบาะแว้ง หรือไม่ชอบ เพราะอิจฉาริษยา จึงปฏิบัติต่อเขาด้วยความไม่เต็มใจ หรือกระทำแต่กระทำด้วยความล่าช้า เพราะต้องการ กลั่นแกล้งให้เขาได้รับความเดือดร้อน ความเสียหาย โดยใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ ของตนเองในทางที่ไม่ดี

๓. ลำเอียงเพราะเขลา เรียก “โมหาคติ”

การเกิดความลำเอียงเพราะความโง่เขลาเบาปัญญา เชื่อผู้อื่นง่าย เป็นคนหูเบา ไม่ใช้ปัญญาของตัวเองในการพิจารณาตัดสินปัญหา ทำให้เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด โดยไม่มีความเป็นกลาง ทำให้เกิดความสับสน ไม่มีความละเอียดถี่ถ้วน รีบตัดสินใจก่อน โดยไม่พิจารณาให้ดี ทำให้งานที่ตนเองมีความรับผิดชอบเกิดความเสียหาย

๔. ลำเอียงเพราะกลัว เรียก “ภยากคติ”

การลำเอียงเพราะกลัวนั้น อาจกลัวว่าจะถูกทำร้าย กลัวว่าจะเกิดภยันตราย จึงไม่กล้ากระทำในสิ่งที่ถูกต้อง เมื่อพบเห็นผู้อื่นกระทำผิดต่อหน้าที่ หรือพบเห็นการทุจริต ก็ปล่อยปละละเลย หรือทำเป็นไม่เห็น เพราะว่ากลัวหรือเมื่อพบเห็นแล้วอาจถูกขู่ขู่ขู่ ทำให้เกิดความกลัว จึงไม่กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง

อคติทั้ง ๔ ประการนี้ ไม่ควรประพฤติ ไม่ควรปฏิบัติ

อิทธิบาท ๔

คือ หนทางที่นำไปสู่ความสำเร็จ ๔ ประการ ดังนี้

๑. จันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

การพอใจรักใคร่ในหน้าที่การงานที่ตนเองมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ หรือได้รับ มอบหมาย ความพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ไม่คิดต้องการได้ของผู้อื่น ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

๒. วิริยะ คือ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น

การมุ่งมั่นเพียรพยายาม มุ่งมั่น ทุ่มเท เต็มที่กับงานที่ตนเองมีหน้าที่ต้อง รับผิดชอบ หรือที่ตนเองได้รับมอบหมาย ด้วยความสามารถที่มี ไม่เกียจคร้าน เพื่อให้ผลงาน ออกมาดีที่สุดในที่สุด

๓. จิตตะ คือ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ

การปฏิบัติงาน จะต้องมีความรับผิดชอบต่องานที่ตนเองกระทำ ไม่ปล่อยทิ้งไว้ หรือไม่เอาใจใส่ จะต้องมุ่งมั่น ทุ่มเทกับงาน หรือหน้าที่ที่ตนเองมี หรือได้รับมอบหมาย อย่างเต็มที่

๔. วิมังสา คือ การหมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น

การทำงานที่ตนเองมีหน้าที่หรือที่ได้รับมอบหมายนั้น ผลงานจะออกมาดีหรือไม่ดีนั้น ควรใช้ความคิดพิจารณา หรือหาเหตุผลเพิ่มเติม ในงานที่ตนเองจะต้องกระทำ หรือกำลังกระทำอยู่นั้น การใช้สติ หมั่นตรองพิจารณาเหตุผลตลอดก่อนลงมือ จะทำให้ผลงานที่ออกมาไม่มีความผิดพลาดหรือเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด

อัปมาตะ

คือ ความไม่ประมาท ความไม่เลินเล่อ ความมีสติ ไม่เพเลอ ไม่ปล่อยปละละเลย ความระมัดระวังที่จะไม่ทำให้เกิดความผิดพลาด ความเสียหาย

ความมีสติรอบคอบ ควรไม่ประมาท ในที่ ๔ สถาน

๑. ในการระกายทุกจริต คือ ประพฤติกายสุจริต
๒. ในการระวจิทุกจริต คือ ประพฤติวจิสุจริต
๓. ในการระมโนทุกจริต คือ ประพฤติมโนสุจริต
๔. ในการระความเห็นผิด คือ ทำความเห็นให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

พรหมวิหาร ๔

๑. เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาจะให้เป็นผู้สุข
๒. กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์
๓. มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี
๔. อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ

หลักธรรมในเรื่องของพรหมวิหาร ๔ นี้ เป็นหลักธรรมที่เป็นคำสั่งสอนให้ผู้ที่ปฏิบัติตามมีจิตใจที่มีความเมตตาต่อผู้อื่น ซึ่งบางครั้งประชาชนที่มาติดต่อราชการอาจจะมีความเดือดร้อน ต้องมาขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ เพราะว่าเป็นหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือประชาชน เมื่อประชาชนต้องการความช่วยเหลือและตนเองมีหน้าที่ที่จะต้องให้ความช่วยเหลือแล้ว ก็จะต้องทำหน้าที่ช่วยเหลืออย่างเต็มที่ด้วยความกรุณา เพื่อให้พ้นจากทุกข์ หรือเพื่อบรรเทาให้ความเดือดร้อนเสียหายนั้นน้อยลงด้วยจิตอันมีความเมตตา ความรัก และปรารถนาที่จะให้มีแต่ความสุข เมื่อเห็นผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ มีความสุขแล้ว ก็มีความยินดี หรือเห็นเพื่อนร่วมงานได้ดี ก็พลอยดีใจ และยินดีด้วย ไม่ใช่เกิดความอิจฉาริษยา เมื่อผู้อื่นได้ดี และควรที่จะวางเฉยหรือนิ่งเสีย และให้ความช่วยเหลือเมื่อเห็นประชาชน เพื่อนร่วมงาน หรือผู้บังคับบัญชา ได้รับทุกข์ ได้รับความวิบัติ

อริยสัจ ๔

๑. **ทุกข์** คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ความเศร้าโศก ความโกรธ ความอิจฉาริษยา ความวิตกกังวล ความกลัว และความผิดหวัง ล้วนเป็นทุกข์ การพลัดพรากจากของที่รักก็เป็นทุกข์ ความเกลียดก็เป็นทุกข์

๒. **สมุทัย** คือ เหตุให้เกิดทุกข์ อันเกิดจากตัณหา คือความอยากที่มีอยู่ในจิตใจของแต่ละคนนั่นเอง ที่ทำให้คนเกิดทุกข์

๓. **นิโรธ** คือ ความดับทุกข์ การสละ การสลัดออก การเข้าใจความจริงของชีวิต นำไปสู่การดับความเศร้าโศกทั้งหมด อันยังให้เกิดความสงบและความเบิกบาน

๔. **มรรค** คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

มรรค ๘

มรรค คือ หนทางแห่งความดับทุกข์ ซึ่งมีอยู่ ๘ ประการด้วยกัน ดังนี้

๑. **ปัญญาอันเห็นชอบ** คือ การมีความเห็นไม่ผิด หมายถึง ความคิด ความเชื่อทัศนคติของใจ ที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๒. **ดำริชอบ** คือ การดำริเพื่อผลอันชอบ คือผลที่เกิดขึ้น ไม่ทำลายประโยชน์ของตน และไม่ทำลายประโยชน์ของผู้อื่น

๓. **เจรจาชอบ** คือ การปราศรัยถูกต้อง ได้แก่ พูดแต่สิ่งที่เป็นจริง ไม่พูดให้ร้าย ส่อเสียดใคร ละเว้นจากการพูดดูหมิ่นผู้อื่น ไม่พูดด้วยความโกรธ ไม่ใช้วาจาบิดเบือนให้เข้าใจผิด พูดด้วยวาจาที่สุภาพอ่อนหวาน

๔. **ทำการงานชอบ** ได้แก่ การทำการงานให้ถูกต้อง ให้เป็นไปตามทางที่กำหนดไว้อย่างถูกต้อง

๕. **เลี้ยงชีวิตชอบ** คือ การดำเนินอาชีพถูกต้อง

๖. **ทำความเพียรชอบ** ได้แก่ ความพยายามทำในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อน ความเสียหาย และความไม่เป็นธรรมแก่ผู้อื่น

๗. **ตั้งสติชอบ** ได้แก่ การมีสติระลึกอยู่เสมอว่า ตนเองจะทำอะไร และกำลังทำอะไรอยู่

๘. **ตั้งใจชอบ** คือ ความตั้งใจ ความมุ่งมั่นโดยถูกต้อง

ทศพิธราชธรรม

คือ จริยวัตร ๑๐ ประการ ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติ เป็นหลักธรรมประจำพระองค์ ให้มีความเป็นไปโดยธรรม และเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน จริยวัตร ๑๐ ประการนั้น ความจริงแล้วไม่ได้จำกัดเฉพาะว่าเป็นหลักธรรมสำหรับพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น ข้าราชการเองก็นำหลักธรรมนี้ไปใช้เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน และประเทศชาติได้เช่นกัน

จริยวัตร ๑๐ ประการ มีดังนี้

๑. **ทาน** หมายถึงการให้ การเสียสละ ทั้งการอุทิศตนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ราชการ การเสียสละทรัพย์สินส่วนของตนเพื่อประโยชน์ของราชการ ไม่คิดแต่จะใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของราชการเพื่อประโยชน์ของตนเอง นอกจากการเสียสละทรัพย์สินที่เป็นสิ่งของแล้วยังหมายถึงการแบ่งปันน้ำใจให้แก่ผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นประชาชนที่มาติดต่อราชการ เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และประเทศชาติ โดยไม่หวังสิ่งใดเป็นการตอบแทนด้วย

๒. **ศีล** คือ ความประพฤติที่ดีงาม ทั้งทางกาย วาจา ใจ โดยยึดมั่นในศีลในธรรม ให้ละเว้นจากการประพฤติชั่วทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา ใจ ให้มีความประพฤติที่ดีงาม

๓. **บริจาค** คือ การเสียสละความสุขของตนเอง เพื่อความสุขของส่วนรวม อุทิศเวลาส่วนตัวให้กับการทำงาน เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๔. **ความซื่อตรง** คือ ความซื่อตรงในฐานะที่เป็นข้าราชการนั้น จะต้องมีความซื่อตรงทั้งต่อตนเอง หน้าที่ราชการ ประชาชน เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และประเทศชาติด้วย

๕. **ความอ่อนโยน** คือ การมีความสุภาพอ่อนโยน มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักมีสัมมาคารวะต่อผู้ที่มีอาวุโสกว่า และอ่อนโยนต่อประชาชนที่มาติดต่อราชการ และเพื่อนร่วมงาน

๖. **ความเพียร** คือ มีความวิริยะอุตสาหะ มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ทุ่มเท ในการปฏิบัติงาน โดยปราศจากความเกียจคร้าน

๗. **ความไม่โกรธ** คือ ไม่โกรธผู้อื่น ไม่ตอบโต้ผู้อื่น แม้ว่าตนเองจะไม่พอใจ ไม่ถูกใจ ที่ถูกต่อว่า ถูกรบกวณ ถูกข่มขู่ จากประชาชน เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ควรที่จะปล่อยวาง นิ่งเฉยเสีย และให้อภัย

๘. **ความไม่เบียดเบียน** คือ การไม่เบียดเบียน บีบบังคับ ช่มชู้ หรือขู่เข็ญให้ผู้อื่นต้องทำตามที่ตนเองต้องการในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือเพื่อให้ผู้อื่นนำทรัพย์สิน เงินทอง ตำแหน่งหน้าที่ที่ดีกว่าเดิม ให้แก่ตนเอง

๙. **ความอดทน** คือ การมีความอดทนต่อสิ่งทั้งปวง มีความเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อหรือทอดยถ่ ต่ออุปสรรคใด ๆ ก็ตามที่เจอ เช่น อาจจะโดนกลั่นแกล้งจากเพื่อนร่วมงาน หรือถูกบีบบังคับจากผู้บังคับบัญชาเพราะตนไม่ทำในสิ่งที่ผิดตามที่เขาต้องการ หรืออาจจะต้องทำงานหรือได้รับมอบหมายหน้าที่ที่มีความยุ่งยากมาก หรือได้รับมอบหมายงานที่มีปริมาณมาก หากมีความอดทนแล้ว แม้ว่าจะเจออุปสรรคมากเพียงใด ก็ไม่ทำให้ผู้ที่มีความอดทนยอมแพ้ได้เลย

๑๐. **ความเที่ยงธรรม** คือ ความหนักแน่น เห็นความถูกต้อง เที่ยงธรรมเป็นหลัก ไม่เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง ไม่หวั่นไหว แม้ว่าจะต้องเจอกับเหตุการณ์ใด ๆ ก็ตาม

ไตรลักษณ์

คือ ลักษณะ ๓ ประการ ดังนี้

๑. **อนิจจัง** ความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน

๒. **ทุกขัง** ความเป็นทุกข์ ทุกข์ทั้งกายและใจ

๓. **อนัตตา** ความไม่มีตัวตน

อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เป็นสังขธรรมที่แท้จริงว่า หายที่สุดแล้วทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ ไม่มีความยั่งยืน คงทน ถาวร ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาเสมอ เมื่อเราตายไปก็ไม่สามารถนำเอาสิ่งใด ๆ ติดตัวไปได้เลย ไม่ว่าจะเป็ทรัพย์สินเงินทอง หรือแม้กระทั่งร่างกายของเราเองก็ต้องเน่าสลายหรือสูญหายไปตามธรรมชาติ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ จึงไม่ควรยึดติดกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เพราะจะทำให้เกิดความทุกข์ จนทนไม่ได้ หากสูญเสียทรัพย์สินเงินทอง หรือบุคคลผู้เป็นที่รักไป ควรกระทำตนให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท กระทำแต่ความดี ละเว้นการกระทำชั่ว ทำประโยชน์ให้กับสังคม และประเทศชาติให้มากที่สุด ชื่อเสียง คุณงามความดีเท่านั้นที่คงอยู่ถาวรยั่งยืนตลอดไป

หลักธรรมตามที่ได้กล่าวมานี้จึงเป็นเครื่องเตือนใจ เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจว่า บาปบุญคุณโทษ และเวรกรรมมีจริง อีกทั้ง พึงอดทน อดกลั้น ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นไหว และยึดถือความเป็นธรรม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ก็จะเป็นการสร้างสมบุญกุศลผลกรรมอันดี หากข้าราชการผู้ใด หรือผู้ที่กำลังก้าวเข้ามาเป็นข้าราชการ นำไปใช้เป็นหลักในการดำรงชีวิต

การปฏิบัติหน้าที่ ก็จะทำให้เกิดผลดีต่อผู้ที่เราไปปฏิบัติเอง ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ และ
ยังได้ชื่อว่าเป็นข้าราชการที่ดี ทำให้ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากประชาชน เพื่อนร่วมงาน
ผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา สมกับเป็นข้าราชการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสิ่งที่สำคัญที่สุด ผลจากการที่ได้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด
แก่ประชาชน และประเทศชาติอีกด้วย

พฤษภา	พกาสร
อิกกฤษกร	อันปลดปลง
โททนต์	เสน่งคง
สำคัญหมาย	ในกายมี
นรชาติ	ติวงววย
มลายลีน	ทั้งอินทรีย์
สถิตทั่ว	แต่ชั่วดี
ระดับไว้	ในโลกา

ผังรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา (เปิดสมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติ) ระบบ F.M. เริ่มวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๓ เป็นต้นไป

เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์	เวลา	
๐๕.๐๐	ศาสนาซิกข์/ พราหมณ์-ฮินดู	ศาสนาพุทธ			ศาสนาอิสลาม		ศาสนาคริสต์	๐๕.๐๐	
๐๖.๐๐	จับข่าวเช้า เล่าข่าวคู่					เข้านี้ที่สภา	สนทนากับ คลังสมอง วปอ.๑	๐๖.๐๐	
๐๖.๓๐	ถ่ายทอดเสียง ข่าว สวท.							๐๖.๓๐	
๐๗.๐๐	ต้นฉบับรัฐสภาไทย (ประมาณ ๕-๑๐ นาที)					วิจักษณ์ทั่วโลก	ทำดี ทำได้ ง่ายนิดเดียว	๐๗.๐๐	
๐๗.๓๐	การเมืองเรื่องของประชาชน							๐๗.๓๐	
๐๘.๐๐	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที								
๐๘.๐๐	การเมืองฯ	การเมืองฯ	การเมืองเรื่องของประชาชน (ต่อ)		บันทึกประชุมสภา			๐๘.๐๐	
๐๘.๓๐	ช่วง...คุยกับ สว.		สภาสนทนา	สภาสนทนา	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที			๐๘.๓๐	
๐๘.๐๐	ถ่ายทอด เสียง การประชุม วุฒิสภา	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	ถ่ายทอดเสียง การประชุมสภา ผู้แทนราษฎร	ถ่ายทอดเสียง การประชุมสภา ผู้แทนราษฎร	รัฐสภาของ ประชา.	ร้อยเรื่องเมืองไทย / ชีวิตกับการเรียนรู้	ร้อยเรื่องเมืองไทย / สภาปริทัศน์	๐๘.๐๐	
๐๘.๓๐		สภาสนทนา			ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที			๐๘.๓๐	
๑๐.๐๐		ข่าวสั้นชั่วโมง ฯ			สถานีนิติบัญญัติ (กมธ.ของ ส.ส.)	สถานีนิติบัญญัติ (กมธ.ของ ส.ส.)	สถานีนิติบัญญัติ (กมธ.ของ ส.ส.)	ตั้งคมคุณธรรม นำประชาธิปไตย	๑๐.๐๐
๑๑.๐๐		ข่าวสั้นชั่วโมง ฯ			ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๑.๐๐			
๑๑.๐๐		ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที			ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๑.๐๐			
๑๒.๐๐		ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที			ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๒.๐๐			
๑๒.๐๐		ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที			ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๒.๐๐			
๑๒.๐๐		ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที			ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๒.๐๐			
๑๒.๐๐		ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที			ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๒.๐๐			
๑๒.๐๐		ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที			ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๒.๐๐			
๑๓.๐๐	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๓.๐๐						
๑๓.๓๐	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๓.๓๐						
๑๔.๐๐	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๔.๐๐						
๑๕.๐๐	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๕.๐๐						
๑๕.๐๐	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๕.๐๐						
๑๕.๓๐	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๕.๓๐						
๑๖.๐๐	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๖.๐๐						
๑๖.๓๐	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	ถ่ายทอดเสียง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที	๑๖.๓๐						
๑๗.๐๐	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที					ประชาธิปไตย..นอกห้องเรียน		๑๗.๐๐	
๑๗.๓๐	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที					เจ้าตัวเล็กเล็กดี	สบาย สบาย ยามเย็น	๑๗.๓๐	
๑๘.๐๐	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที					เพลงไทย		๑๘.๐๐	
๑๘.๓๐	คุยกับ วิปริตบุบผา	คุยกับ วิปฝ่ายค้าน	ภาษาพาสาร	ได้ฟังเดียวกัน	เพลงไทย	เพลงซีพีเอ็น เพื่อสยาม	๑๘.๓๐		
๑๘.๓๐	ถ่ายทอดเสียง ข่าว สวท.					ศรีแผ่นดิน	๑๘.๓๐		
๑๘.๓๐	ปปช.	กรรมการสิทธิฯ	ศาล รธน.	สดง.	ผู้ตรวจการฯ	กกต.	สภาที่ปรึกษาฯ	๑๘.๓๐	
๒๐.๐๐	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที					บ้านสุขภาพ		๒๐.๐๐	
๒๐.๐๐	ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที					ข่าวสั้นชั่วโมง และ สปตคตต่าง ๆ รวม ๓-๕ นาที		๒๐.๐๐	
๒๒.๐๐	กาแฟก่อนนอน								

หมายเหตุ - ในวันที่มีการประชุมสภา/การสัมมนาของกรมกิจการคนพิการต่างๆ /องค์กรตามรัฐธรรมนูญ ฯลฯ สถานีฯ จะดำเนินการถ่ายทอดเสียงจนเสร็จสิ้นภารกิจ

รายการโทรทัศน์รัฐสภาผ่านดาวเทียมออกอากาศทุกวัน

ทางช่อง NBT 15 และสามารถรับชมผ่านจานรับสัญญาณดาวเทียมระบบ KU-BAND ไทยคม 5

ผังรายการโทรทัศน์รัฐสภาผ่านดาวเทียม ๒๕๕๓ (เปิดสมัยประชุมสภา)								
เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เวลา	เสาร์	อาทิตย์
๐๘.๐๐น.	เคารพธงชาติ					๐๘.๐๐น.	เคารพธงชาติ	
๐๘.๐๑น.	ข่าวรัฐสภา (๕)					๐๘.๐๑น.	ศาลาว่าการประชาชนไทย (๖๐)	
๐๘.๐๖น.	ศาลาว่าการประชาชนไทย ตอนที่ * (๒๕)	ศาลาว่าการประชาชนไทย ตอนที่ ** (๒๕)	ศาลาว่าการประชาชนไทย ตอนที่ *** (๒๕)	บันทึกคนดี ตอนที่ * (๒๕)	บันทึกคนดี ตอนที่ ** (๒๕)			
๐๘.๓๐น.	คุยกันวันใหม่ (๓๐)		รัฐสภาต่างประเทศ(๒๕)	รัฐสภาต่างประเทศ** (๒๕)				
๐๘.๔๐น.	ข่าวรัฐสภา (๕)					๐๘.๔๐น.	สภาคดีลับ (๖๐)	
๐๘.๕๐น.	มองรัฐสภา (๒๕)	มองรัฐสภา (๒๕)	มองรัฐสภา (๒๕)	มองรัฐสภา (๒๕)	รัฐสภาของประชาชน (๒๕)			
๐๙.๐๐น.	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	๐๙.๐๐น.	สรุปข่าวรอบสัปดาห์ (๑๕)	สรุปข่าวรอบสัปดาห์ (๑๕)
๑๐.๐๕น.	สภาคดีลับ ๑ (๖๐)	รัฐสภาที่ (๑,๒/๓) / ภิรักษ์ปรีชต์ (๑,๔/๓) (๖๐)	พิธีพระราชทานรางวัล (๓๐)	สนทนาวาไรตี้ (๓๐)	ภาษาจากข่าว (๓๐)	๑๐.๑๕น.	เส้นทางประชาธิปไตย(๕)+สรุปสัปดาห์ต่าง ๆ	
			ภาษาจากข่าว (๓๐)	กรรมวิธีการประชาชน (๓๐)	นาฬิกากฎหมาย (๓๐)	๑๐.๓๐น.	ภาษาสภา (๓๐)	นาฬิกากฎหมาย (๓๐)
๑๑.๐๐น.	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	๑๑.๐๐น.	ชิงช้าสวรรค์ (๒๕)	สุรกายสบายใจ (๖๐)
๑๑.๐๕น.	เส้นทางสู่สภา (๒๕)	บทบาทฯ กับการเมือง (๖๐)	เวทีสาธารณะ	สัมมนาวิชาการ (๖๐)	สุรกายสบายใจ (๖๐)	๑๑.๓๐น.	บันทึกคนดี (๓๐)	
๑๑.๓๐น.	พิธีพระราช (๒๕)		รับสัญญาณข่าว สทท.	รับสัญญาณข่าว สทท.	รับสัญญาณข่าว สทท.	๑๒.๐๐น.	รับสัญญาณข่าว สทท.	
๑๒.๐๐น.	รับสัญญาณข่าว สทท.		รับสัญญาณข่าว สทท.		๑๒.๐๐น.	รับสัญญาณข่าว สทท.		
๑๓.๐๐น.	เศรษฐกิจเพื่อ (๒๕) + สทท.คืน (๑๐)	เศรษฐกิจเพื่อ (๒๕) + สทท.คืน (๑๐)		๑๓.๐๐น.		สารคดีเศรษฐกิจเพื่อ (๒๕) + สทท.คืน (๑๐)		
๑๓.๓๐น.	คุยกันวันใหม่ (๓๐)	ชิงช้าสวรรค์ (๓๐)	คุยกันวันใหม่ (๓๐)	กฎหมายใกล้ตัว (๒๕)	กรรมวิธีการประชาชน (๓๐)	๑๓.๓๐น.	บทบาทฯ กับการเมือง (๖๐)	สัมมนาวิชาการ (๖๐)
๑๔.๐๐น.	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	๑๔.๐๐น.	พิธีพระราชทานรางวัล (๒๕)	กฎหมายใกล้ตัว (๒๕)
๑๔.๐๕น.	มองรัฐสภา (๕)	มองรัฐสภา (๕)	มองรัฐสภา (๕)	มองรัฐสภา (๕)	รัฐสภาของประชาชน (๕)	๑๕.๐๐น.	เกมประชาธิปไตย (๕๕)	รัฐสภาที่ (๑, ๒/๓) / ภิรักษ์ปรีชต์ (๓, ๔/๓) (๕๕)
๑๕.๐๐น.	สภาคดีลับ (๖๐)	รัฐสภาที่ (๑, ๒/๓) / ภิรักษ์ปรีชต์ (๓, ๔/๓) (๖๐)	พิธีพระราชทานรางวัล (๓๐)	ชิงช้าสวรรค์ (๓๐)	เกมประชาธิปไตย (๖๐)	๑๕.๐๐น.	เกมประชาธิปไตย (๕๕)	รัฐสภาที่ (๑, ๒/๓) / ภิรักษ์ปรีชต์ (๓, ๔/๓) (๕๕)
๑๕.๓๐น.	สภาคดีลับ (๖๐)	รัฐสภาที่ (๑, ๒/๓) / ภิรักษ์ปรีชต์ (๓, ๔/๓) (๖๐)	ภาษาจากข่าว (๓๐)	กรรมวิธีการประชาชน (๓๐)	ข่าวรัฐสภา (๕)	๑๖.๐๐น.	เส้นทางสู่สภา* (๒๕)	เส้นทางสู่สภา** (๒๕)
๑๖.๐๐น.			ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)	ข่าวรัฐสภา (๕)		
๑๖.๐๕น.	เส้นทางสู่สภา (๒๕)	บทบาทฯ กับการเมือง (๖๐)	เวทีสาธารณะ	สัมมนาวิชาการ (๖๐)	สุรกายสบายใจ (๖๐)	๑๖.๓๐น.	รัฐสภาต่างประเทศ (๒๕)	ภาษาจากข่าว (๓๐)
๑๖.๓๐น.	พิธีพระราช (๒๕)		รับสัญญาณข่าว สทท.	รับสัญญาณข่าว สทท.	รับสัญญาณข่าว สทท.			
๑๗.๐๐น.	ศาลาว่าการประชาชนไทย ตอนที่ * (๒๕)	ภาษาสภา (๓๐)	ภาษาสภา (๓๐)	สนทนาวาไรตี้ (๓๐)	นาฬิกากฎหมาย (๓๐)	๑๗.๐๐น.	สรุปข่าว รอบสัปดาห์(๑๕) + รัฐสภาจริง (๕)+สปอตฯ	สรุปข่าว รอบสัปดาห์(๑๕) + รัฐสภาจริง (๕)+สปอตฯ
๑๗.๓๐น.	รับสัญญาณข่าวจาก NBT					๑๗.๓๐น.	คุยกันวันใหม่ (๓๐)	
๑๘.๐๐น.	เคารพธงชาติ, รับสัญญาณข่าวจาก NBT					๑๘.๐๐น.	เคารพธงชาติ+ รับสัญญาณข่าวจาก NBT	
๒๐.๓๐น.	แผ่นดินเพื่อเพียง (๒)					๒๐.๓๐น.	แผ่นดินเพื่อเพียง (๒)	
๒๐.๓๕น.	คุยกันวันใหม่ (๓๐)		ภาษาจากข่าว (๓๐)	สนทนาวาไรตี้ (๓๐)	๒๐.๓๕น.	สนทนาวาไรตี้ (๖๐)	กรรมวิธีการประชาชน (๖๐)	
๒๑.๐๐น.	ข่าวรัฐสภา (๕)					๒๑.๐๐น.	มองรัฐสภา (๓๐)	รัฐสภาของประชาชน (๓๐)
๒๑.๐๕น.	มองรัฐสภา (๒๕)	มองรัฐสภา (๕)	มองรัฐสภา (๒๕)	มองรัฐสภา (๒๕)	รัฐสภาของประชาชน (๕)			
๒๑.๑๐น.	พิธีพระราช (๒๕)	มองรัฐสภา (๕)	เส้นทางสู่สภา (๒๕)	กฎหมายใกล้ตัว (๒๕)	๒๑.๑๐น.	ปิดสถานี		
๒๒.๐๐น.	ปิดสถานี					๒๒.๐๐น.	ปิดสถานี	

หมายเหตุ ๑. ในวันที่มีการถ่ายทอดการประชุม จะงดรายการปกติ

- ประชุมวุฒิสภา ทุกวันจันทร์ ตั้งแต่เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป
- ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ทุกวันพุธ และ ทุกวันพฤหัสบดี ตั้งแต่ เวลา ๐๙.๐๐ น. ถึง เวลา ๑๗.๐๐ น.
- ๒. รายการที่เตรียมไว้เมื่อออกอากาศ ที่อยู่ในช่วงเวลาถ่ายทอดประชุมสภาทั้ง ๓ วัน เป็นที่ปรับรายการนั้นๆ
- ๓. การใส่สปอตและสารคดีคืนระหว่างรายการและคืนช่วงโง่งม การเลือกสปอตให้เป็นเอกลักษณ์ของผู้จัดรายการ
- * วันอังคาร เวลา ๑๐.๐๐ น รายการ รัฐสภาที่ (ออกสัปดาห์ที่ ๑,๒ ของเดือน) , ภิรักษ์ปรีชต์ (ออกสัปดาห์ที่ ๓,๔ ของเดือน)
- * วันอังคาร เวลา ๑๗.๐๐ น รายการภาษาสภา (ออกสัปดาห์ที่ ๑,๒,๓ ของเดือน) , เก็บกันได้ (ออกสัปดาห์ที่ ๓,๔ ของเดือน)

ใบสมัคร / ต่ออายุสมาชิก “รัฐสภาสาร”

อัตราค่าสมัครสมาชิก ปีละ ๕๐๐ บาท รวมค่าจัดส่ง (ราคาปลีกเล่มละ ๕๐ บาท)

ข้าพเจ้า..... มีความประสงค์จะสมัคร / ต่ออายุ
สมาชิกรัฐสภาสาร เริ่มตั้งแต่ฉบับเดือน พ.ศ. ถึงฉบับเดือน
..... พ.ศ.

ทั้งนี้ ขอให้ออกใบเสร็จรับเงินในนาม โดยส่งวารสาร
“รัฐสภาสาร” ถึงข้าพเจ้าที่ หมู่ที่ ตรอก/ซอย
ถนน แขวง / ตำบล
เขต / อำเภอ จังหวัด รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์ โทรสาร

การชำระเงิน

เงินสด ที่กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ตั๋วแลกเงิน หรือ ธนาณัติ สั่งจ่ายไปรษณีย์รัฐสภา กรุงเทพฯ ๑๐๓๕๐ ในนาม **ผู้จัดการ**

รัฐสภาสาร กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ถนนอุทองใน เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ จำนวนเงิน บาท

หนังสือโต้ตอบโต้เผยแพร่

สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

จัดทำโดย
กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
<http://www.parliament.go.th>

